

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**SEZÂİ KARAKOÇ'TA TOPLUM, MİLLET VE
DEVLET KAVRAMLARI**

(Yüksek Lisans Tezi)

İrfan KARADENİZ

Prof. Dr. Hüseyin KARAMAN

Danışman

RİZE

2017

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında, İrfan KARADENİZ tarafından hazırlanan *Sezai Karakoç'ta Toplum, Millet ve Devlet Kavramları* başlıklı bu çalışma, 12/06/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr., Hüseyin KARAMAN, , Kabul/Red)

Üye: Prof. Dr., Hasan AYIK, , Kabul/Red)

Üye: Prof. Dr., Eyüp Bekir YAZICI, , Kabul/Red)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

11 /07/2017

Yrd. Doç. Dr. Musa GÜN
Müdür ✓.

ETİK BEYAN

Bu tezdeki bütün bilgileri etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı bildiririm. İfade ettiklerimin aksi ortaya çıktığında ise her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. .11/07/2017

İrfan KARADENİZ

ÖN SÖZ

Düşünce tarihi incelendiğinde, devlet ve toplum kavramlarının insan hayatında temel bir yer teşkil ettiği kolaylıkla görülür. İnsanın anlam arayışında bir kılavuz işlevi gören felsefenin alt dalı olan siyaset felsefesi içerisinde de filozofların devlet ve toplum kavramları hakkında teoriler geliştirdiği, ideal devlet ve toplum modelleri inşa ettikleri bilinmektedir.

Devlet ve toplumların nasıl olması gerektiği hususu üzerine yazılan yazıların yoğunluğu, konunun düşünce tarihinde kapladığı alanla ilgilidir. Bu çerçevede siyaset felsefecilerinin ileri sürdükleri teoriler içerisinde Platon, Aristo, Fârâbî, İbn Rüşd, Mâverdü, İbn Haldûn, Machiavelli, Thomas Hobbes, ve J. J. Rousseau gibi isimlerin tezleri dikkat çeker.

Medeniyet, tarih, siyaset, devlet, millet, toplum ve metafizik gibi birbirinden farklı birçok konuda ortaya attığı fikirlerle bir yandan düşünce dünyamızı zenginleştiren, diğer yandan yazdıklarıyla yeni bakış açılarının ortaya çıkmasını sağlayan ülkemizin son dönemde yetiştirdiği düşünürlerden biri de Sezai Karakoç'tur. Karakoç'un yazın hayatına yön veren ana unsur toplum ve devlet meseleleridir. Bizi bu çalışmaya teşvik eden en büyük itici güç hiç şüphesiz Karakoç'un edebiyat, sanat ve felsefe gibi birçok sahada eserler veren çok yönlü bir düşünür olmasıdır.

Şakir Diclehan'ın *Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç* adlı kitabında dile getirdiği "Karakoç'un düşünceleri üzerinde daha fazla durulmalı" arzusunu bir nebze de olsa karşılması umuduyla hazırladığımız çalışmamız süresince danışmanlığımızı yapan sayın Prof. Dr. Hüseyin KARAMAN'a, değerli tavsiyeleriyle çalışmamızı şekillendiren Prof. Dr. Hasan AYIK'a, siyaset felsefesine dair okumalarımızda kütüphanesini paylaşan Arş. Gör. M. Nurullah TURAN'a, Karakoç'un eserlerine ulaşmamızda şahsî kütüphanesinden yararlandığımız Öğr. Gör. Recep ERTUGAY'a, yönlendirme ve yardımlarıyla önümüzü açan Yrd. Doç. Dr. Erol SUNGUR'a, *Diriliş* dergisine ulaşmamızı sağlayan İlmî Etütler Merkezi ve çalışanlarına müteşekkirimiz.

İrfan KARADENİZ

RİZE 2017

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	2
ETİK BEYAN	3
ÖN SÖZ	4
İÇİNDEKİLER	5
ÖZET	7
ABSTRACT	8
KISALTMALAR	9
GİRİŞ	10
Araştırmanın Konusu	15
Araştırmanın Önemi.....	15
Araştırmanın Amacı	16
Araştırmanın Kaynakları.....	17
I. SİYASET FELSEFESİNE GENEL BİR BAKIŞ	19
II. SEZÂİ KARAKOÇ'UN HAYATI VE ESERLERİ	22
A. Hayatı	22
B. Eserleri.....	26

BİRİNCİ BÖLÜM

I. SEZÂİ KARAKOÇ'A GÖRE TOPLUM

A. Toplum Kavramı	30
B. Toplum ve Medeniyet.....	42
C. Toplum ve Diriliş	43
D. Toplum ve Ekonomi.....	46
E. Hak ve Ödev	47
II. TOPLUM MODELLERİ	48
III. TOPLUMLARIN SORUNLARI VE DÜŞÜŞ NEDENLERİ	51

İKİNCİ BÖLÜM

I. SEZÂİ KARAKOÇ'A GÖRE MİLLET

A. Millet Kavramı	55
B. Millet ve Devlet.....	61
C. Millet ve Medeniyet	62

D. Millet ve Ümmet	63
II. İDEAL MİLLET MODELİ	64
III. MİLLET İÇERİSİNDE AYDIN VE ŞAİRLERİN YERİ	67
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
I. SEZAI KARAKOÇ'A GÖRE DEVLET	
A. Devlet Kavramı	72
B. Devlet Yönetimi/Başkanlığı	78
C. Devlet Başkanının Özellikleri	83
D. Devlet ve Birey.....	90
E. Devlet ve Medeniyet.....	94
F. Devlet ve Din	96
G. Devlet ve Ekonomi	97
II. İDEAL DEVLET MODELİ	99
SONUÇ	109
KAYNAKLAR	115
EKLER	126
Ek-1: Sezai Karakoç'un Kronolojik Hayatı.....	126
Ek-2: Toplum, Millet ve Devlet Kavramlarının Karakoç'un Eserlerinde	
Dağılımı.....	128
ÖZ GEÇMİŞ	130

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ana Bilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Tez Türü: Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Hüseyin KARAMAN

Hazırlayan: İrfan KARADENİZ

Yıl: 2017

ÖZET

SEZAI KARAKOÇ'TA TOPLUM, MİLLET VE DEVLET KAVRAMLARI

Çalışmamız giriş ve sonuç dışında üç temel bölümden oluşmaktadır. Tezin giriş kısmında çalışmanın önemi, amacı, yöntem ve kaynaklarını izah edildikten sonra siyaset felsefesi hakkında genel bir değerlendirme yapıldı. Daha sonra kısaca Sezai Karakoç'un hayatı ve eserlerinden bahsedildi. Birinci bölümde Karakoç'un toplum anlayışı, toplumu oluşturan kurumlar olarak bahsettiği aile, cami, okul ve devlet mekanizmasının önemi, toplumların sorunları ve toplumların düşüşlerinde etkili olan faktörleri, toplumla ilişkili gördüğü medeniyet, diriliş, ekonomi, hak ve ödev gibi kavramları, toplum modelleri ve idealindeki toplum anlayışı ortaya koyuldu. İkinci bölümde Karakoç'un toplum ve devleti oluşturan temel unsur olarak izah ettiği millet ve milletle bağlantılı olan devlet, kültür, medeniyet ve ümmet kavramlarını ele aldık. İdeal millet modelini ve millet içerisinde önemli bir konum verdiği şair ve aydınlardan bahsedildi. Üçüncü bölümde Karakoç'un devlet algısı, devlet-birey, devlet-toplum, gibi devletle ilişkili kavramları, devleti oluşturan unsurları, devletin temel ilkelerini, devlet adamında bulunması gereken özellikleri ve ideal devlet anlayışı ele alındı. Sezai Karakoç'un siyaset felsefesinin temel kavramlarına dair yazdıklarından ve siyasî bir parti kurmasından onun siyaset düşüncesi üzerine derin bir şekilde eğildiği görüldü. Ama bu durumun onu bir siyaset felsefecisi olarak tanımlamak için yeterli olmadığı sonucuna ulaşıldı.

Anahtar Kelimeler: Karakoç, Toplum, Millet, Devlet

Recep Tayyip Erdogan University Graduate School of Social Sciences

Department: Philosophy and Religious Sciences

Thesis Type: Master Thesis

Supervisor: Prof Huseyin KARAMAN

Author: Irfan KARADENİZ

Year: 2017

ABSTRACT

COMMUNITY, NATION AND STATE FOR SEZAI KARAKOC

Our study, whose title is “Community, Nation and State for Sezai Karakoc”, is comprised of three main parts other than introduction and conclusion. After the significance, aim, method and resources were explained in the introduction, a general evaluation was made on political philosophy. The biography and works of Sezai Karakoc were mentioned here briefly. In the first part, Karakoc’s perception of community, the importance of family, mosque, school and state mechanisms that he regards as the components of a community, and the questions and factors that lead the communities to fall were defined. In addition, the concepts which he relates to the community such as civilization, revival, economy, rights and responsibilities; community models and his ideal community were specified. In the second part, the concepts of nation, which he describes as the major element of a community and state, state, culture, civilization and ummah were discussed. Also, his ideal community model as well as the poets and intellectuals whom he cares remarkably were determined. As for the third part, Karakoc’s perception of state, the concepts in relation to state like state-citizen and state-community were examined. Moreover, the elements of a state, basic principles of a state, the qualifications that a statesman must possess and ideal state perception were studied. From his writings regarding the basic concepts of political philosophy and the fact that he founded a political party, it can be clearly understood that he is closely interested in political thought. However, it could be concluded that these are not adequate to claim he is a political philosopher.

Keywords: Karakoc, Community, Nation, State

KISALTMALAR

bk.	Bakınız
c.	Cilt
çev.	Çeviren
drl.	Derleyen
ed.	Editör
haz.	Hazırlayan
mad.	Madde
MÜİFV.	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
no.	Numara
S.	Sayı
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri
Yay.	Yayınları/Yayıncılık/Yayınevi

GİRİŞ

Siyaset kavramının düşünce tarihinde insan hayatının merkezinde yer alan nadir meselelerden biri olduğu şüphe götürmez bir hakikattir. İnsanın anlam arayışı, bir toplum içerisinde yaşarken karşılaştığı sorunlar ve sorunlara karşı ürettiği çözümler siyasetin hayatın vazgeçilmez bir parçası olduğunu gösterir.

Kadım olduğu kadar diri bir tartışma konusu da olan siyaset üzerine, düşünce tarihinde filozoflar da hassas bir şekilde eğilmişlerdir. Her biri birbirinden farklı tezler geliştiren düşünürlerin bu iddialarına etki eden birçok mesele olduğu dikkatlerden kaçmamalıdır. Bu bağlamda insanoğlunu fikri olarak etkileyen unsurlardan birinin hiç şüphesiz yaşadığı dönemdeki siyasî ve sosyal atmosfer olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla tarihî arka plan düşünülmeden siyaset üzerine yazılan tezleri, ortaya atılan teorileri sağlıklı bir şekilde anlamamız mümkün değildir. Sorokin, *Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri* adlı eserinde bu duruma şöyle açıklık getirir:

“Anamlı tarih felsefelerinin çoğu, tarih olaylarının açıklıkla anlaşılabilir yorumlarının çoğu ve toplumsal-kültürel süreçler üstüne önemli genellemelerin çoğu, gerçekten de ya ciddi bunalım, felâket ve geçiş- çözümlerinde ya da bu gibi dönemlerin hemen öncesinde ve sonrasında ortaya çıkmışlardır”.¹

Sözgelimi Platon’un, *Devlet’i* yazdığı dönemde Atina’da daha sonra tarihin karanlıklarında yok olacak bir Yunan kent devleti vardı. Platon, bu yok olmaya yüz tutmuş devleti düzeltebilmek için filozoflara politik gücü elinde bulundurmalarını sağlayacak bir teori olarak “ideal devlet” fikrini ortaya atmıştır.² İbn Bâcce, *Tedbîrü’l-mütevahhid* eserini Murabıtlar Devletinin çöktüğü, siyasi buhranların baş gösterdiği bir dönemde bizzat yaşayarak ve tahkik ederek yazmıştır.³

Machiavelli, meşhur eseri *Prens’i* yurttaşları birbirine düşmüş, irili ufaklı birçok devletin olduğu parçalanmış bir İtalya’da yazmıştır. Böyle bir arka planda o, eserini yazarken yaşadığı ülkenin kurtuluşunu sağlamak için güçlü ve ulusal bir

¹ Pitirim Aleksandroviç Sorokin, *Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri* çev. Mete Tuncay (İstanbul: Göçebe Yayınları, 1997), 13.

² Ahmet Cevizci, *Felsefenin Kısa Tarihi* (İstanbul: Say Yayınları, 2012), 63.

³ Burhan Köroğlu, “İbni Bâcce’nin Ahlak ve Siyaset Düşüncesi”, *Disiplinlerarası Araştırmalar Dergisi* 1 (1996): 49.

devleti oluşturacak lideri, özelliklerini ve yapması gerekenleri anlatmıştır.⁴ Thomas Hobbes'a kutsal kitapta geçen bir canavarın ismiyle *Leviathan*'ı yazdıran şey, kendi ifadesiyle yaşadığı dönemdeki huzursuzluklardı. O, bu huzursuzluklar içerisinde ortaya koyduğu teorisinde, devletin mutlak güce sahip olması gerektiğini savunmuştur. Güçlü bir devlet fikri öne sürmesinin altında yatan sebep ise Hobbes'un yaşadığı dönemde İngiltere'nin yaşadığı iç savaş olmuştur.⁵ *Toplum Sözleşmesi* adlı eserin yazarı J.J. Rousseau'nun benimsediği halka dayalı bir halk demokrasisi yönetimi fikrinin meydana gelişinde ise toplum-devlet ilişkilerindeki tahakküm problemleri, karanlıkta kalan ve yoksulluk içerisinde yaşayan halkın maruz kaldığı sıkıntılar belirleyici olmuştur.⁶ Çağdaş bilim ve siyaset filozofu Karl Popper'in sosyalist işçilerin hayatlarını kaybettiği sokak kavgaları içerisinde büyümesi, I. ve II. Dünya Savaşlarına şahit olması ona *Açık Toplum ve Düşmanları* adlı eserini yazdırmıştır.⁷

Batı siyaset düşüncesinde merkezi bir yer teşkil eden yukarıdaki isim ve eserlerle ilgili yaptığımız tespiti İslâm siyaset düşünürleri ve yazdıkları kitaplar hakkında da tekrar etmek mümkündür. Sözelimi İbn Rüşd, Hz. Peygamber ve dört halife devrinde kurulan erdemli hukuk devletinin Muaviye b. Ebu Süfyan döneminde timokrasiye⁸ dönüşmesinden rahatsızlık duyar. Bu durumun Murabıtlar devrine kadar devam etmesi, hancı bir tiranlık biçimine dönüşmesi ile o, Platon'un *Devlet* eserine şerh düşerek *Telhisu's-Siyase li Eflatun*'u kaleme

⁴ Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2012), 185; Robert B. Downs, "Kudret Politikasının Anatomisi", *Dünyayı Değiştiren Kitaplar*, çev. Erol Güngör (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2010), 31-33.

⁵ John Watkins, "Thomas Hobbes", çev. Nejat Muallimoğlu, *Batı Düşüncesinde Siyaset Felsefeleri*, ed. Maurice Cranston (İstanbul: MÜİFV. Yayınları, 1995), 53; Gökberk, *Felsefe Tarihi*, 249.

⁶ Tuncay İmamoğlu, "Jean Jacques Rousseau'nun Siyaset Felsefesi ve Din Kuramı", *Tabula Rasa: Felsefe - Teoloji*, 4 (2002): 65.

⁷ Şafak Ural, "Sunuş", Karl R. Popper, *Tarihselciliğin Sefaleti*, çev. Sabri Orman (İstanbul: İnsan Yayınları, 1998), 8; Ahmet Cevizci, "Karl Popper", *Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: Say Yayınları, 2012), 354; Rahmi Şeyhoğlu, "Açık Toplum ve Karl R. Popper", *Türk Akademisi Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Merkezi*, makale no. 8 (2014): 1, erişim 18 Mayıs 2017, http://www.turkakademisi.org.tr/usr_img/yayinlar/makaleler/makale_15_shy_8_popper_Seyhoglu_son2.pdf.

⁸ "Timokrasi: iktidarı askerlerin ellerinde bulundurdukları bir örgütlenme biçimi ama aynı zamanda ve daha köklü bir biçimde belli bir mantalitenin damgasını taşıyan bir yaşam biçimi ve birlikte yaşama biçimidir." Bk. Raynaud, Philippe – Rials, Stephane, *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*, çev. İsmail Yerguz – Necmettin Kamil Sevil – Emel Ergun – Hüsnü Dilli (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), 772.

almıştır.⁹ Siyaset ve ahlâk üzerine yazdıklarıyla tanınan ünlü fakih Mâverdi, halifelerin “asrîsaadet” olarak adlandırılan dönemine duyduğu özlem ve adaleti tesis edecek bir kurtarıcı beklentisi içerisinde olduğu bir siyasî bunalım döneminde *el-Ahkamü's-Sultaniye* adlı eserini yazmıştır.¹⁰ İbn Haldûn ünlü eseri *Mukaddime*'yi İslâm toplumunun varlıkla irtibatının kopuk olduğu ve buhrana düştüğü bir dönemde İslâm toplumunun bu irtibatı kurabilmesi için ortaya koymuştur.¹¹

Düşünce tarihinde ortaya atılan fikir ve teorilerin arka planının farkında olmanın, bir diğer deyişle siyasî ve sosyal sebepleri irdelemenin önemi yukarıdaki örneklerle anlatılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda Karakoç'un millet, toplum ve devlet mefhumları ile ilgili yazdıklarına bakmadan önce bu eserleri yazdığı dönemin siyasî ve sosyal atmosferini bilmekte fayda vardır. Sözgelimi Karakoç'un mevzubahis kavramlar üzerine yazı yazdığı dönem, Türkiye'de üniversitelerin anarşi yuvalarına döndüğü, Batı'nın sorgusuz ve bilinçsiz bir şekilde taklit edildiği, sürekli askeri darbelerin yaşandığı ve halkın ekonomik buhranlarla bunaldığı bir dönemdir. Karakoç'un diriliş mefhumu endeksli İslâm medeniyeti fikri tam da bu dönemde Batı karşısında ezilen Müslümanları ayağa kaldırma, kendine getirme yani bir diriliş projesidir.

Asrımızın önemli bir düşünürü olan Karakoç'un 1960'lı yıllardan günümüze değin üzerinde durduğu toplum, millet ve devlet mefhumları onun düşünce dünyasında merkezi bir konuma sahiptir. Onun siyaset düşüncesi bünyesinde hem teoriyi hem de pratiği barındırmaktadır. Şiir ve yazılarında yoğun bir şekilde siyasetle ilgilenmesi onun siyaset düşüncesinin teorik bir boyuta sahip olduğunu gösterirken; siyasî bir parti kurup, konferanslar vererek, meydan konuşmaları yapması da onun düşüncesinin pratik bir boyuta sahip olduğunu göstermektedir.

Biz bu çalışmamızda düşünür yönü şairliğinin gölgesinde kalan Karakoç'un bir siyaset düşünürü olarak düşünülüp düşünülemediği üzerinde

⁹ H. Bekir Karlığa, “*İbn Rüşd*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 20, (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 267.

¹⁰ Cengiz Kallek, “*Mâverdi*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 28, (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 180-182.

¹¹ Tahsin Görgün “*Mukaddime*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 31, (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 118.

duracağız. Bunun için ilk olarak birinci bölümde toplum kavramının tanımı, siyaset felsefesindeki toplum teorileri ve bu teoriler içerisinde düşünürümüzün nerde durduğu hususunu açıklığa kavuşturacağız. Ayrıca birinci bölüm içerisinde toplum kavramının genel olarak tanımını verdikten sonra toplumun nasıl meydana geldiği konusunda Karakoç'un görüşünü Platon, Fârâbî, Gazzâlî, İbn Rüşd, İhvân-ı Safâ ve İbn Haldûn gibi düşünürler üzerinden mukayeseli bir şekilde ortaya koyacağız. Toplum başlığı altında Karakoç'un topluma dair görüşlerini betimlerken onun kavramsallaştırdığı "toplum özü, toplum hafızası, toplum değişmesi ve toplum barışı" gibi kavramları da ele alacağız. "Toplum Modelleri" başlığı altında Fârâbî'nin toplum tasniflerini merkeze alarak Karakoç'un toplumları nasıl sınıflandırdığına ve ideal toplum görüşüne değineceğiz. Düşünürün toplum görüşünü bir bütün halinde görebilmek için ona göre toplumu oluşturan kurumları, toplumun sorunlarını ve toplumların düşüş nedenlerini de inceleyeceğiz.

İkinci bölümde siyaset felsefesinde ele alınan bir kavram olmamasına rağmen Karakoç'un toplum ve devlet anlayışında mihenk işlevi gören millet mefhumunu açıklayacağız. Sözlüklerde "nation" kelimesinin karşılığı olarak sunulan anlamı kabul etmeyen Karakoç'un millet mefhumuna verdiği anlamın ümmet kavramıyla da ayrıldığına işaret edeceğiz. Karakoç'un fikir dünyasında önemli izler bırakan Necip Fazıl ve Mehmet Akif'in millet kavramını algılayışlarının düşünürle ne ölçüde benzer olduklarına değineceğiz. Millet kavramının devlet, kültür, medeniyet ve ümmet mefhumları ile ilişkisini düşünürün nasıl ele aldığını ortaya koyacağız. Karakoç'un ideal millet anlayışı olarak izah ettiği İslâm Milleti'nin diğer milletlerden farkını ortaya koyup İslâm Milleti'nin özelliklerini genel hatlarıyla beyan edeceğiz. "Kutlu millet" ve "yüce millet" sıfatlarının İslâm Milleti'nin hangi noktalarına işaret ettiğine değineceğiz. Ayrıca düşünürün millet anlayışında hususi bir yeri olan aydın ve şairlere nasıl roller biçtiğini diğer bir ifadeyle nasıl sorumluluklar verdiğini ele alıp bu konunun Karakoç'un toplum ve devlet düşüncesinde ne denli önemli olduğuna işaret edeceğiz.

Üçüncü bölümde siyaset felsefesindeki temel tartışmalar etrafında düşünürün zihnindeki ideal devlet, yönetim ve devlet başkanı konularını açıklığa

kavuşturacağız. Devlet kavramı başlığı altında devletin gerekliliği meselesi Batılı ve Doğulu düşünürlerin görüşleri etrafında zikredilecek ve Karakoç'un devleti gerekli görmek ile devleti putlaştırmak arasında ifade ettiği ince çizgiye değineceğiz. Siyaset düşüncesinde kadîm tartışmalardan biri olan devlet başkanlığı meselesini Platon, Fârâbî, Gazzâlî, Nasîruddin Tûsî, Thomas Hobbes, Machiavelli gibi birkaç düşünür üzerinden mukayese ederek Karakoç'un bu bahisteki görüşlerini izah edeceğiz. Devletle ilişkili kavramlar içerisinde devlet-birey ilişkisini totaliter, liberal ve anarşik yaklaşımlar üzerinden; devlet-din ilişkisini ise ilki dinin devlete hâkim olduğu, ikincisi devletin dine hâkim olduğu, üçüncüsü din ve devletin birbirinden ayrı olduğu yaklaşımlar olmak üzere üç yaklaşım etrafında izah edip Karakoç'un bu yaklaşımlar içerisinde durduğu yeri tespit edeceğiz. İdeal Devlet düşüncesinin Fârâbî, İbn Rüşd ve İbn Haldûn gibi birçok İslâm düşünürlerinde olduğundan yola çıkarak Karakoç'un ideal bir devlet görüşü olarak ortaya attığı İslâm Devletine değineceğiz. Ayrıca bu fikrin tarihî bir arka plana dayandığına işaret edeceğiz. Son olarak İslâm siyaset düşüncesinde devlet başkanının "ilk başkan, adil hükümdar, imam, halife, veliyyü'l-emir, sultan, emirü'l-mü'minin ve ulü'l-emr"¹² gibi muhtelif kavramlarla ifade edildiğinden bahsedeceğiz. Devlet başkanlarının eğitiminde siyasetnamelere önemli bir işlev yükleyen Karakoç'un bu düşüncesini *Kutadgu Bilig*, *Siyasetname* ve *Hz. Ali'nin Bir Emirnamesi* adlı üç siyasetname ile temellendirmeye çalışacağız. Devlet başkanının sahip olması gereken özellikler başlığı altında Platon, Fârâbî, İbn Sînâ, Nasîruddin Tûsî, Mâverdî ve Machiavelli gibi düşünürlerin görüşlerine yer verip Karakoç'un yaklaşımını ortaya koyacağız. Son olarak siyaset felsefesinde ortaya konulan devlet teorilerinde çizilen çerçeveden hareketle devletlerin sahip olması gereken ilkeleri muhtelif düşünürler üzerinden izah edip Karakoç'un fikirlerine yer vereceğiz.

¹² Hızır Murat Köse, "Siyaset", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 37, (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 294; Ayrıca bk. Bernard Lewis, *İslâm'ın Siyasal Dili*, çev. Fatih Taşar (İstanbul: Rey Yayınları, 1992), 69-109.

Araştırmanın Konusu

Siyaset düşüncesi insanın hayatını çepeçevre kuşatan bir konu olması nedeniyle insanoğlunun kadim uğraşlarından biridir. Kavramların zihin dünyamızı şekillendirdiği hatırlandığı zaman siyaset düşüncesi denildiğinde de akla ilk olarak siyaset, devlet, toplum ve birey gibi birtakım kavramlar gelir. Bu kavramların etrafında dönen tartışmalar ve teoriler ile ideal olan siyaset anlayışı ise siyaset felsefesi bağlamında ele alınır. Siyaset felsefesi ise toplumsal ve siyasal hayatta karşılan problemlere çözümler sunmaya çalışan¹³ ve siyasal gücün kullanımının hangi durumlarda doğru, adil veya ahlâkî olacağını tetkik eden bir disiplindir.¹⁴

Bu çalışma, düşünür Sezai Karakoç'un muhtelif eserlerinde ele aldığı "toplum", "millet" ve "devlet" kavramlarını, siyaset felsefesinin ilgilendiği temel konular bağlamında Batı'da Platon, Aristo, Thomas Hobbes, Machiavelli, J. J. Rousseau; Doğu'da Fârâbî, İbn Rüşd, Nasîruddin Tûsî, Mâverdî, ve İbn Haldûn gibi isimlerin düşünceleri üzerinden mukayeseli bir şekilde irdeleyecektir. Böylelikle hem Karakoç'un bahsi geçen kavramlar üzerine söyledikleri bir bütün halinde ortaya konulacak, hem de siyaset felsefesinde ortaya atılan teorilerle Karakoç'un düşüncelerinin benzer ve farklı yanları izah edilecektir.

Araştırmanın Önemi

Düşünce tarihinde insan hayatına doğrudan ya da dolaylı etki eden birçok mesele tartışılmıştır. Bu meselelerden insanoğlunun düşünce dünyasına doğrudan etki edenlerden bir tanesi de insanlar tarafından oluşturulan devlet ve toplum müesseseleri olmuştur. Bu kavramlar üzerine başta siyaset felsefecileri olmak üzere birçok düşünür eğilmiştir. Platon, Aristo, Fârâbî, İbn Rüşd, Mâverdî, İbn Haldûn ve Machiavelli gibi isimler bu düşünürlerden akla ilk gelenlerdir. Bu düşünürlerden bir tanesi de araştırmamızın konusunu oluşturan Sezai Karakoç'tur.

Edebiyatta piyes, hikâye ve özellikle şiir türünde çalışmaları bulunan Karakoç daha çok araştırmacılar tarafından şairliği ve şiirleri üzerinden ele

¹³ Neşet Tok, *Siyaset Felsefesine Giriş* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2015), 9.

¹⁴ Derda Küçükalp, *Siyaset Felsefesi* (İstanbul: Say Yayınları, 2011), 51.

alınmıştır. Edebî yönünün yanı sıra düşünür; tarih, metafizik ve medeniyet kavramları hakkında muhtelif yazılar kaleme almıştır. Ayrıca Karakoç'un toplum, millet ve devlet gibi siyaset felsefesinin temel kavramlarına dair birçok eseri bulunmaktadır. Araştırmamızı önemli kılan yön, Karakoç'un eserlerinden siyaset felsefesinin temel sorun ve kavramlarına dair inceleme ve çıkarımlar yapacak olmasıdır.

Siyaset felsefesi açısından Karakoç'un eserlerini incelemeye tabi tutmamız bu sahada yapılacak ilk çalışma olacaktır. İncelememizin konusu olan toplum, millet ve devlet kavramlarının önemi konusunda Karakoç'un değerlendirmelerini zikretmek faydalı olacaktır. Karakoç'a göre düşünce tarihindeki bütün filozoflar ve aydınlar en temelde toplum mefhumu üzerine konuşmuşlardır. Ona göre topluma ruh verip onu devlet haline getiren millet düşüncesidir. Devlet ise insanın fikir, vicdan ve din özgürlüğünü teminat altına alan, düşünce ve eylemlerinden bigâne kalamayacağı tarihi-sosyolojik bir kavramdır. Karakoç'un bu ifadelerinden de anlaşıldığı gibi toplum, millet ve devlet kavramları insan hayatını kuşatmakta ve doğrudan ona etki etmektedir.

Araştırmanın Amacı

Çalışmamızın amacı, çoğunlukla edebî yönü üzerinde durulan Sezai Karakoç'un toplum, millet ve devlet mefhumları hakkındaki düşüncelerini bir bütün halinde ortaya koymaktır. Ayrıca Karakoç'un düşünce dünyasında siyaset düşüncesinin ağırlığını tespit edip siyaset felsefesinin sorguladığı temel mevzulara verdiği cevaplar aracılığıyla bu kavramlarla siyaset düşüncesini analiz etmektir.

Karakoç'a göre toplum, millet ve devlet kavramları üzerinden sınırlandırdığımız çalışmamızın ana meselesi, Karakoç'un edebî yönünün ötesinde eserlerinde siyaset düşüncesine dair fikirler olmasının onu bir siyaset felsefecisi olarak değerlendirmemizde yeterli olup olmadığı hususudur. Bu anlamda araştırmamız siyaset felsefesinin temel konularının Karakoç'un eserlerinde sistemli bir şekilde ele alınıp alınmadığını inceleyecektir.

Bu bağlamda araştırmamızda ilk önce betimleme (tasvir) metoduyla Karakoç'un mezkûr kavramlar hakkındaki düşünceleri ortaya konacak, sonra da kavram analizi yöntemi ile bu kavramlar izah edilecektir.

Araştırmanın Kaynakları

Kullandığımız kaynakları, kavramsal çerçeveyi çizdiğimiz birinci bölüm ve Sezai Karakoç'a göre toplum, millet ve devlet kavramları konusuna değindiğimiz ikinci bölüm olmak üzere iki bölümde ele alabiliriz.

Birinci bölümde M.M. Şerif'in *İslâm Düşüncesi Tarihi*, Macit Gökberk'in *Felsefe Tarihi*, Ahmet Arslan'ın *Felsefeye Giriş*'i, Ahmet Cevizci'nin *Felsefeye Giriş* ve *Felsefenin Kısa Tarihi*, Andrew Heywood'un *Siyaset, Siyasî İdeolojiler ve Siyaset Teorisine Giriş*'i, Christian Ruby'nin *Siyaset Felsefesine Giriş*'i ve Neşet Toku'nun *Siyaset Felsefesine Giriş*'i gibi eserlerden yola çıkarak kavramsal çerçeveyi çizdik.

Kavramlarla ilgili açıklamalar için Philippe Raynaud ve Stephane Rials'ın *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*, Gordon Marshall'ın *Sosyoloji Sözlüğü*, A. Baki Güçlü vd.'nin *Sarp Erk Ulaş Felsefe Sözlüğü*, Hilmi Ziya Ülken'in *Sosyoloji Sözlüğü*, Ahmet Cevizci'nin *Felsefe Sözlüğü* ve *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nin ilgili maddelerine başvurduk.

Siyaset düşüncesi üzerine hem Batıda hem de Doğuda zengin bir literatürün varlığı bilinen bir gerçektir. Bu çerçevede biz çalışmamızda; Platon'un *Devlet*'i, Aristo'nun *Politika*'sı, Fârâbî'nin *el-Medînetü'l-Fâzıla* ve *Es-Siyasetül-Medeniyye*'si, İbn Rüşd'ün *Ed-Daruri fi's-Siyase*'si, Mâverdi'nin *el-Ahkamü's-Sultaniye*'si ve *Edebü'l-vezîr*'i, İbn Haldûn'un *Mukaddime*'si, Jean-Jacques Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi* ve *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kökeni*, Thomas Hobbes'un *Leviathan*'ı, ve Machiavelli'nin *Prens*'i gibi siyaset düşüncesinin temel kitaplarını inceledik. Yine bu literatür içerisinde kendisine yer bulan siyasetname ve nasihatnameler içerisinde İslâm siyaset düşüncesinde ilk siyasetname kabul edilen *İslâm ve Siyaset-Hz. Ali'nin Bir Emirnamesi*-, Yusuf Has Hacıp'in *Kutadgu Bilig* ve Nizamülmülk'ün *Siyasetname* adlı eserlerinden de istifade ettik.

İkinci bölümde ilk olarak çalışmamızın omurgasını ortaya koymamızda işimizi kolaylaştıran Karakoç'un toplum, millet ve devlet kavramlarına dair yazılarının toplandığı şu eserlere başvurduk: *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I ve II*, *Düşünceler I Kavramlar*, *Düşünceler II Kurumlar*, *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği*, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet*

Gerçeği, Günlük Yazılar I Farklar, Günlük Yazılar II Sütun, Günlük Yazılar III Sûr ve Günlük Yazılar IV Gün Saati. İkinci olarak Karakoç'un 1960-1992 yılları arasında 396 sayı olarak çıkardığı *Diriliş Dergisi*'nin ilgili sayılarından istifa ettik. Üçüncü olarak Karakoç üzerine yapılan ve kitaplaştırılan *Kahramanmaraş'ta Sezai Karakoç'la Kırk Saat Sempozyumu, Şair ve Düşünür Sezai Karakoç Sempozyumu* ve *Uluslararası Sezai Karakoç Sempozyumu* kitaplarını inceledik. Dördüncü olarak Karakoç üzerine yazılan Turan Karataş'ın *Doğunun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç*, Şakir Diclehan'ın *Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç* ve Kültür Bakanlığı tarafından çıkarılan, derleme yazıların oluşturduğu *Sezai Karakoç* ve editörlüğünü Ali Dursun'un yaptığı *Medeniyet Burçları Sezai Karakoç Kitabı* adlı eserlere müracaat ettik. Bunların yanı sıra Karakoç üzerine yazılan ilgili tezler ve makaleler ile dergi ve gazete yazılarından faydalandık.

İki bölüm halinde ortaya koymaya çalıştığımız araştırmanın kaynaklarının, ikinci bölümünü oluşturan Karakoç'un kitaplarının bölümlere göre dağılımı hem yazarın vurguladığı konuları ve farklılıklarını göstermekte hem de yazarın herhangi bir konu hakkındaki görüşlerini anlayabilmek için karşılaştırmalı okumanın zaruretini göstermektedir. Bu bağlamda birinci bölümü Karakoç'un *Çıkış Yolu I-II-III, Düşünceler I Kavramlar, Günlük Yazılar II-IV, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I-II* gibi eserlerinden hareketle inşa ederken, ikinci bölümü *Çıkış Yolu I-II-III, Düşünceler I Kavramlar, Günlük Yazılar II-III-IV, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I-II* eserlerini esas alarak inşa ettik. Son bölümü ise *Çıkış Yolu I-II-III, Düşünceler I-II, Günlük Yazılar I-II-III-IV, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I* gibi eserleri temele alarak bina ettik.

Son olarak araştırmamızın özgün olduğunu göstermesi açısından Sezai Karakoç ile ilgili toplum, millet ve devlet kavramlarına yer veren tezlere de bakmayı gerekli görüyoruz. Muhittin Bilge tarafından hazırlanan *Diriliş Düşüncesinde Medeniyet Anlayışı*¹⁵ ve Kadir Analay'ın hazırladığı *Sezai Karakoç ve Diriliş Düşüncesi*¹⁶ isimli yüksek lisans tezleri, toplum, millet ve devlet kavramlarını diriliş kavramı etrafında genel hatlarıyla ele alır. Münire Kevser

¹⁵ Bilge, Muhittin, "Sezai Karakoç'un Diriliş Düşüncesinde Medeniyet Anlayışı" (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 1996).

¹⁶ Analay, Kadir, "Sezai Karakoç ve Diriliş Düşüncesi" (Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2009).

Akbaş tarafından *Sezai Karakoç'un Düşünce ve Sanatında Temel Kavramlar*¹⁷ adıyla hazırlanan doktora tezi, Karakoç'un düşünce ve sanat dünyasında rol oynayan temel kavramlar içerisinde toplumu; sorunları ve insan doğasına benzer yönleriyle; millet mefhumunu altında herhangi bir alt başlık olmadan; devlet kavramını ise devlet adamı alt başlığı ile inceler. Bizim araştırmamızı bu çalışmalardan farklı kılan en önemli yön, siyaset düşüncesi bağlamında mezkûr kavramları temel alarak bir bütün halinde Karakoç'un siyaset düşüncesini ortaya koyuyor olmasıdır.

I. SİYASET FELSEFESİNE GENEL BİR BAKIŞ

İnsan da her canlı gibi doğmakta büyümekte ve ölmektedir. Bu doğal dönüşüm içerisinde varlık sahasına çıkan her insan ilk önce kendini ve çevresini anlama çabası içerisinde girmektedir. Bu anlam arayışı hiçbir zaman durgun bir seyir takip etmez. Aksine sürekli, değişen, hareket halinde ve dinamik bir arayış olarak karşımıza çıkar. İnsan çevresindeki gelişmelerin de etkisiyle önce fert olur. Diğer insanlarla ilişkisi neticesinde toplumu vücuda getirir. Toplular da milletleri ve devletleri meydana getirir. İnsanoğlunun hayat serüveninde ortaya çıkan devlet ve toplum gibi kavramlar da pratik felsefenin bir kolu olan siyaset felsefesinin muhtevasına girer.

Siyaset felsefesi en temelde aynı politik otoriteye, aynı yasaya itaat eden insanların meydana getirdiği siyasal topluluğu konu alan felsefi bir inceleme dalıdır.¹⁸ Ayrıca siyaset felsefesi, siyasal iktidarları ahlâkî denetim altına alarak iktidarın kaynağı, sınırları, amaç ve hedefleri hakkında ahlâkî koşullarla onları denetimleyecek ölçütler getirme¹⁹, evren, insan ve şehir arasında insanın vazgeçemeyeceği canlı bir ilişkiyi akılcı bir biçimde düşünme olarak da tanımlanabilir.²⁰ Siyaset felsefesinin temelinde devlet ve toplum kavramları etrafında ortaya atılan teoriler ve tartışmalar yer alır. Bu çerçevede siyaset

¹⁷ Baş, Münire Kevser, "Sezai Karakoç'un Düşünce ve Sanatında Temel Kavramlar" (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2005).

¹⁸ Ahmet Arslan, *Felsefeye Giriş* (İstanbul: Adres Yayınları, 2012), 232, 234.

¹⁹ Alan Gewirth, "Siyaset Felsefesi", çev. Ahmet Kesgin, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (2011): 349.

²⁰ Christian Ruby, *Siyaset Felsefesine Giriş*, çev. Aziz Ufuk Kılıç (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012), 35.

felsefesi devlet mefhumuyla ilgili şu sorulara cevaplar arar: İdeal devletin yapısı nasıldır? İdeal devletin unsurları, devlet çeşitleri, devlet başkanının özellikleri nelerdir? Devlet gerekli midir? Devlet-birey ilişkisi ne şekilde olmalıdır?²¹ Siyaset felsefesinin toplum kavramı bağlamında ise şu soruları cevaplandırmaya çalıştığı söylenebilir: Toplum nasıl meydana gelmiştir? İdeal toplumun yapısı nasıl olmalıdır? Toplum çeşitleri nelerdir?²² Araştırmamızın ikinci bölümünü tahsis ettiğimiz millet kavramı siyaset felsefesinde başlı başına ele alınıp irdelenen bir kavram olmamasına rağmen Karakoç düşüncesinde toplum ve devlet mefhumlarıyla irtibat içerisinde olması ve devlet-toplum kavramlarını anlamada anahtar rol üstlenmesi hasebiyle ayrı bir bölüm şeklinde inceledik.

Siyaset düşüncesi üzerine Batı'da Platon, Aristo, Thomas Hobbes, Machiavelli, J. J. Rousseau gibi düşünürler eserler kaleme almışlardır. Aynı şekilde İslâm düşünce tarihinde de birçok düşünür tarafından devlet ve toplum mefhumları irdelenmiştir. Fârâbî, İbn Rüşd, Nasîruddin Tûsî, Mâverdî, ve İbn Haldûn gibi isimler yazdıkları eserlerle yaşadıkları dönemin siyaset anlayışlarına etki etmişlerdir.

Siyaset felsefesi konu ve problemlerini “kimin yönetmesi gerektiği” ve “en iyi yönetim şeklinin ne olduğu” sorularıyla ilgilenen evrensel konu ve problemler; diğeri çağdan çağa değişen “ahlâk-siyaset”, “otorite-din” veya “devlet-kilise” ilişkisi gibi konularla ilgilenen yerel problemler olarak veya ilki kavramsal problemler, ikincisi normatif problemler olmak üzere kategorize etmek mümkündür.²³

Siyaset felsefesinin içerdiği teorileri en genel bir şekilde klasik ve modern siyaset kuramları olmak üzere iki başlıkta ele almak mümkündür. Klasik siyaset kuramları, ideal bir toplumun gerçekleştirilmesi konusunda öğütler verirken; modern siyaset kuramları, bu öğütlerin anlamlarının ne olduğunu izah eder ve devlet, iktidar, egemenlik, meşruiyet, hukuk vb. kavramları analiz ederek açıklığa

²¹ Gewirth, “Siyaset Felsefesi”, 352; A. Baki Güçlü vd., “Devlet Felsefesi”, *Sarp Erk Ulaş Felsefe Sözlüğü* (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2002), 363.

²² Arslan, *Felsefeye Giriş*, 240-247; Şenol Korkut, *Fârâbî'nin Siyaset Felsefesi* (Ankara: Atlas Yayınları, 2015), 286-290.

²³ Cevizci, *Felsefe'ye Giriş*, 261, 265.

kavuşturmaya çalışır.²⁴ Her ne kadar siyaset felsefesi ile ilgili kuramlar modern ve klasik şeklinde iki başlıkta ele alınsa da siyaset düşünürlerinin ilk dönemlerde yönetim ve iktidar kavramlarıyla ilgilendiği, devlet fikrinin ortaya atıldığı 19. yüzyılda ise devlet, birey, düzen kavramlarıyla ilgilendikleri görülür. Dolayısıyla siyaset düşünürlerinin devlet, yönetim ve iktidar temelinde eserler yazıp teoriler ortaya koyduklarını söylemek mümkündür. Cevizci'ye göre siyaset felsefesi, geçmişten günümüze öncelikle kavramsal problemlerle ilgilenmektedir.²⁵ Yeri gelmişken söyleyelim, Karakoç'un siyaset düşüncesini ortaya koyarken modern ve klasik şeklinde bir ayırmadan hareket etmedik. Bundan ziyade ilk çağlardan günümüze kadar gelen düşünürler içerisinde belirlediklerimizin görüşlerini zikrederek Karakoç ile benzer ve farklı oldukları noktalar üzerinde durduk.

Siyaset felsefesi tanımlarından ve bu alanın ilgilendiği meselelerden hareketle kimlere siyaset felsefecisi denilebileceği sorusunun bir nebze de olsa cevaplandırılabilmesini düşünüyoruz. Bu bağlamda birer siyaset felsefecisi olarak kabul edilen Platon ve Fârâbî üzerinden genel hatlarıyla bir çerçeve oluşturulabilir. *Devlet*²⁶ eserinde Platon'un devleti kimin yöneteceği, yöneticilerin nasıl belirleneceği, devletin temel ilkeleri, en iyi devlet düzeni ve toplumun nasıl ortaya çıktığı gibi hususlar üzerinde durduğu görülür. Fârâbî ise *İhsâu'l-Ulûm*²⁷ da siyaset, siyaset felsefesi, devlet kavramları ve hükümdar olacak kişinin özellikleri, erdemli olan ve olmayan toplumlardan; *Tahsîlu's Sa'âde*²⁸ eserinde hükümdarlığın önemi, hükümdarların nasıl eğitecekleri ve özelliklerinden; *El-Medinetü'l Fazıla*'da²⁹ en iyi hükümdarın özelliklerinden mükemmel ve kusurlu toplumlardan; *Fusûlü'l-Medenî*³⁰ de devlet, erdemli-cahil yönetim şekillerinden ve yöneticilerden bahseder. Sonuç olarak mevzubahis edilenlerden hareketle bir düşünürü siyaset felsefecisi diyebilmemiz için en temelde şu konularla ilgilenmiş

²⁴ Arslan, *Felsefeye Giriş*, 237.

²⁵ Cevizci, *Felsefeye Giriş*, 265.

²⁶ Platon, *Devlet*, çev. Sabahattin Eyüboğlu-M. Ali Cimcoz (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2015), 54, 55, 107, 108, 125, 217.

²⁷ Fârâbî, *İhsâu'l-Ulûm*, çev. Ahmet Arslan (Ankara: Divan Kitap, 2015), 101-106.

²⁸ Fârâbî, *Tahsîlu's Sa'âde*, çev. Ahmet Arslan (Ankara: Divan Kitap, 2013), 83-89.

²⁹ Fârâbî, *El-Medinetü'l Fazıla*, çev. Ahmet Arslan (Ankara: Divan Kitap, 2015), 97-109.

³⁰ Fârâbî, *Fusûlü'l-Medenî Tenbîh 'Alâ Sebîli's-Sa'âde* (Fârâbî'nin İki Eseri), çev. Hanifi Özcan (İstanbul: MÜİFV. Yayınları, 2014), 64, 81, 86.

olması gerekir: Devlet ve yönetim, ideal olan ve olmayan toplumlar, devlet başkanının özellikleri, devletin gerekliliği ve toplumun meydana gelişi vb.

II. SEZAI KARAKOÇ'UN HAYATI VE ESERLERİ

A. Hayatı

Sezai Karakoç 22 Ocak 1933'te beş bin nüfuslu olan Diyarbakır'ın Ergani (eski adıyla Osmaniye) ilçesinde dünyaya geldi. Asıl adı Muhammed Sezai'dir. Babasının adı Yasin, annesinin adı Emine'dir. Babası Yasin Efendi, orta halli bir tüccardı. Yasin Efendi, Osmanlı devletinin son yıllarına denk gelen yaşamında isyan, yokluk ve savaş gibi birçok acılar yaşadı. Beş yıla yakın askerlik yaptı, savaşta yaralanıp Ruslara esir düştü ve 2 yıl sürgünde kaldı. 1963 yılında 74 yaşında vefat etti. Karakoç Annesi Emine Hanım'ı, asla dedikodu yapmayan, kimseye kötü söz söylemeyen, kimseyi kırmayan ve son derece hoşgörülü biri olarak anlatmıştır. Ayrıca, Emine Hanım'ın baba tarafı askerlikleriyle meşhur olmuş, dedesi Plevne savaşına katılmış olup Gazi Osman Paşa'nın takdirini kazanmıştır. Emine Hanım da eşi gibi büyük acılar çekmiştir. On yıl kadar yılan hastalığı denilen bir hastalığa yakalandıktan sonra iyileşmiş, ama genç yaşta, 1957 yılında 52 yaşında hayatını kaybetmiştir.³¹

Karakoç'un çocukluğu babasının işi sebebiyle, Ergani, Maden ve Piran'da geçti. İlkokula başlamadan önce kendi gayretleriyle harfleri ve okumayı öğrenen Karakoç'un ilk okuduğu kitap, babasının bir arkadaşının kendisine hediye ettiği ilmihal kitabı idi.³² İlkokula 4 ay kadar ihtiyat sınıfı okuduktan sonra başlayan Karakoç, 4. sınıfı iki kere okuduğundan ilkokul hayatı 5 yıl sürdü. 1944 yılında Ergani'deki ilkokuldan mezun oldu. Ortaokulu okuduğu Kahramanmaraş yılları, Karakoç'un okulun duvar gazetesinde yazılar yazdığı, Arapça, Farsça ve Fransızca çalıştığı dergi ve şiirlerle bütünleşmiş bir dönemdi. Karakoç'un Maraş'ta öğrenci olduğu dönemde takip ettiği dergiler şunlardı: *Büyük Doğu*, *Hakka Doğru*, *Tanrı Kulu*, *İslâmiyet*, *Sebilürreşad*, *Serdengeçti*, *Orhundan Sesler*,

³¹ Saadettin Acar-Vahdettin Işık, "Büyük Nehirlerin Kıyısından, Büyük Şehirlerin Ortasına: Sezai Karakoç", *Şair ve Düşünür Sezai Karakoç Sempozyum Bildirileri*, ed. Saadettin Acar-Vahdettin Işık (İstanbul: Fatih Belediyesi, 2011), 19-23.

³² Turan Karataş, *Doğunun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç* (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1998), 19-60.

Altınılık ve Kızılma.³³ 1947 yılında ortaokuldan mezun olan Karakoç, dopdolu geçirdiği Maraş defterini kapattı. Gaziantep'teki eğitimine parasız yatılı olarak devam etti. Lise yıllarında batı edebiyatı üzerine yoğunlaştı. Ortaokulu okuduğu Maraş'ta tanıştığı *Büyük Doğu* dergisi Karakoç'un düşünce dünyasının şekillenmesinde önemli bir rol üstlendi. Böylece genç yaşına rağmen o, *Büyük Doğu*'da ortaya atılan fikirlerle hemhal olabildi.³⁴ *Büyük Doğu* ile irtibatını kesmeyen Karakoç, *Büyük Doğu*'ya mektuplar da yazdı. Hatta "sabır" adında bir şiiri *Büyük Doğu*'da yayınlandı.³⁵ Okulda bulduğu dergilerle de oldukça iyi bir dergi kültürü oluşturan Karakoç, 1950 yılında liseyi bitirdi ve aynı yıl Ankara'da Siyasal Bilgiler (Mülkiye Mektebi) Fakültesini kazandı.³⁶ Mülkiye Mektebi'nde öğrenciyken sık sık Necip Fazıl'ı dinlemeye giden Karakoç, derslerinin yanı sıra sosyoloji ve felsefe üzerine okumalar da yaptı. Karakoç'un "Rüzgâr", "İşaret", "Monna Rosa" şiirleri *Hisar* dergisinde, "Yağmur Duası" adlı şiiri de *Mülkiye* dergisinde yayınlandı. Karakoç, bir yandan yazı hayatını çeşitli dergilerde devam ettirirken, diğer yandan da Fransızca üzerinden eser okumayı sürdürdü ve Ankara'da bulunan Fransızca Kültür merkezi o dönemler uğrak mekânlarından biri oldu. Karakoç'un bir diğer uğrak mekânı da sık sık Necip Fazıl'ı görmeye gittiği Osman Yüksel Serdengeçti'nin kitabevi idi.

Karakoç, bir yıl uzatmayla Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden 1955 yılında mezun oldu. 1960-1961 yıllarında askerliğini Ankara ve Ağrı'da tamamladı. 1955 yılında başladığı memuriyet hayatı boyunca müfettiş yardımcılığı, gelirler kontrolörlüğü gibi görevlerde bulundu.

Memuriyeti sırasında çıktığı geziler dolayısıyla Anadolu'yu yakından tanıma fırsatı bulmuştur. Memuriyet hayatı Cemal Süreya ve Doğan Yel'le birlikte istifa etme kararı aldığı 1965 yılına kadar devam etti. Bir süre gazete ve

³³ Mehmet Fatih Yanardağ, "Sezai Karakoç'un Maraş Yılları", *Uluslararası Sezai Karakoç Sempozyumu Bildirileri*, ed. Kemal Timur (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2014), 346.

³⁴ Büşra Sürgit, "Sezai Karakoç'un *Hâtıralar*'ı Işığında Necip Fazıl Kısakürek Portresine Çerçeve Arayışı", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 48 (2013): 165-166.

³⁵ İsmail Sert, "Yıldırım Aydınlığında Bir Ağaç Olarak Şair", *Medeniyet Burçları Sezai Karakoç Kitabı*, ed. Ali Dursun (Kayseri: Medeniyet Burçları Derneği, 2015), 13-28.

³⁶ Durmuş Günay, "Medeniyetimizin Dirilişine Adanmış Bir Hayat", *Uluslararası Sezai Karakoç Sempozyumu Bildirileri*, ed. Kemal Timur (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2014), 23.

dergilerde yazarlık yaparak geçimini sürdürdü. Arkadaşlarının ısrarlarıyla 1970 yılında tekrar memuriyete dönmüş fakat bir daha geri dönmek üzere ikinci ve son kez istifa etti.³⁷ 1973 yılından günümüze değin hiçbir resmi görevde bulunmadı. İstanbul’da *Diriliş Yayınları* ve *Diriliş* dergisini kurdu. 1990 yılında “güller açan gül ağacı” amblemiyle kurduğu *Diriliş Partisi* 1997 yılında kapatıldı. 2007 yılında bugün de hâlihazırda devam etmekte olan *Yüce Diriliş Partisi*’ni kurdu. 2006 yılında Kültür Bakanlığı Özel Ödülü’ne, 2011 yılında ise Cumhurbaşkanlığı Edebiyat Ödülü’ne layık görüldü.

Karakoç’un hayatında ortaokul yıllarında tanıştığı *Büyük Doğu*’nun büyük izleri vardır. Bu derin izleri kendisi şöyle anlatır:

“O güne kadar, İslâm içimizde sakladığımız bir inanç idi. Kimselere pek açılmıyorduk. Yasak, mazlum ve mağdur bir düşünce gibiydi ruhumuzda. Ama işte, görmüştük, İstanbul’da çıkan bir dergide onu çağdaş bir üslupla savunan bir kalem vardı. İslâm’ın yükselen yeni ve canlı sesiydi”.³⁸

Büyük Doğu’nun lise yıllarında da sıkı bir takipçisi olan Karakoç, *Büyük Doğu Cemiyeti* kurulduğunda hemen üyesi oldu, İstanbul’a geldiği zaman derginin mekanında üstadı Necip Fazıl Kısakürek ile tanıştı. Bir yandan *Büyük Doğu*’nun edebiyat/sanat bölümünü hazırlayan Karakoç bir yandan da gazetelerde yazılan köşe yazılarını kendi köşesinde değerlendirmeye başladı.³⁹

Karakoç’un düşünce dünyasında Yunus Emre, Mevlana ve Mehmet Akif’in etkisi olduğu gibi, yetiştiği dönemde etrafındaki renkli ve birbirinden muhtelif simaların da etkisi vardır. Necip Fazıl Kısakürek, Cemal Süreya, Arif Nihat Asya, Behçet Necatigil, Ziya Nur Aksun, Nuri Karahöyük, Kadir Mısıroğlu, İhsan Babalı, Muzaffer Özak ve Ömer Uğur Kökden bu isimlerden sadece bazılarıdır.⁴⁰

³⁷ Rasim Özdenören, “Bir İnsan Olarak Sezai Karakoç”, *Kahramanmaraş’ta Sezai Karakoç’la Kırk Saat*, ed. Nedim Tepebaşı, Fatih Ertaş, Çetin Canlı, Mehmet Demirkol (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi, 2006), 13-25.

³⁸ Sezai Karakoç, “Hatıralar Ankara –S.B.F. Yılları”, *Diriliş Dergisi*, 30 (1989): 20.

³⁹ Şakir Diclehan, *Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç* (İstanbul: Piran Yayınları, 1980), 20.

⁴⁰ Sezai Karakoç, “Hatıralar CVII”, *Diriliş Dergisi*, 119-120 (1991): 12-17; “Hatıralar CVIII”, *Diriliş Dergisi*, 121-122 (1991): 14-16; “Hatıralar CIX”, *Diriliş Dergisi*, 123-124 (1991): 18-22; “Hatıralar CX”, *Diriliş Dergisi*, 125-126 (1991): 11-13; “Hatıralar CXI”, *Diriliş Dergisi*, 127-128 (1991): 17-20; “Hatıralar CXII”, *Diriliş Dergisi*, 129-130 (1991): 11-12; “Hatıralar CXIII”, *Diriliş Dergisi*, 131-132-133 (1991): 9-12.

Karakoç şairliğinin yanı sıra bir düşünce adamıdır. *Diriliş* dergisi başta olmak üzere çeşitli dergi ve gazetelerdeki yazıları ile birçok eserinde, ülkesinde ve dünyada vuku bulan olaylara dikkat çektiği görülür. Onu bir aydın olarak ele alırsak, dönemindeki aydınlardan farklı olduğunu da görmüş oluruz. Batı medeniyeti dikkate alınarak öngörülen medeniyet anlayışlarına karşı o, İslâm diniyle yoğrulmuş bir medeniyet tasavvurunu savunur.⁴¹

Karakoç'u ele alırken salt bir yönüyle ele almak doğru anlaşılmasına engel olabilir. Çünkü düşünür olması, Karakoç'un kimliğinin yalnızca bir cephesidir. O, aynı zamanda, yeni bir şiir akımı doğurmuş öncü bir şair ve düşüncelerini uygulama alanına sokmak amacıyla, eylem ortaya koymuş, bir gençlik yetişmesi için çalışmış ve siyasî parti kurmuş bir eylem adamı, fedakârlık ve feragatle hayatını yaşamış bir dava adamıdır.⁴² Aynı zamanda Karakoç, sahip olduğu inanç ve değerler dünyasını tarihî tecrübeden ve gelecekte hareket ederek şekillendirdiği için çok boyutlu öncü bir düşünürdür.⁴³ *Diriliş* dergisinde ele aldığı felsefî meselelerle bir siyaset düşünürü olması ise düşünür yönünün sadece bir boyutudur.⁴⁴ Karakoç şairliği, edebiyatçılığı, düşünürlüğü ve siyasetçi yönü ile beraber bütün bu unsurların bütünleştiği ve kendi zamanını aşan bir simadır.⁴⁵ Karakoç'u en özet şekliyle "bir nesle Batı ile hesaplaşmayı öğreten adam" olarak tanımlamak mümkündür.⁴⁶ Çünkü o, diriliş düşüncesi etrafında Batı modernitesine karşı İslâm medeniyeti söylemini en iyi teorileştiren düşünürlerdendir.⁴⁷ Şakir Diclehan, Sezai Karakoç'u Batı düşünce ve sanat hayatında büyük izler bırakan ve aşılamayacakları zannedilen bir Rimbaud, bir

⁴¹ Diclehan, *Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç*, 22.

⁴² Durmuş Günay, "Diriliş Düşünce Sistemi", *Kahramanmaraş'ta Sezai Karakoç'la Kırk Saat*, ed. Nedim Tepebaşı, Fatih Ertaş, Çetin Canlı, Mehmet Demirkol (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi, 2006), 118.

⁴³ Yüksel Kanar, "Öncü Bir Düşünür Olarak Sezai Karakoç", *Sezai Karakoç*, ed. Mehmet Çelik - Yakup Çelik (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2015), 99.

⁴⁴ Şaban Abak, "Sezai Karakoç'un Devlet ve Siyaset Üzerine Görüşleri", *Şair ve Düşünür Sezai Karakoç Sempozyumu* (İstanbul: Fatih Belediyesi, 2011), 319; Şerif Mardin, *Türkiye'de Din ve Siyaset* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1991), 36.

⁴⁵ Köksal Alver, "İnsan ve Toplum Gerçekliğini Heceleme-Sezai Karakoç'un Düşünce Yazıları", *Hece Aylık Edebiyat Dergisi (Diriliş Dergisi ve Sezai Karakoç Özel Sayısı)*, 73 (2003): 84.

⁴⁶ Alev Erkilet, "Modern Türkiye'de Doğu Düşüncesine Yaklaşımlar", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce Dönemler ve Zihniyetler*, ed. Tanıl Bora - Murat Gültekingil (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), c. 9, 1071.

⁴⁷ Rasim Özdenören, "Necip Fazıl Kısakürek", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce İslâmcılık*, ed. Tanıl Bora - Murat Gültekingil (İstanbul: İletişim Yayınları, 2005), c. 6, 150.

Lorca, bir T. S. Eliot ve bir Ezra Paund'tan geri görmez. Ayrıca Diclehan, Türkiye'nin 150 yıldan beri geçirmekte olduğu kültür ve medeniyet buhranının, geçmiş mirasımız ve düşünürlerimizle aşılabileceğini ifade eder ve Sezai Karakoç'un fikir dünyasının bu buhranlara çözüm olabileceğini savunur.⁴⁸

Bir “siyasî düşünür” olarak Karakoç'un, toplum, millet, siyaset ve devlet gibi kavramlar hakkında birçok eser kaleme aldığı görülür. Kitap formatındaki 56 eserinden sadece 18 tanesi edebiyat, geri kalan 38 kitabı düşünce eseridir.⁴⁹ Buraya kadar hayatından ve düşünce dünyasını şekillendiren unsurlardan bahsettiğimiz Karakoç'un şimdi de eserlerine değineceğiz.

B. Eserleri

Karakoç'un eserlerinin tamamına hâkim olan duygu kaygıdır. Bu kaygı gelip geçici maddi bir takım isteklerin sonucu oluşan dünyevi bir şey değildir. Aksine içerisinde yaşadığı toplumun geleceği için bir şeyler yapabilme kaygısıdır. Karakoç bütün yazdığı yazılarda hatta şiirlerinde bile bir davayı savunduğunu açıkça ifade eder.⁵⁰ Karakoç'un kaygısı *Sessiz Müzik* adlı şiirinde şöyle geçer:

“Bu dünyada olup bitenlerin
O olup bitmemiş olması için
Ne yapıyorsun(...)”⁵¹

Karakoç'un elli yıllık düşünce ve yazın hayatına yön veren şey devlet ve toplum meseleleridir. Çıkardığı dergi, gazete ve kitaplarında bu meseleleri halka anlatarak aydınlatmaya çalışmıştır.⁵² Karakoç'un bu çabası ise onu İslâm devleti ve toplumu üzerine en özgün ve kapsamlı analizlerin sahibi yapar.⁵³ Onun toplum sorunlarına dair yazmasının amacını ise Rousseau'nun şu ifadelerinde görebiliriz:

⁴⁸ Diclehan, *Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç*, 16.

⁴⁹ Şaban Abak, “Sezai Karakoç'ta Devlet Fikri ve Yüce Devlet İdeali”, *Uluslararası Sezai Karakoç Sempozyumu Bildirileri*, ed. Kemal Timur (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2014), 225.

⁵⁰ Sezai Karakoç, *Tarihin Yol Ağzında* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 1999), 10-11.

⁵¹ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013), 64.

⁵² Sezai Karakoç, “Diriliş Görüş ve Hareketi ve Milletimiz”, *Diriliş Işığı Gazetesi*, 12 Mayıs 2015, 1.

⁵³ Ümit Aktaş, “Türkiye Siyasetinin Muhafiz İki Akımı İslâmcılık ve Sosyalizm”, *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce Dönemler ve Zihniyetler*, ed. Tanıl Bora – Murat Gültekingil (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), c. 9, 749.

“Filozofları uykularından uyandırıp yataklarından kaldıracak tek şey toplumu tehdit eden kötülüklerdir.”⁵⁴

İçerisinde yaşadığı toplumdaki olaylara karşı hem teoride hem pratikte mücadele eden bir düşünür olan Karakoç, bu konudaki kararlılığını ve amacını bir eserinde şöyle anlatır:

“Bin yıllık ömrüm olsa, ömrüm boyunca konuşmam ve yazmam nasibimde varsa, hep Müslümanların birleşmesinden, bir araya gelip şuurlu birliklerini oluşturmalarından bahsederim. Bundan bıkmam ve yılmam. Çünkü: bundan daha büyük bir dava bilmiyorum. Tüm faaliyetim, İslâm’ın bir savunması ve bu savunmanın özü de, Müslümanların uyanıp dirilmeleri, birleşmeleri ve kendilerini dış âleme karşı koruma gücüne ermeleri yönündedir zaten”.⁵⁵

Yukarıda da ifade edildiği üzere Karakoç’un yazın hayatına yön veren temel hususlar devlet ve toplum meseleleridir. Ancak Karakoç’un eserlerine bakıldığında onun hem edebî ürünler verdiği hem de siyasetle ilgili düşüncelere yoğun bir şekilde eğildiği görülür.

Karakoç’un büyük bir yekûnu dergi ve gazetede yazılarından oluşan kitaplarını yayınlanma tarihlerini esas alarak derledik. Karakoç’un eserlerinin yayınlanış tarihi ve basım yerleri araştırmamızda kullandıklarımızla aynı değildir. Bu eserler ve tarihler *Bir Uygarlık Tasarımı Olarak Diriliş Dergisi ve Sezai Karakoç* adlı Hece dergisinin özel sayısından Diriliş Yayınları esas alınarak iktibas edildi. Çalışmamızda esas alınan baskılar, kaynakça bölümümüzde gösterildi.

- 1) *Taha'nın Kitabı/ Gül Muştusu*, İstanbul, 1968.
- 2) *Kıyamet Aşısı*, İstanbul, 1968.
- 3) *Şahdamar/Körfez/Sesler*, İstanbul, 1974.
- 4) *Hızır'la Kırk Saat*, İstanbul, 1974.
- 5) *Ruhun Dirilişi*, İstanbul, 1974.
- 6) *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü*, İstanbul, 1974.
- 7) *Çağ ve İlham-1 (Metafizik Gerilim Şartı)*, İstanbul, 1974.
- 8) *Mehmet Akif*, İstanbul, 1974.
- 9) *Yunus Emre*, İstanbul, 1974.
- 10) *Zamana Adanmış Sözler*, İstanbul, 1975.

⁵⁴ Jean Jacques Rousseau, *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kökeni* (Ankara: Yeryüzü Yayınları, 2003), 55.

⁵⁵ Sezai Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı II* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2014), 92.

- 11) *İslâm'ın Dirilişi*, İstanbul, 1975.
- 12) *İslâm*, İstanbul, 1975.
- 13) *Diriliş Çevresinde*, İstanbul, 1975.
- 14) *Günlük Yazılar I - Farklar*, İstanbul, 1975.
- 15) *Günlük Yazılar III - Sûr*, İstanbul, 1975.
- 16) *İslâm'ın Şiir Anıtlarından*, İstanbul, 1976.
- 17) *Batı Şiirlerinden*, İstanbul, 1976.
- 18) *İnsanlığın Dirilişi*, İstanbul, 1976.
- 19) *Diriliş Neslinin Amentüsü*, İstanbul, 1976.
- 20) *Ayinler /Çeşmeler*, İstanbul, 1977.
- 21) *Çağ ve İlham-2 (Sevgi Devrimi)*, İstanbul, 1977.
- 22) *Yitik Cennet*, İstanbul, 1977.
- 23) *Gün Dönümü*, İstanbul, 1977.
- 24) *Meydan Ortaya Çıktığında*, İstanbul, 1978.
- 25) *Çağ ve İlham-3 (Yazgı Seçişi)*, İstanbul, 1980.
- 26) *Leyla ile Mecnun*, İstanbul, 1980.
- 27) *Diriliş Muştusu*, İstanbul, 1980.
- 28) *Makamda*, İstanbul, 1980.
- 29) *Günlük Yazılar II - Sütun*, İstanbul, 1980.
- 30) *Portreler*, İstanbul, 1982.
- 31) *Piyesler I*, İstanbul, 1982.
- 32) *Edebiyat Yazıları 1 (Medeniyetin Rüyası Rüyanın Medeniyeti)*, İstanbul, 1982.
- 33) *Edebiyat Yazıları 2 (Dişimizin Zarı)*, İstanbul, 1986.
- 34) *Çağ ve İlham-4 (Kuruluş)*, İstanbul, 1986.
- 35) *Düşünceler -I/ Kavramlar*, İstanbul, 1986.
- 36) *Günlük Yazılar IV – Günsaati*, İstanbul, 1986.
- 37) *Ateş Dansı*, İstanbul, 1987.
- 38) *Alın Yazısı Saati*, İstanbul, 1989.
- 39) *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi-I (Perde Devrildiği An)*, İstanbul, 1995.

- 40) *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi-2 (Diriliş Şoku)*, İstanbul, 1995.
- 41) *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi-3 (Doğum Işığı)*, İstanbul, 1995.
- 42) *Edebiyat Yazıları 3 (Eğik Ehramlar)*, İstanbul, 1996.
- 43) *Yapıtışları ve Kaderimizin Çağrısı-1*, İstanbul, 1996.
- 44) *Yapıtışları ve Kaderimizin Çağrısı-2*, İstanbul, 1996.
- 45) *Unutuş ve Hatırlayış*, İstanbul, 1996.
- 46) *Mevlana*, İstanbul, 1996.
- 47) *Tarihin Yol Ağzında*, İstanbul, 1996.
- 48) *Armağan*, İstanbul, 1997.
- 49) *Düşünceler -2/ Kurumlar*, İstanbul, 1997.
- 50) *Çağdaş Batı Düşüncesinden*, İstanbul, 1997.
- 51) *Varolma Savaşı*, İstanbul, 1997.
- 52) *Monna Rosa*, İstanbul, 1998.
- 53) *Çıkış Yolu I – Ülkemizin Geleceği*, İstanbul, 2002.
- 54) *Çıkış Yolu II – Medeniyetimizin Dirilişi*, İstanbul, 2002.
- 55) *Çıkış Yolu III – Kutlu Millet Gerçeği*, İstanbul, 2003.
- 56) *Samanyolunda Ziyafet*, İstanbul, 2004.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. SEZAI KARAKOÇ'A GÖRE TOPLUM

A. Toplum Kavramı

Toplumun ne olduğunun ortaya konulabilmesi için topluluk kavramına da bakılması gerekmektedir. İngilizcede “community” topluluk, “society” toplum için kullanılmaktadır. Topluluk ve toplum arasındaki fark cemaat ve cemiyet kavramları üzerinden giderilmeye çalışılmışsa da çoğu kere cemaat ve cemiyet veya topluluk ve toplum birbirinin yerine kullanılır. Buna rağmen en genel şekliyle topluluk(cemaat); hayatla ve çıkarlarla ilgili olan pek belirlenmemiş bir alandaki kapsamlı dayanışma; toplum(cemiyet) ise fertlerin bireylerin sözleşme ve çıkarlarla, soğuk ilişkilerle bağlandıkları zümrelerdir. Türkçede topluluk kelimesi aynı yerde bulunan insan kalabalığı⁵⁶, toplum ise aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için işbirliği yapan insanların tümü olarak tanımlanır.⁵⁷

Toplum kavramı ile ilgili sorular soran, cevaplar arayan ve siyaset felsefesi ile eşanlamlı bir kavram olan toplum felsefesi, en genel ifadesiyle toplum ile toplumsal olayların doğasını/özünü, anlamını, kapsamını ve içeriğini araştırır.⁵⁸ Bu tanımdan hareketle Karakoç'un toplum düşüncesi şöyle tasvir edilebilir: Toplumun doğası/özü; manevi dinamiklerdir. Çünkü toplum sadece maddi dinamiklerinin bir araya gelmesiyle hâsıl olmuş değildir. Karakoç'un düşüncesinde insanın yazgısının bir gereği olan toplum, insanın hem maddi hem de mânevi ihtiyaçlarını sağlayan ve güven duygusu veren bir sığınaktır.⁵⁹ Ona göre İslâm toplumu ahiret inancının şuuraltından şuur üstüne kadar insan psikolojisini kapladığı bir toplumdur.⁶⁰ İslâm toplumunu idealleştirmesindeki en önemli nokta kanaatimizce onun, toplumların bir inanç temelinde dayandıkları

⁵⁶ Aynı anlam için bk. Hilmi Ziya Ülken, *Sosyoloji Sözlüğü* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969), 291; Fitcher'in kalabalık kelimesini tanımı topluluk kelimesiyle benzerdir. Ona göre kalabalık görelî olarak etkileşim içinde olmayan kişilerin oluşturduğu bir yığındır. Kalabalıktaki kişiler ortaklaşa bir işlevi getirmez ve eşgüdümlememişlerdir. Sadece fiziksel bir mekân işgal etmektedirler. Bk. Joseph Fitcher, *Sosyoloji Nedir?* çev. Nilgün Çelebi (Ankara: Atilla Kitabevi, 2001), 47.

⁵⁷ Şükrü Halûk Akalın, *Türkçe Sözlük* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011), 2369.

⁵⁸ Güçlü vd., “Toplum Felsefesi” mad., 1431.

⁵⁹ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 97.

⁶⁰ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 110.

zaman, zamanı aşacak bir etkiye ve ömre sahip olacaklarını iddia etmesidir.⁶¹ Ayrıca İslâm toplumunda ahiret fikri sürekli bir şekilde gündemde tutularak dünyanın ihmal edilmediği düşüncesi canlı tutulur. Renkler nasıl zıtlarıyla belirgin hale geliyorsa, yokluk uçurumundan bu dünyayı kurtaran ahiret de öyledir.⁶² Böyle bir toplumun varlığı İslâm idealini yaşayan ve yaşatmak için gerektiğinde hayatlarından vazgeçebilecek, devlet ideasının teorik kalmasını engelleyecek bir toplulukla gerçekleşebilir.⁶³ Karakoç'un toplum telakkisini diğer toplumlardan ayıran en önemli özellik hiç şüphesiz metafizik temelli bir toplum inşasını öngörmesidir. Yine onun ahiret inancının sürekli bilincinde olan bireylerden mürekkep bir toplumu öngördüğü de yukarıdaki izahlardan anlaşılmaktadır.

Mütefekkir, tarihin karanlık çağlarından bugüne üst üste birikerek gelen bilgi, ahlâk, sanat ve din ile oluşan mânevi âlemi insanoğlunun nefesleneceği bir toplum ocağı gibi görür. Çünkü toplumları toplum yapan da gözle görünmeyen bu mânevi dünyadır.⁶⁴ Tekke, zaviye ve medreseler de toplumun mâneviyatının oluşmasında etkin rol oynayan meşalelerdir.⁶⁵ Buradan da anlaşıldığı gibi toplum sadece maddi dinamiklerden bir araya gelmez. Ayrıca toplum mânevi dinamiklerin de etkili olduğu bir yapıdır. Bundan dolayı bireyler hem maddi hem de mânevi olarak sağlıklı olursa toplum da sağlıklı olacaktır.⁶⁶ Toplumun kapsam ve içeriği; aile, cami, okul (medrese), ordudur. Burada düşünürün alelhusus üzerinde durduğu cami müessesesinden bahsetmeden önce aile hakkında söylediklerine değinmekte yarar vardır.

Karakoç'a göre, aile, İslâm toplumlarının en küçük birimidir. En küçük birimi olmasına rağmen güçlü olması halinde toplumun tamamını güçlü kılacak bir potansiyele de sahiptir.⁶⁷ Münevverimiz, ailenin toplum ve devlet için ne mana ifade ettiğini şöyle dile getirir: "Aile toplumun iç kalesi olmalıdır yeniden.

⁶¹ Karakoç, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II*, 126.

⁶² Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 113-114.

⁶³ Sezai Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2010), 49.

⁶⁴ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 98.

⁶⁵ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 102.

⁶⁶ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 104.

⁶⁷ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 102.

Devletin ve toplumun saadeti, öncelikle aile ocağında mayalanmalı ve evlerin bacasından kutlu bir buhurdan gibi tütmelidir”⁶⁸.

Cami ise, hem bütün Müslümanları bir araya toplayan hem de Allah’ın karşısında Müslümanları bir vücut haline getiren ilâhî bir kurumdur.⁶⁹ Karakoç, camiyi hayatın her noktasına ışık tutabilecek bir potansiyel, toplum ilerleyişinin ilk çıkış noktası ve toplum dayanışmasında önemli bir şuur evi, toplumun kalbi, ev ve çarşı arasındaki ilâhî bir terazi olarak tanımlar.⁷⁰ Cami ile kaynaşmış bir toplum, dünyanın en üstün toplumdur. Çünkü camiden topluma yansıyan böyle bir dayanışma hayata ebedî bir canlılık kazandıracaktır.⁷¹ Mütefekkirimize göre caminin hayata canlılık kazandırması onun bir bilinç ve ruhtan müteşekkil olmasının bir neticesidir. Hatta o, devletin toplum ile ferdin saflığını ve yüceliğini camiden aldığını ve uygarlık ile kültürün membaı olduğunu telvih eder.⁷² Karakoç camiyi sadece ibadetlerin yerine getirildiği bir mekân olarak görmez. Cami, ilmin, toplumun ve devletin sürekli bir araya geldiği bir temeddün kaynağıdır. Cami, “mabed” ve “mescid” kavramını bünyesinde barındırıp mânevi bir hayat merkezi olmasının yanı sıra devlet ve toplumu bir araya getirmesi yönüyle de kayda değer bir kurumdur.⁷³

Toplumu, ana unsuru gelenek ve tabiat; baba unsuru din duygusu, tarih zekâsı ve devlet hikmetinden mürekkep bir birleşim olarak gören⁷⁴ Karakoç; sosyoloji, sosyal psikoloji, antropoloji ve tarih gibi bilim ve disiplinlerin toplumu sadece onu meydana getiren kişilerden ibaret görmediklerini, aksine toplumun üstünde yeni bir kişiliğe ve yeni bir güce işaret eden bir varlık olarak gördüklerine değinir.⁷⁵

Düşünce tarihinde toplum birçok düşünürün ilgisini çekmiştir. Hatta Karakoç’a göre geçmişte filozofların, çağımızda bilim adamlarının yaptıkları

⁶⁸ Karakoç, “Diriliş Bildirisi”, *Diriliş Işığı Gazetesi*, 12 Mayıs 2015, 8.

⁶⁹ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 103.

⁷⁰ Sezai Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2015), 387, 559.

⁷¹ Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 388.

⁷² Sezai Karakoç, *İnsanlığın Dirilişi* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 1987), 46; Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 555-559.

⁷³ Sezai Karakoç, *Kıyamet Aşısı* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 1995), 106-111.

⁷⁴ Sezai Karakoç, *Çağ ve İlham I* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2015), 50-51.

⁷⁵ Sezai Karakoç, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013), 124.

araştırmalarının tümü aslında toplum üzerine olmuştur.⁷⁶ Toplumun ortaya çıkışıyla ilgili teorileri iki başlıkta toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi toplumun bireyin tek başına yerine getirmekte zorlandığı işler veya zorunlu ihtiyaçlar sebebiyle bir birlikteliğe yani topluma ihtiyaç duymasıyla meydana geldiğini savunan tezdır. Bu görüşü savunanlar içerisinde Platon, Câhız, Fârâbî, Gazzâlî, İbn Rüşd, İhvân-ı Safâ ve İbn Haldûn zikredilebilir.

Platon'a göre toplum, insanın tek başına kendi kendine yetememesi yani başkalarına ihtiyaç duymasıyla meydana gelmiştir.⁷⁷ İnsanların niçin bir toplumda yaşadıklarına dair soruyla ilk defa ilgilenen Müslüman düşünür Câhız⁷⁸, a göre insan doğası gereği başkalarına ihtiyaç duyar. Hatta ona göre Allah ihtiyaçlarını kendi başına görebilen hiçbir şey yaratmamıştır.⁷⁹

Fârâbî ise toplumun ortaya çıkışını insan bedenindeki farklı kuvvet ve organların varlığı ve birbirleriyle olan ilişkileriyle açıklar:

“İnsan farklı kuvvetlerden meydana gelmiştir. Bu kuvvetler içinde amir olan kuvvet besleyici kuvvettir ve tabiatı gereği diğer kuvvetleri yönetir. Amir kuvvet kalptir. Kalp, kendisine başka bir organın emretmediği amir organdır. Sonra ikincil amir olan beyin gelir. O kalbin emirlerine uyar ve bütün diğer organlara emreder. Beyin gibi bazı organlar mesela karaciğer hem amir hem memurdur. Mesela karaciğer, kalbin bir memuru, ancak öd, böbrek ve benzeri organların amiridir”.⁸⁰

Anlaşıldığı gibi Fârâbî'ye göre insan vücudu yaşamını devam ettirmek için organların birbirleriyle olan yardımlaşmalarına muhtaçtır. İşte insanlar da hayatlarını devam ettirebilmek için böyle bir yardımlaşmaya ihtiyaç duyar. Bu yardımlaşma da toplum dediğimiz mekanizmayı ortaya çıkarır. Ayrıca Fârâbî'de toplumun zorunlu olarak mevcudiyeti, insanın akıl âlemine yükselip gerçek mutluluğa ulaşması için de gerekli görülür.⁸¹

İbn Rüşd de Platon gibi toplumun varlığını insanların birbirlerine karşı hissettiği yardımlaşma ve dayanışma duygusu ile izah eder.⁸² Ayrıca İbn Rüşd

⁷⁶ Sezai Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2014), 94.

⁷⁷ Platon, *Devlet*, 54.

⁷⁸ Patricia Crone, *Ortaçağ İslâm Dünyasında Siyasi Düşünce*, çev. Hakan Köni (İstanbul: Kapı Yayınları, 2007), 386-387.

⁷⁹ Câhız, *Kitâbü'l-Hayevân*, thk. ve nşr. Abdusselam Muhammed Harun (Kahire: Matbaa-i Mustafa el-Babi el-Halebî, 1975), 42-43.

⁸⁰ Fârâbî, *El-Medinetü'l Fazıla*, 74, 77.

⁸¹ Fahrettin Olguner, *Fârâbî* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1999), 120.

⁸² Cevher Şulul, *İbn Rüşd'in Siyaset Felsefesi* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2015), 251.

insanın doğası gereği medenî olduğunu ve erdem sahibi olabilmesinin de diğer insanlarla yardımlaşmaktan geçtiğini iddia eder.⁸³

Gazzâlî toplumu bir canlıya benzeterek canlılarda olan çeşitli uzuvların toplumun çeşitli mesleklerine tekabül ettiğini düşünür: “Kadı toplumun arzusu, polis öfkesi, hükümdar kalbi, hakan sağduyusudur”. Gazzâlî’nin insanın doğasından hareketle toplumun doğal bir şekilde oluştuğu sonucuna varabiliriz.⁸⁴

İhvân-ı Safâ’ya göre de toplum çeşitli katmanlardan oluşur. İnsanlar ya tüccar ya melik ya da fakir çocuğu olarak dünyaya gelmektedir. Bu farklılık İhvân-ı Safâ’ya göre bir hikmete râcidir. Çünkü toplumdaki işler, tek bir insan grubunun üzerinden gelebileceği kadar basit değildir. İnsanlar arasındaki bu farklılık ise toplumun birbiriyle yardımlaşmasını kolaylaştırır.⁸⁵ İhvân-ı Safâ’nın bu yorumu, toplumu ortaya çıkaran sebebin en temelde insanların tek başlarına yetememesi ve bir başkasının yardımına muhtaç olduklarını işaret eder.

İbn Haldûn’a göre ise insanoğlu önce bedevî bir toplum olarak ortaya çıkmıştır. Zamanla ictimâî bir hayat yaşamak zorunda kalmaları onları hadarî (yerleşik) bir toplum olmaya itmiştir. Ona göre insanların toplu yaşamaları da sırf geçimlerini sağlamak maksadıyla yardımlaşmak içindir.⁸⁶

Toplumun insanların ihtiyaçlardan müteşekkil olduğu Karakoç’un da üstünde durduğu bir noktadır. Ona göre de bir ağaç, bir hayvan nasıl kendine yetmiyor, kendi cinsinden ağaç veya hayvana ihtiyaç duyuyorsa insanlar da kendi cinslerinden insanlarla birlikte yaşamaya muhtaçtırlar. O iç içe girmiş, yoğun ve karmaşık bir şekilde toplu olma, toplum olmayı insanın yazgısının bir gereği olarak değerlendirir.⁸⁷

⁸³ İbn Rüşd, *Siyasete Dair Temel Bilgiler (Ed-Daruri fi's-Siyase)*, çev. Muharrem Hilmi Özev (İstanbul: BS Yayınları, 2011), 32; İbn Rüşd, *Telhîsu's-Siyâse li-Eflâtûn*, (Beyrut: Dar el-Talia, 1998), 68.

⁸⁴ Gazalî, *İlâhî Saadet (Mizanü'l-amel)*, çev. Ömer Dönmez, haz. Mevlüt Karaca (İstanbul: Hisar Yayınları, 2012), 198-202; Mehmet Taplamacıoğlu, “Bazı İslâm Bilginlerinin Toplum Görüşleri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1964): 86.

⁸⁵ İhvân-ı Safâ, *İhvân-ı Safâ Risaleleri*, çev. Ali Durusoy vd. ed. Abdullah Kahraman (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012), c. 1, 194; Bayram Ali Çetinkaya, “Onuncu Yüzyılda Felsefî Bir Topluluk Olarak İhvân-ı Safâ”, *İslâm Felsefesi Tarihi*, ed. Bayram Ali Çetinkaya (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), c. 1, 322.

⁸⁶ İbn Haldun *Mukaddime*, çev. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011), c. 1, 323-324.

⁸⁷ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 92.

Düşünüre göre insan yalnız bir şekilde yaşayarak kendini toplumdan ne kadar soyutlarsa soyutlasın, toplumun kendisine öğrettiği inançlarla, düşüncelerle ve alışkanlıklarla sürekli ilişki içerisinde olmuştur. Hatta Robinson Crusoe'nin bir adada tek başına yaşaması her ne kadar toplumdan uzak bir şekilde yaşadığını gösterse de, gerçekte toplumdan kopmuş sayılmaz. Çünkü gemi enkazı ve diğer insanlardan kazandığı yetenekler en nihayetinde bir toplumun ona verdiği şeylerdir.⁸⁸ Dolayısıyla insan toplumsuz yaşayamaz. Yaşamak için annesinden süt emmeye mecbur bir çocuk gibi, insan da toplumla iç içe olma mecburiyetindedir.⁸⁹

Karakoç'a göre İslâm sadece tek kişiye seslenmekle kalmamıştır. Müslümanların, toplum olarak da varlık göstermelerinin gereğini vurgulamıştır. Toplum olarak var olabilmeleri için gerekli ilkeleri ve kuralları insanlara bildirmiştir.⁹⁰ Ona göre İslâm'ın davetinin tek bir bireyle sınırlı kalması düşünülemezdi. Şayet İslâm tek kişiye hitap etseydi, ne toplum ne millet ne medeniyet ve ne de İslâm devleti meydana gelmişti.⁹¹

Karakoç, ideal bir toplum olarak gördüğü İslâm toplumunu etki ve tepkilerden uzak bir toplum olarak görmez. Çünkü İslâm toplumunun doğudan ve batıdan etkilenmesi doğal bir durumdur. Pers, Bizans ve Avrupa'nın bu etkileri ise toplumun bazı kurumlarında hissedilecek boyuttadır.⁹²

Karakoç, insanın geçmişle irtibatını kaybetmeden hayatını sürmesinden yola çıkarak toplumun da insanlık tarihi ile böyle bir ilişki kurmasının kaçınılmaz olduğunu iddia eder.⁹³ Ayrıca toplumların hatıralarını tarihin oluşturduğu düşünüldüğünde toplum, çağ ile kendi tarihini uyumlu hale getirmek zorundadır. Aksi halde tarihin altında ezilen veya kendi tarihini bilmeyen toplumlar ortaya çıkar.

İslâm toplumlarını Grek, Roma ve Hristiyan toplumlarıyla mukayese eden Karakoç; Grek toplumunun tabiatı, Roma toplumunun ise tarihi putlaştırdığını

⁸⁸ Andrew Heywood, *Siyaset Teorisine Giriş*, çev. Hızır Murat Köse (İstanbul: Küre Yayınları, 2011), 49-50.

⁸⁹ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 93.

⁹⁰ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 98-99.

⁹¹ Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2015), 28.

⁹² Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 100.

⁹³ Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, 36.

belirtir. Tabiata bakış açılarındaki abartma, Greklerin Romalılara yenilmeleriyle sonuçlanırken; tarihi, inancın üstünde görüp imparatorlarına tanrılık izafe eden Romalılar inancından başka gücü olmayan Hristiyanlara mağlup oldular. Hz. İsa'nın dinin özü haline getirildiği Hristiyan toplumlarda Hristiyanlık hayattan koparılıp bir çeşit kişi ahlâkı haline geldi. İslâm ise Müslüman toplumlarda tabiat ile tarihi iman ruhuna muhatap kıldı.⁹⁴

Toplumun ortaya çıkışıyla ilgili bir diğer teori ise toplumun bir ahitle ortaya çıktığı görüşüdür. Rousseau'da karşılığını "toplum sözleşmesi" kavramıyla bulan bu teoriye göre toplumu meydana getiren şey bir tür anlaşmadır. Bu anlaşmaya göre her fert doğal yaşam süreci içerisinde kalıp hayatini devam ettirmesi için bir güç kullanır. Hayatın getirdiği zorluklarla mücadele etmede yetersiz olan bu güç, fertlerin güçlerini birleştirerek, her ferdin canı ve malı bütün fertlerin ortak güçleri ile savunulup korunur. Rousseau buna toplum sözleşmesi adını verir.⁹⁵ Toplum sözleşmesi sözlükte "devlet ve yurttaşları arasındaki, tarafların hak ve ödevlerinin açıkça ifade edildiği ve yazılı olmayan bir anlaşma" olarak tanımlanır.⁹⁶ Toplum sözleşmesi kavramını Rousseau'nun anladığından farklı bir yaklaşımla ele alan bir düşünür de Thomas Hobbes'tur. Hobbes'a göre toplum sözleşmesinin temelinde insanın doğasında kendi yarar ve çıkarını gözetmesi yatmaktadır. İnsan doğasındaki bu eylemler kontrol altına alınmazsa toplumdaki herkes birbiriyle çatışma içerisinde olur. Bunun ortaya çıkmaması için kendi davranışlarını düzenleyecek bir üst yapıyı kurumsallaştırarak insanlar "toplum sözleşmesi" yaparlar.⁹⁷ Onun meşhur sözü homo homini lupus* insanın doğasının zorunlu olarak bu sözleşmeyi gerektirdiğini ispat eder niteliktedir. Bu

⁹⁴ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 116-118.

⁹⁵ Jean Jacques Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, çev. Alpagut Erenuluğ (Ankara: Öteki Yayınları, 1998), 45-46.

⁹⁶ Marshall, , *Sosyoloji Sözlüğü*, 734.

⁹⁷ Thomas Hobbes, *Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti*, çev. Semih Lim (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007), 128-129; Güçlü vd. "Siyaset Felsefesi" mad., 1310.

* İnsan insanın kurdudur. "Bu söz; "Homo homini lupus est" şeklinde ilk olarak, milattan önce üçüncü yüzyılda yaşamış Romalı ozan ve oyun yazarı Titus Macchius Plautus tarafından kullanılmış olmakla beraber, Thomas Hobbes'un tasvir ettiği insan doğasını ifade etmek için kullanılan Latince bir deyimdir. Leviathan'da ise bu cümle bulunmamaktadır" Hümeysra Karagözoğlu, "Homo Homini Lupus: Thomas Hobbes'un Ahlâk Felsefesi Üzerine", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (2006): 215.

şekilde bir insan tasavvurunun doğal sonucu; Batı toplumlarının özünün toplumsal bir sözleşme temelinde oluştuğunu ispatlar niteliktedir.

Karakoç toplumu meydana getiren faktörlerin, insanların ihtiyaçları ve yardımlaşma duygusu olduğunu iddia ederek Platon, Fârâbî, İbn Rüşd ve İbn Haldûn ile aynı düşüncüyü paylaşır. Yani toplumun insanın hem maddi hem de mânevi ihtiyaçlarına cevap vermesinden hareketle zorunlu olarak meydana geldiğini savunur. Toplumu iki unsurdan mürekkep görürsek; Karakoç'ta toplumun özü birinci unsuru oluşturur. Yukarıda da ifade edildiği üzere maddi ve manevi ihtiyaçlar toplumun özüdür. İkinci unsur toplumun temel nitelikleridir. Toplumun temel nitelikleriyle ilgili Karakoç'un eserlerinde birçok kavramsallaştırma göze çarpar. Bunlardan ilki “toplum hafızası” mefhumudur. Hatırlamak birey için ne kadar önemliyse toplum için de o kadar önemlidir. Hatta hatırlamak, toplum için hem barışın hem de savaşın hazinesidir. Biyoloji ve psikoloji ilimlerinde hayatın güvencesi olarak tanımlanan hatırlama gücü, toplum söz konusu olduğunda insanları millet halinde tutmak için bir varoluş arşividir.⁹⁸ Toplum hafızası mefhumu ile düşünürün tarih bilinci kavramını kast ettiğini söyleyebiliriz. Çünkü tarih bilincine sahip olmayan topluluklar, yaşadıkları toprakla ilişki kuramaz, kendilerini hatırlayacakları anılardan, maddi ve mânevi işaretlerden tecrit edilirler. Bu durum ise yaşadıkları toprakların sömürülmesi ve kimliksizleştirilmeleriyle sonuçlanır.⁹⁹

Mütefekkir, kütüphaneleri, anıtları, mimari, edebî ve mûsiki alanlarındaki her türden eseri toplum hafızasını oluşturan unsurlar olarak değerlendirir. Bundan dolayı “toplum hafızası” olarak ifade edilen bu unsurlardan gerektiğinde istifade edilmezse toplumların yaşama süreleri de çok uzun olmaz.¹⁰⁰ Kurumlar ve kavramlar arasında dinamik bir ilişki kurduğu hatırlandığında, Karakoç'un toplum hafızası kavramsallaştırmasının aslında sadece toplum ile sınırlı kalmayacağı da anlaşılabilir. Yani toplum hafızası, toplumla ilişkili olduğu kadar toplumu oluşturan insan unsuruyla, milletle ve devletle de ilgilidir. Dolayısıyla toplum

⁹⁸ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 152.

⁹⁹ İhsan Fazlıoğlu, *Kendini Aramak* (İstanbul: Papersense Yayınları, 2015), 124.

¹⁰⁰ Sezai Karakoç, *Çağ ve İlham III* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013), 130.

hafızasındaki herhangi bir kırılma insandan başlayarak toplumu milleti ve devleti etkiler.

Karakoç'a göre toplumların geçmişte yaşadıkları acıları unutmaları geçici bir tedavidir. Asıl tedavi, toplumların geçmişlerini yeniden yavaş yavaş ve tedbirli bir şekilde hatırlamalarıdır.¹⁰¹ Görüldüğü üzere düşünürümüz mazide kalan acıların toplum söz konusu olduğunda unutulmasını geçici bir yol olarak değerlendirir. İzlenmesi gereken asıl yol ise toplum hafızasının yavaş ve tedbirli bir şekilde hatırlanmasıdır.

Toplum hafızası Karakoç'un zihin dünyasında adeta oto-kontrol mekanizmasına tekabül eder. Toplum sıkıştığı herhangi bir dönem içerisinde geriye yani geçmişte yaşadığı tecrübelerine bakarak sorunlarına çözüm getirir.¹⁰² Toplum bunu ancak tarihî tecrübeden sürekli istifade ederek yapabilir.

“Toplum değişmesi” kavramı Karakoç'un eserlerinde toplumla ilgili olarak rastladığımız bir diğer kavramsallaştırmadır. “Diriliş düşüncesi” mefhumu da aslında bir değişimin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Çünkü ona göre diriliş kavramı;

“...en metafizik bir temelden başlayarak, tek kişinin hayatının en ayrıntı noktalarına kadar uzayan, toplumu bütünüyle kucaklayan, tarihi didik didik eden, tarihin yönünü çizen, tarihi icabında dönemeçler ve kıvrımlarla bambaşka istikametlere doğru götüren her türlü kişisel, toplumsal, tarihi ve metafizik olayların, oluşların bütününe denir”.¹⁰³

Karakoç'un diriliş düşüncesi ile arzu ettiği değişimin, Batı'da evrim ve devrim kavramları ile ifade edilen değişimden farklı olduğunu söylemekte fayda var. Çünkü “diriliş” mefhumu üzerinden istediği değişim İslâm'ın kutsal metni ve tarihi uygulamalarının içerisinde neşvünema bulması ile özgün; yirminci yüzyıldaki değişim teorileri olan evrim ve devrimle hesaplaşma içerisinde olması ile de çağdaştır.¹⁰⁴ Öte yandan Batı düşüncesinde Spencer, Marx ve Durkheim gibi isimlerin kurucuları arasında zikredildikleri evrim kuramına göre toplumlar sürekli gelişmek ve uygarlaşmak zorundaydı. Aslında bir nevi bu düşünce sömürgeciliğin temelini teşkil ediyordu.¹⁰⁵ Devrim ise toplumsal ve siyasal

¹⁰¹ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 153-154.

¹⁰² Sezai Karakoç, *Unutuş ve Hatırlayış* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 1996), 36.

¹⁰³ Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, 12.

¹⁰⁴ İlhan Kutluer, *Erdemli Toplum ve Düşmanları* (İstanbul: İz Yayınları, 1996), 30.

¹⁰⁵ Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, 225-226.

düzenin genellikle şiddet içeren araçlarla altüst edildiği siyasal bir muhtevaya sahip bir düşüncedir.¹⁰⁶ Karakoç'un diriliş kavramıyla kast ettiği manayı evrim ve devrimden tefrik eden iki temel nokta vardır. İlki, diriliş düşüncesinin toplumların pozitivist bir algıyla ilerlemesini savunan evrim kuramından ziyade, metafizik bir temele dayanarak kişi ve toplum hayatının bütün noktalarını kapsar nitelikte olmasıdır. İkincisi, diriliş ideası ruhun dirilişi ile başlayıp topluma ve devlete intikal eden köklerini İslam'dan alan ve bir farkındalığı/bilinci ifade eden yönüyle de Marksist devrim anlayışlarından ayrılır.

Karakoç toplum değişmesini izah etmeden önce değişim kavramının bir birikimin ürünü olduğuna dikkat çekerek tek bir ferdin değişimi bile söz konusu olduğunda birçok unsurun devreye girdiğinin unutulmamasının önemine işaret eder. Dolayısıyla toplumun değişmesinde toplumun geçirdiği evreler gibi birtakım hususlar buradaki değişimin uzun süreli bir birikimin sonucu olduğunu gösterir. Mütefekkir bireylerin çeşitli evrelerden geçtiği gibi toplumların da muhtelif merhalelerden geçtiğini ve bunun doğal bir sonucu olarak kimi zaman bu değişimlerle bireyler gibi toplumların da duraksayacağını, gerileyeceğini ya da ilerleyeceğini iddia eder. Bununla beraber o, bireyin değişimini tespitin bariz bir şekilde ortaya konulabilirken, toplumun değişimini tespitin daha zor ortaya koyulabileceğini belirtmektedir.¹⁰⁷

Karakoç'a göre toplumlar kimi zaman yavaş kimi zaman da hızlı bir şekilde değişirler. Burada hızlı kavramını tarihi sosyolojik bir bağlamda kullanan Karakoç, bu kavramla toplumdaki olayların üzerimizde bıraktığı izleri ifade eder.¹⁰⁸ Hiç bir şeyin hatta hayatın bile aynı kalmadığı düşünüldüğünde toplumun değişmeyeceği iddiası, Karakoç'a göre bir aldatmacadır. Aynı şekilde geçmişle bağı bulunmayan her değişim de aldatmacadır.¹⁰⁹

Toplumun insan hayatı ile ilişkisinin zorunlu olduğunun hatta insanın yazgısının olduğunu ifade eden Karakoç, toplumla insanın bu kadar etkileşimli olmasının doğal bir sonucu olarak tıpkı bir annenin sütündeki eksikliğin çocuğa zarar vermesi gibi toplumdaki eksikliklerin de insana zarar verebileceğini

¹⁰⁶ Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, 353-354.

¹⁰⁷ Sezai Karakoç, *Çağ ve İlham II* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2014), 52.

¹⁰⁸ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 14.

¹⁰⁹ Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013), 37-38.

vurgular. Bu düşünceden hareketle toplumun insanlara hem maddi hem de mânevi bir gıda sağladığı sonucuna ulaşılabilir. Örneğin; duygular, bilgiler, düşünceler, inanç ve ahlâk gibi her türlü eğitim, toplumdan insanın zihin dünyasına aktarılan değer ve yargılardır.¹¹⁰

Karakoç'a göre toplum için ileri sürülen teoriler birtakım modeller ortaya koyar. İdealdeki modeller ile realitedeki modeller arasındaki çarpışma, "toplumsal değişme" dediğimiz mefhumu doğurur. Toplumu olumsuz yönde etkileyen modellere baktığımız zaman genellikle şöyle bir tabloyla karşılaşırız. Mevzubahis modellerde toplumun ruh ve madde yapısına uymayıp ona cazip görünen birtakım şartlar vardır. Topluma uymayan bu şartlar uygulandığı zaman toplumu olumsuz yönde etkileyebilirler.¹¹¹

Karakoç'a göre insanlık olumsuz toplum modellerinden etkilenmesin diye Allah vahiy yolu ile peygamberlere ideal toplum modellerini açıklamış, peygamberler de bu modelleri insanlara bildirmişlerdir. Vahiyle gelen toplum modelleri, insanların toplum üzerine düşünmelerine ket vuracak bir özelliği muhtevalarında barındırmazlar. Ancak bu ilâhî modeller, insanların ortaya koyduğu modellerle toplumların savrulmamaları için çizilmiş sınırlardır.¹¹²

Karakoç, bu ilâhî toplum modelleri üzerinde kafa yorup yeni yorumlar ortaya koymaktan imtina ederek başka modeller bulmaya çalışmayı tıp sahasında elzem mevzular dururken fantezi meseleler üzerine çalışma yapmak gibi abes görür.¹¹³ Bu çerçevede onun diriliş toplumu modelinin hangi kapsamda değerlendirileceği sorusu gündeme gelmektedir. Diriliş toplumu modeli ideal toplum olarak görülen İslâm toplumunun üzerindeki külleri kaldırma çabası olarak değerlendirilebilir. Yani bu model, ideal olana ulaşmak için toplumun ayağa kalkması yönündeki ilk adımı veya süreci ifade eder.

Mütefekkirin fikir evreninde değişmeyi gerileme (olumsuz) ve ilerleme (olumlu) olarak iki başlıkta değerlendirmek mümkündür. Yukarıda da ifade edildiği üzere birey ile toplum değişmesi birbirinden farklıdır. Dolayısıyla Karakoç'a göre toplumun tagayyürüyle meydana gelen olayların olumlu mu

¹¹⁰ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 93.

¹¹¹ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 94.

¹¹² Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 95.

¹¹³ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 96.

olumsuz mu olduğunu tespit edebilmek hem kolay değildir, hem de bu tespiti çabuk yapmak doğruya ulaşmayı imkânsız kılar. Çünkü tarihî ve sosyal olayların karmaşık yapıları göz önüne getirildiğinde, toplumdaki değişimleri anlamak, bu tahavvülleri doğuran iç sebepleri bilmek, olayların anlaşılmasında çok önemlidir.¹¹⁴

Karakoç'a göre toplumdaki değişimler başlangıçta bir tökezleme ve bunalım olarak görülür. Önemli olan sonuç itibariyle bu değişimlerin bir eser, verim ve inşa sürecine girip girmedikleridir. Şayet bunlar gerçekleşmişse bu değişim olumlu bir değişimdir.¹¹⁵

Karakoç olumlu değişmeyi çağın değişip zamanın geçmesiyle ortaya çıkan normal bir ilerlemenin sonucu olan değişme olarak tanımlar. Bu değişme içerisinde toplumun kendini bilinçli olarak yenilemesi, eksikliklerini tamamlaması ve sıkıntılarını arınması anlamına gelen olumlu değişimdir.¹¹⁶

Düşünür toplumdaki değişimlerin tespiti konusunda acele karar verilmemesinin önemine de değinir. Çünkü bazı değişimler ilk etapta ilerleme sanılabilir. Sonucu itibariyle toplumdaki bu değişim verimsiz ve esersiz ise olumsuz bir değişim olduğu açıkça görülür. Olumsuz değişimin olduğu toplumları ruhu çöle dönmüş toplumlara benzeten Karakoç, bu haldeki toplumların üzerlerindeki olumsuz değişimi kaldırabilmeleri için azimle çalışmaları gerektiğine işaret eder.¹¹⁷

Karakoç düşüncesindeki diğer bir kavramsallaştırma da “toplum barışı”dır. “Toplum barışı”, anarşi, terör ve isyanın baş göstermesine mani olur. Toplumda barışın olmamasının en önemli sebebi ise halk ile aydınlar arasındaki kopuk ilişkilerdir. Dolayısıyla toplumda meydana gelebilecek olumsuz olayların önüne geçmek ve toplum barışını sağlamak için aydınların halkı aşağılamaması ve hor görmemesi gerekir. Sadece halk ve aydın arasındaki karşılıklı anlaşma ve kucaklaşma toplum barışını sağlayabilir.¹¹⁸

¹¹⁴ Karakoç, *Çağ ve İlham II*, 53.

¹¹⁵ Karakoç, *Çağ ve İlham II*, 53.

¹¹⁶ Sezai Karakoç, *Günlük Yazılar IV Gün Saati* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2015), 62.

¹¹⁷ Karakoç, *Çağ ve İlham II*, 54-55.

¹¹⁸ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı II*, 112-113.

Karakoç toplumsal düzeni sağlamak için önce fertlerin kendilerini disipline edip şahsiyetlerini geliştirmeleri gerektiğini düşünür.¹¹⁹ Ayrıca toplum düzeni bir hukuk düzeni içerisinde olmalıdır ve bu düzeni bozmaya çalışanlar toplumu ve bireyi korumak için tecziye olunmalıdırlar. Ceza bahsinde, “kısasta hayat vardır” ve “suçsuz bir insanı öldüren bütün insanları öldürmüş, diriltene ise bütün insanları diriltmiş gibi olur” ilkelerini belirleyen düşünürüne göre toplum bu desâtir sayesinde ayakta durur ve çürümekten uzak durabilir.¹²⁰

B. Toplum ve Medeniyet

Karakoç’un düşünce evreninde toplum, kültür, medeniyet, millet ve devlet birbiriyle sürekli bir ilişki içerisinde olan kavramlardır. Bu ilişkinin boyutlarını anlayabilmemiz için kavram olarak medeniyetin neyi ifade ettiğinin ortaya konulması gerekmektedir.

Sözlükte “site (medine) ile başlayan yerleşmiş uygarlık”¹²¹ olarak tanımlanan medeniyet mefhumu hakkında birçok tanım yapılmıştır. Medeniyet bir hayat tarzı¹²², kültürün önlenemez kaderi¹²³, ekonomik, dini, hukuki, ahlâkî vb. düşüncelerin toplamı¹²⁴ ve bütün insanlara mâl olmuş bir birikim olarak insanlığın elde ettiği düşünsel, sanatsal ve tinsel başarıların belli bir zaman noktasındaki düzeyi veya belli bir toplumun özelliği olarak uygulamalar, düşünceler, bilgiler, ürünler, tutum ve davranışlar düzenidir.¹²⁵

Karakoç ise medeniyete iki anlam verir. İlki, bütün insanlığa hitap etmesi, ikincisi tarihi bir kavram olarak tarihte somut olarak gerçekleşmiş medeniyetleri ifade etmesidir. O, medeniyeti, bir ideali olan insanların büyük fedakârlıklarla gerçekleştirdikleri bir hareket, insanın asıl amacını gerçekleştirmek için bir arayış ve bu yöndeki duygularını düşünme ve ifade etme isteğinden kaynaklanan

¹¹⁹ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 163.

¹²⁰ Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 59-60.

¹²¹ Ülken, *Sosyoloji Sözlüğü*, 197.

¹²² Ahmet Ağaoğlu, *Üç Medeniyet* (İstanbul: Doğu Kitabevi, 2013), 19.

¹²³ Oswald Spengler, *Batı'nın Çöküşü*, çev. Giovanni Scognamillo-Nuray Sengelli (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1997), 45.

¹²⁴ Ziya Gökalp, *Türk Uygarlık Tarihi*, haz. Yusuf Çotuksöken (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1991), 5.

¹²⁵ Özer Ozankaya, *Toplumbilimleri Sözlüğü* (Ankara: Türk Dil Kurumları Yayınları, 1975), 107.

faaliyetler, teori ve pratiklerin tümü olarak tanımlar.¹²⁶ Toplum ve medeniyet arasındaki ilişki ve etkileşim ise şu durumu ortaya çıkarır: Toplum kavramı kültürü, kültür medeniyeti, medeniyet milleti, millet ise devleti meydana getirir.¹²⁷

Karakoç, medeniyetin, toplumların birtakım idealler ortaya koymasıyla mümkün olacağını iddia eder: Doğruluk, iyilik ve güzellik. Doğruluk idealiyle bilim meşgul olur ve hakikati arar. İyilik ideali ile ahlâk, güzellik ideali ile de sanat meşgul olur. Bütün bu idealler gerçekleştiğinde, gözle görünür ve görünmez eserler ortaya koyulduğunda medeniyet ortaya çıkar. Bir başka tabirle toplum medenî bir toplum haline gelir.¹²⁸

C. Toplum ve Diriliş

Sezai Karakoç'un şiirden siyasete, tarihten metafiziğe dair bütün düşüncelerini tek bir mefhum ile ifade edecek olsaydık hiç şüphesiz bu kavram "diriliş" olurdu. O, dirilişi; bir kişinin hayatındaki en ince ayrıntılardan başlayıp toplumu kucaklayan, tarihe yön veren her türlü kişisel, toplumsal, tarihî ve metafizik olayların bütünü olarak tanımlar.¹²⁹

Karakoç'a göre diriliş kavramının bir cephesi bireyi kuşatarak ona hitap ederken aynı zamanda bireylerin bir arada düşünülmesiyle topluma da hitap etmektedir.¹³⁰ Birey dirilince toplum ortaya çıkacak, bunun doğal bir sonucu olarak da toplum milleti, millet de devleti meydana getirecektir.¹³¹ Genel olarak diriliş kavramı ile toplumun değişip, uyanıp kendine gelmesini kast eden¹³² düşünürümüz, dirilişin bir devrim veya tepki olmadığını da altını çizer. Diriliş bir sistem ve büyük bir değişimdir.¹³³ Onun tabiriyle diriliş, bir ruh metamorfozu olayıdır. Ortam tazelemesi işidir.¹³⁴ Aynı zamanda diriliş iyilikçi bir topluluk yetiştirme, şeytanın topladığı ve uğursuzluk saçan her türlü topluluğu dağıtma ve Allah'ın ipine sınıksız sarılan topluluğu kurma yolu ve yöntemi olarak da

¹²⁶ Karakoç, *Düşünceler I Kavramlar*, 8-9.

¹²⁷ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 18-19.

¹²⁸ Karakoç, *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği*, 33.

¹²⁹ Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, 12.

¹³⁰ Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, 16-17.

¹³¹ Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, 28.

¹³² Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, 49.

¹³³ Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, 52.

¹³⁴ Sezai Karakoç, *Makamda* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 1995), 7.

tanımlanır.¹³⁵ Münevverimiz mezkûr kavramla ilgili yaptığı tanımların yanı sıra kavramın düşüncede, inanışta, edebiyat ve sanatta ve aksiyonda da kendisini göstermesi gerektiğini savunur.¹³⁶ Yapılan bu tanımlardan hareketle diriliş mefhumu temelini İslâm düşüncesinde bulan metafizik bir kavram olarak karşımıza çıkar. İslâm düşüncesinde insanların öldükten sonra tekrardan ayağa kalkması olarak tanımlanan diriliş kavramı, düşünürün fikir evreninde insan hayatının her yönüne etki eden çok yönlü bir anlama denk düşer.

Karakoç düşüncesinin en temel mefhumlarından biri olan diriliş insanoğlunun zorunlu bir biçimde sürekli uyanık olmasıdır. Çünkü birey diri ve uyanık olmazsa önce kendi hayatında sonra da toplum hayatında ölümler meydana gelir.¹³⁷ Diri olmayan bir toplumda bireyin de dirilişinin meydana gelmesi zordur.¹³⁸

Karakoç toplum olarak var olabilmek ve tarihin karanlığında kaybolmamak için bireyin ve toplumun dirilmesini zaruret olarak görür. Diriliş ise toplumların doğalarında mevcut bulunan birtakım özelliklerin şuurla aranması ile ortaya çıkar.¹³⁹ Toplumun mevcudiyeti ile diriliş düşüncesi arasında kurulan bu bağlantı, bir yandan toplumun doğasının dirilişi gerçekleştirecek özellikleri muhtevasında barındırdığını gösterir. Diğer yandan bu dirilişin bir gayrete matuf olduğu belirtilir. Düşünürün diriliş mefhumu hakkındaki ifadelerinden Rad Suresi on birinci ayetle doğrudan alakalıdır: “Bir toplum kendi durumunu değiştirmedikçe Allah o toplumun durumunu değiştirmez”.¹⁴⁰

Karakoç’un diriliş mefhumu ile anlatmak istediği en temelde İslâm’ın insan, devlet, millet ve toplum hakkında bildirdiği görüşlerinin modern dünyada geliştirilerek etkin bir hüviyete kavuşturulmasıdır. Onun diriliş mefhumuna yüklediği bu anlamlardan Fârâbî’nin ideali olan erdemli şehir gibi zihnindeki ideal toplumu tekrardan diriltmeye çalıştığı görülebilir.¹⁴¹

¹³⁵ Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 12.

¹³⁶ Sezai Karakoç, *İslâm’ın Dirilişi* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 1995), 23, 31, 37,43.

¹³⁷ Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, 21.

¹³⁸ Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, 27.

¹³⁹ Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, 54-55.

¹⁴⁰ Mustafa Öztürk, *Kur’ân-ı Kerim Meali* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015), 335.

¹⁴¹ Burhanettin Duran, “Türkiye İslâmcılığında Medeniyet Söylemi ve Sezai Karakoç’un Düşüncesi”, *Türkiye’de İslâmcılık Düşüncesi ve Hareketi*, (İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2013), Kitap No: 31, 296.

Karakoç'un ideal toplum düşüncesinde bir diriliş sitesi vardır. Bu site fizik ile beraber metafiziği de bünyesinde yoğun şekilde barındıran bir görünüm teşkil eder. Bu sitede her yer tapınak, herkes tapınak görevlisi gibidir. Diriliş sitesini oluşturan bireyler metafizik şuura, ahiret hayatına talip olan bir donanıma ve iyilik ve kötülüğün bir kökene bağlı olduğunu unutmayan bireylerdir.¹⁴² Karakoç'un fizik ve metafizikten kastı maddi ve manevi unsurlardır. Yani bu sitedeki her insan ne sadece maddi ne de sadece manevi özellikleriyle esas alınır. Aksine diriliş sitesi hem ruhen hem bedenen insanın bir bütün olarak görüldüğü yeri tasvir eder. Karakoç'un metafizik şuur kavramsallaştırması onun toplum anlayışından hâsıl olmuştur. İdealindeki toplumun doğasını inanç olarak belirleyen düşünür; gayet tabii toplumun içindeki bireylerin de maneviyatla irtibatının sürekliliğini savunur. İşte bu, metafizik şuur kavramına tekabül eder.

Karakoç'a göre diriliş sitesi sadece geniş yol ve sağlam binalardan müteşekkil olmayıp toplumu ve insanı da güçlü ve sağlıklıdır. Böyle bir site insanlar ve toplum tarafından yenilenebilecek ve onarılabilecektir. Diriliş sitesinde aile müessesesi, site ve toplumun kalbidir. Bütün site yok olsa, yalnız bir aile kalsa bile o aile, tekrardan site ve toplumu meydana getirebilecektir.¹⁴³ Karakoç'un idealindeki diriliş sitesini kurmaya bir ailenin yetebileceği inancı bir ütopya değildir. Çünkü asr-ı saadet olarak tasvir edilen dönem bu idealin tarihte vaki olduğunu gösterir. Burada Karakoç'u özgün kılan nokta, dirilişin kadimi olduğu gibi tekrar etmek veya diriltmek anlamına gelmediğini; aksine mevcut tecrübeden istifade ederek ideal bir topluma gidilebileceğini savunmasıdır.

Karakoç'un diriliş sitesi idealinde şöhret tutkusu, faizcilik, emeksiz sırttan geçinme, şehvet pazarlığı, zevk katliamı gibi hususlar toplum düşmanlarıdır. Diriliş sitesini oluşturan insanlar ise diriliş sitesine yakınlaştırılmaması gereken bu gibi şeylere karşı teyakkuz halinde olmalıdırlar. Diriliş sitesinde zengin ve fakir arasında çok farklı bir yaşam yoktur. Dolayısıyla bu diriliş sitesinin insanı komünizmin ve kapitalizmin yıkıcılıklarından uzak olmalı, devletin ve partinin mahkûmu ve oyuncağı olmamalıdır.¹⁴⁴

¹⁴² Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 39-40.

¹⁴³ Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 42.

¹⁴⁴ Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 43.

Karakoç'un diriliş sitesinde öncelik öksüz, dul, sahipsiz yaşlı ve sakatlardır. Sitedeki işsizlere, okumak isteyenlere ve tedavi olacıklara devlet ve toplumdaki kurumlar gerekli hizmeti götürmekle sorumludur. Ayrıca diriliş sitesinde giyimden, yemeğe, ev hayatından şehir mimarisine kadar her yerde sadelik hâkim olmalıdır.¹⁴⁵

D. Toplum ve Ekonomi

Karakoç ekonominin toplum içerisinde teşkil ettiği yeri toplumun varlık nedeni olarak görmez. Ancak ekonominin, toplumun sahip olduğu görüntülerden biri olup farklı faktörlere etki eden ve etkilenen bir unsur olduğunu da vurgular. Ekonominin bir toplumun temelini teşkil etmesini o toplumdaki bireylerin materyalist olmalarıyla irtibatlandırır düşünür, ekonomiyi toplum için bir amaç değil araç olarak görür.¹⁴⁶

Karakoç'un ideal toplum olarak gördüğü İslâm toplumunda öne çıkan ekonomik özellikler şunlardır: Toplumu çökerten faiz ortadan kalkmalıdır. Zekât ile toplumdaki yoksul insanların ekonomik gücü iyileştirilmelidir. Masraf ve gelirlerin düzenlenmesi için devlet hazinesi kurulmalıdır.¹⁴⁷ Ayrıca İslâm toplumunda ekonomik eşitliğin mevcudiyeti düşünüldüğünde bu toplumda yukarıda sayılan faizin yasak olması ve zekât verme mecburiyetinin yanı sıra lüks haram olarak kabul edilir (ki bu zengin ve fakir arasındaki yaşam farkını en aza indirmeye yöneliktir), toplumda verimliliğin ve eşitliğin garantörü olarak devlet vazifelendirilir.¹⁴⁸

Mütefekkinin ekonomi meselesinde ortaya koyduğu yukarıdaki iki temel ilke, kapitalist ve sosyalist toplum ve iktisat teorilerine bir cevap olarak da okunabilir.¹⁴⁹ Mesela kapitalizmin bir öğrenciye benzetilerek anlatıldığı şu karne örneği Karakoç'un bakış açısıyla kapitalizm arasındaki temel farka işaret etmektedir: Karnede kullanılan notlar şu şekildedir: A (pekiyi), B (iyi), C (orta), D

¹⁴⁵ Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 45.

¹⁴⁶ Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 14.

¹⁴⁷ Sezai Karakoç, *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 1987), 54, 56.

¹⁴⁸ Sezai Karakoç, *İslâm* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 1997), 81.

¹⁴⁹ Akif Emre, "Sezai Karakoç'ta Devlet ve Siyaset Tasarımı", *Kahramanmaraş'ta Sezai Karakoç'la Kırk Saat Sempozyumu* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi, 2006), 73.

(zayıf), E (başarısız), F (öğrenci derse hiç ilgi göstermiyor).¹⁵⁰ Kapitalizmin karnesindeki derslerden(refah, güvenlik, yenilik, seçim olanakları vb.) konuyla ilgili olması bakımından eşitlik¹⁵¹ dersine baktığımızda, harf notunun F (öğrenci derse hiç ilgi göstermiyor) olduğunu görürüz. Bunun anlamı açıktır. Kapitalizmin zengin ve fakir arasında eşitlik gibi bir düşüncesi yoktur. İslam bu eşitsizliğin giderek büyümemesi için bir çaba sarf ederken kapitalizmde böyle bir gayret yoktur. Yani Karakoç'un öne sürdüğü iki ilke zengin ve fakir arasında oluşabilecek uçurumu dengeleme işlevini haizken kapitalizmde bunu göremeyiz.

Karakoç'un öngördüğü toplumdaki ekonomik sistemle komün sistem arasında da ciddi farklar vardır. Mevdûdî'nin ifadesiyle komünizm; kişisel zenginlikleri toplumun her kesimiyle paylaşmaktır. Bu kişisel servetleri dağıtmakla sorumlu kişiler de toplumdur. Yalnız burada Mevdûdî'nin altını çizdiği şu husus önemlidir: Zenginliklerin dağıtımını gerçekleştirecek kişiler komünist parti üyeleridir. Buradan hareketle Mevdûdî komünizmin pratik taraflarına bakıldıkça onun mahzurlu yönlerinin kendini açığa çıkaracağını ortaya koyar.¹⁵² Dolayısıyla Karakoç'un öngördüğü ilkeler toplumdaki farklılıkları doğal olarak görürken komünizm insan fitratını yok sayarak toplumsal tabakaları ortadan kaldırmaya çalışır.

E. Hak ve Ödev

Siyaset düşüncesine bakıldığında devlet-birey ilişkisinin ne düzeyde olacağı üzerine birçok tartışmanın mevcudiyeti göze çarpar. Platon'un düşüncesinde de bu iki kavramın birbirinden ayrılmaz bir yapıda olduklarını söylemek mümkündür. Ona göre toplumdaki bütün fertlerin aldıkları eğitim ve

¹⁵⁰ Jim Stanford, *Herkes İçin İktisat*, çev. Tuncel Öncel (İstanbul: Yordam Kitap, 2015), 297-298.

¹⁵¹ “Eşitlik: F Kapitalizm, bu dersten geçmek için hiçbir çaba göstermemiştir. Köklü ve içkin bir eşitsizlik, sistemin temel programlamasına silinmeyecek şekilde kazanmıştır. İşletme sahibi olanlar ile olmayanlar arasındaki refah eşitsizliği insanı afallatacak ölçüdedir ve giderek de artmaktadır. Kapitalizm başka eşitsizlik biçimleri de doğurur: Farklı işçi grupları, farklı cinsler ve ırklar, farklı sektörler, farklı dinler ve farklı ülkeler arasında. Dahası, rekabet zamanla eşitsizliği otomatik olarak yeniden yaratma eğilimi gösterir”, Stanford, *Herkes İçin İktisat*, 299.

¹⁵² Sayyid Abul A'lâ Mawdudi, *First Principles Of Islamic Economics* (United Kingdom: The Islamic Foundation, 2011), 15.

buldukları konum gereği üstlerine düşen işleri yapmaları hem hak hem de ödevdir.¹⁵³

Devlet birey ilişkisinin hak ve ödevler konusunda iki grupta ele alındığı söylenebilir. Birincisi devlet vatandaşlarına çalışma hakkı, eğitim hakkı, yaşam hakkı, ifade özgürlüğü ve mülkiyet gibi vb. haklar vermekle sorumludur. İkincisi vatandaşların da kendilerini koruyan devlet için gerektiğinde savaşıma, ölme ve öldürme gibi vazifeleri yerine getirmeleri gerekmektedir.¹⁵⁴

Karakoç hak ve ödevi insan hayatında ne kadar önemliyse toplum hayatında o kadar önemli görür. Yurttaş ödevini bilir, devlet de yurttaşının hakkını gözetirse o toplumun kriz anlarında korkacak bir şeyi yoktur. Çünkü böyle toplumlar, içerisinde hak ve ödev bilincine sahip halk ve aydınları barındırır.¹⁵⁵

II. TOPLUM MODELLERİ

Siyaset felsefesinde yapılan tasnifler hem toplumların ve devletlerin genel bir panoramasını göstermiş hem de düşünürlerin geliştirdikleri ideal toplum ve devlet modellerini ortaya çıkarmıştır. Bu düşünürlerden biri olan Fârâbî *Medinetü'l-Fazıla* eserinde toplumları erdemli toplum (fâzıl), câhil toplum, bozuk toplum (fâsık), karakteri değişmiş toplum (mubaddala) ve yanlış görüş içerisinde olan toplum (dâlla) şeklinde tasnif etmiştir.¹⁵⁶

Fârâbî'de olduğu gibi bir tasnif ortaya koyan Karakoç, toplum sınıflandırmalarını yapmadan önce hem bir model ihtiyacından hem de bu modelin temelini Hz. Peygamber'in kurduğu topluma dayanması gerektiğinden bahseder.

Karakoç'a göre temel model, her ne kadar Hz. Peygamberin oluşturduğu model olsa bile ebedi model olan peygamber sitesi modeli, değişen zaman, mekân, iklimler ve şartlarda farklı görünüşler altında ortaya çıkabilir. Yani Peygamberî modele aykırı olmamak kaydıyla yeni modeller ortaya koyulabilir.

¹⁵³ Celal Kanat, *Platon ve Aristoteles'te Devlet ve Toplum Felsefesi* (İstanbul: Doruk Yayınları, 2013), 57.

¹⁵⁴ Heywood, *Siyaset Teorisine Giriş*, 225-226.

¹⁵⁵ Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 73.

¹⁵⁶ Fârâbî, *El-Medinetü'l Fazıla*, 107-109.

Diğer taraftan yeni modellerin ortaya koyulmasına karşı çıkılıp mazideki modelin en ince ayrıntısına kadar canlandırılmasını da doğru bulmayan münevverimiz, yeni bir model oluşturmayı bir mecburiyet, bir vazife ve ölüm kalım meselesi olarak görür. Hatta tarihe bakıldığında ana modele bağlı olarak birçok yeni modelin geliştirildiğinin görüleceğine değinir. Örneğin; dört halife modeli, Emevi modeli, Abbasi modeli, Endülüs modeli, Selçuklu modeli ve Osmanlı modeli gibi modeller, zaman ve iklim şartlarından ve farklı medeniyetlerle karşılaşma gibi durumlar neticesinde ortaya çıkan ana modele bağlı yeni modeller olarak okunabilir.¹⁵⁷

Karakoç'un ön gördüğü toplum İslâm toplumu/nebevî toplumdur. Bu toplumu oluşturmak için geliştirdiği tezin adı "diriliş toplumu"dur. Diğer bir tabirle diriliş, İslâm toplumu modelinin yorumlanıp harmanlanmasıdır.

Mütefekkir, idealindeki İslâm toplumundan uzaklaşan toplumları da "mürted", "ilkel" ve "düşmüş" toplumlar olarak tasnif eder. Diriliş toplumu; toplumun ayağa kalkması, bir şuur etrafında hareket etmesi, içerisindeki bireylerin dünyaya sırt dönmediği, salt dünyanın amaç edinilmediği, rakiplerine karşı her daim güçlü ve her türlü donanımına sahip, çalışma, inceleme ve ilim aşkı olan bir toplumdur.¹⁵⁸ Düşünürün ifadesiyle diriliş toplumu, kendi benliğini varoluş amacıyla eriten, hakikat önünde kendini yok sayan, hakikatin pervanesi olan bir toplumdur.¹⁵⁹

Karakoç, tarihin mekân, zaman, iklim şartları ve farklı kültürlerle karşılaşma neticesinde birçok yeni model ortaya koyduğunu, dört halife, Emevi, Abbasi, Selçuklu ve Osmanlı örneklerinden görebileceğimizi savunur. Onun idealindeki model diriliş ile gerçekleşecektir:

"Bir model ki, Türk'ü, Arab'ı, Acem'i, zenciye ve diğer ırk ve ülkelerden olanları toplayabilsin.

Bir model ki, tüm İslâm âleminin askeri, ekonomik ve siyasî gücünü bir araya getirebilsin.

Bir model ki, sosyalizm ve kapitalizm dışında da güçlü bir dünya oluşturulabileceğini gözler önüne sersin.

Bir model ki, yeryüzünde üzerinde güneş batmayan hakiki devleti gerçekleştirebilsin.

¹⁵⁷ Karakoç, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III*, 108-109.

¹⁵⁸ Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 53-54.

¹⁵⁹ Sezai Karakoç, *Diriliş Muştusu* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 1995), 42.

Bir model ki, tüm haçlı ruhu ve gücüyle İslâm âlemini istilaya gelen Batı'nın karşısına çıkabilecek devleti, federal yapıyı veya bloku kursun. Bir model ki, bunalan insanlığın da tek umudu olsun. Yeni bir çağ açsın. Zulüm çağı kapansın".¹⁶⁰

Karakoç'un diriliş toplumu olarak tanımladığı toplum İslâm toplumudur. Diriliş toplumu ayrımı, İslâm toplumuna giden yolda toplumu bir şuur etrafında harekete geçiren bir mekanizma olarak ifade edilebilir.

Karakoç toplumda güvensizliğin sebebini iç tutukluluk ve taklit ile açıklar. Bozulan toplum ise yoldan çıkar yani mürted toplum olur.¹⁶¹ Ona göre bir toplum mürted olduğunda içerisinde barındırdığı müesseseler işlevlerini yerine getirememenin de ötesinde topluma zarar vermeye başlar:

"Mürted bir toplumda hür düşüncenin merkezi olması gereken üniversite köleliğe çağırır. Tarih, hainleri kahraman, kahramanları hain sayar. Felsefe mantıktan yoksun bir hal alır. Bilim, ezber ve taklitçilikle aktarılan bilgi yığımlarına dönüşür. Basın kendi ülkesinin öz değerlerine hakaret eder. Edebiyat yeteneksizler ordusunun eline geçer. Aydın halktan kopar. Mürted bir toplum çıkarlar ağı haline gelir. Buyruk ve yasak, suç ve ceza inanç ve iş yer değiştirir, keşmekeş ve anarşi toplum içerisinde yuvalanır".¹⁶²

Karakoç'un saplantı içerisinde gördüğü toplum modellerinden birisi aktif toplumdur. Aktif toplumların saplantı içerisinde olmasının iki sebebi vardır. Birincisi aktif toplumların pasif toplumları boğmaya çalışması yani reel saplanış. İkinci sebep ise aktif toplumların gerektiği kadar aktif olmadıklarını düşünmeleri yani ruhi ve zihni saplanıştır.¹⁶³

Karakoç'un "mürted toplum modelleri" altında değerlendirdiği bir diğer model "pasif toplum"dur. Bu modelin saplantı içerisinde olmasının sebebi, düşünöre göre, kendilerini korumaktan aciz olmalarının yanı sıra saldırgan toplumları taklit etmeleridir. Karakoç, bu toplumların hayalperest olduklarına ve bataklık içerisinde başkalarının ölümüyle kendilerini diriltmeye/kurtarmaya çalıştıklarına işaret eder.¹⁶⁴

Karakoç, ilkel toplumları kolay ve basit şeklinde tavsif eder. Ona göre her toplum kendi insanını yetiştirir ve her toplumun insanı birbirinden farklıdır. Sözelimi ilkel toplumun insanı basit, olumlu ve iyimserdir, şartlar uygunlaştığında gelişip büyür. İlkel toplumlardaki insanlar doğal davranış

¹⁶⁰ Karakoç, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III*, 112.

¹⁶¹ Karakoç, *Çağ ve İlham I*, 9-10.

¹⁶² Karakoç, *Çağ ve İlham I*, 9, 12, 13.

¹⁶³ Karakoç, *Çağ ve İlham II*, 58-59.

¹⁶⁴ Karakoç, *Çağ ve İlham II*, 59-60.

aşamasında oldukları için sahip oldukları yetenekleri kullanarak toplumlarını geliştirebilirler.¹⁶⁵

Karakoç'a göre düşmüş toplumlar; doğal yeteneklerini kullanamazlar, düşmenin baskısı altında tarihi engellerle karşılarlar. Dolayısıyla düşmüş toplumlarda tarih, bir yük ve kâbus olarak görülür. Bu toplumda yetişen insanlar ise saplantılı bir ruha sahiptirler. Olumsuz ve umut kırıcıdır. Korku, vehim ve düş kırıklıkları düşüncelerine hâkimdirler. Bu ruh hali ile düşmüş toplumlar sahip oldukları yetenekleri kullanamazlar. Çünkü düşmüş toplumlarda sürekli bir panik hali mevcuttur.¹⁶⁶

III. TOPLUMLARIN SORUNLARI VE DÜŞÜŞ NEDENLERİ

Karakoç'un düşünce sistemi içerisinde toplum, merkezi bir konumdadır. Çünkü o, toplumun menfi veya müspet her durumda millet ve devlet ile sıkı bir ilişki içerisinde olduğunu düşünür. Bundan dolayı toplum içerisinde ortaya çıkacak çatırdamaların millet ve devlete er geç sirayet etmemesi için toplumun sorunlarına da eğilmiştir.

Karakoç'a göre toplumdaki sorunları ele alırken önce ülke genel hatlarıyla iyi bir gözleme tabi tutulmalı, daha sonra ülkenin geçmişle bağlantısı kurulmalı, ülkenin sahip olduğu güç ve imkânlar iyi bilinmeli ve gelecek hakkında tahminlerde bulunulmalıdır.¹⁶⁷

Karakoç aydınların toplumu yanlış ele almalarını, nesiller arasındaki bağların kopmasını, toplumda ortaya çıkan putlaştırma fikrini ve toplumların benliklerini yitirmelerini, toplumlar için sorun görür. İlki toplumun aydın eliyle yanlış anlaşılmasına sebebiyet verir. İkincisi ise nesillerin bir medeniyet ve tarihe sahip olmadıkları fikrini onlara dayatır. Üçüncüsü toplumları donuklaştırır. Dördüncüsü ise toplumların kendilerini beğenmesi ve toplumun değerlerinin ortadan kalkmasına neden olur.

Karakoç aydınlara toplum içerisinde önemli vazifeler yükler. Bu vazifeyi yüklediği düşünürlerin, topluma medeniyet bakış açısıyla bakmamalarından

¹⁶⁵ Karakoç, *Çağ ve İlham II*, 135.

¹⁶⁶ Karakoç, *Çağ ve İlham II*, 134-135.

¹⁶⁷ Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2014), 32.

dolayı toplumun ya sadece ekonomik ya sadece kuvvet ya sadece sanat ya da sadece coğrafya açısından değerlendirildiğini düşünür. Bundan dolayı mütefekkir toplumda bir aydın hareketinin olmamasını da bir sorun görür. Toplumdaki aydınlar var olmalı ve daima dikkatli olmalı, geçmiş ve geleceği iyi tahlil etmelidirler. Aydınlar ancak bu şekilde toplumun önüne takip edecekleri bir rota koyabilirler.¹⁶⁸

Karakoç'un düşüncesinde toplum için sorun ve felaket olarak görülen şeylerden bir tanesi de nesiller arasındaki bağların kopması sorunudur. Ona göre toplum hayatı sürekli ve kesintisiz bir akış içerisindedir. Bu akış içerisinde meydana gelebilecek herhangi bir kırılma, kesilme ve kopma toplumun kendini boşlukta hissetmesine ve hafızasını yitirmiş bir insan gibi kıvrınmasına sebebiyet verir.¹⁶⁹ G. Orwell'in *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* romanında büyük birader karakteriyle özdeşleştirdiği mevcut otorite; toplumu kontrol edebilmek için tarihi tekrar tekrar değiştirerek yazdırır. Buradaki amacın toplumu kolay bir şekilde manipüle etmek ve yönetmek olduğu şu satırlarda açıkça ifade edilir: "Geçmiş kontrol eden, geleceği kontrol eder. Şimdiyi kontrol eden, geçmişi kontrol eder".¹⁷⁰

Karakoç'a göre toplumun olayları değerlendirmesinde kılavuz rolünü çelişkiler ve yozlaşmalar alırsa o toplumda aşırılıklar baş gösterir. Bu aşırılıklardan en önemlisi de putlaştırma hastalığıdır. Bu hastalık ise toplumların büyük hafakanlar geçirmesine sebep olur.¹⁷¹ O, putlaştırmanın toplumda nasıl bir soruna döndüğünü şöyle anlatır:

"Putlaştırılan ve putlaşan kişi, o kadar büyütülür, ağırlaşır ki, toplum bu ağırlığı taşıyamaz ve o ağırlığın altında ezilir. İnsanlar, sanki zamanlarını ve çağlarının değerlerini yaşamazlar. Hep bir yere, bir kişiye, bir zamana takılıp kalırlar. Yeni gelen kişiler ve değerler, bu boz bulanık havada, bu putlaştırma sisinde seçilemez ve görülemezler".¹⁷²

Karakoç'a göre tiranlık nasıl anarşiyi beraberinde getiriyorsa putlaştırma da nihilizmi doğurur. Yani putlaştırma toplumun bir bölümünde donma,

¹⁶⁸ Karakoç, *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği*, 34-35.

¹⁶⁹ Sezai Karakoç, *Çağ ve İlham IV* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2012), 65.

¹⁷⁰ George Orwell, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, çev. Celâl Üster (İstanbul: Can Yayınları, 2010), 48.

¹⁷¹ Sezai Karakoç, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2015), 52.

¹⁷² Karakoç, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I*, 48.

kireçleşme ve felç olarak kendini gösterir.¹⁷³ Çünkü böyle bir toplum ya tarihin belli bir dönemini ya da belli bir kişiyi putlaştırmıştır. Bunun neticesi putlaştırılan şeylerin dışındaki her değer her kişi değersiz hale gelir.

Karakoç millet, medeniyet ve toplumlar için en büyük tehlikenin benliklerini yitirmekte yattığını düşünür. Bu benlik yitirişi ise ansızın gerçekleşmez. Aksine bir birikimin sonucunda yavaş yavaş gerçekleşir. Düşünür, toplumların benliklerini yitirmesinin temelinde bireylerde ortaya çıkan kendini beğenmişliğin yattığını iddia eder. Bu kendini beğenmişlik durumu ise toplumun kendini kontrol etmesine ve eleştirmesine mani olur. Ayrıca toplumun benliğini yitirmesinin bir sebebi de toplumun kendi değerlerini bilmemesi ve bu değerlerle inançlarını tazelememesidir.¹⁷⁴

Karakoç'un ideal toplum anlayışının İslâm toplumu bir diğer deyişle nebevî toplum olduğu hatırlandığı zaman onun Kur'an ayetleri ve Hz. Peygamber'in sünneti üzerinden bir toplum inşa etmeye çalıştığı görülebilir. Bu bağlamda onun Fazlur Rahman ile aynı düşünceyi paylaştıkları söylenebilir. Fazlur Rahman toplumun yükselişini ve çöküşünü insanın fitratında bulunan dini ve ahlâkî itici güçlere dayandırır.¹⁷⁵ Karakoç da toplumların bazen parlak bazen sönük dönemler geçirebileceğini düşünür. Toplum düşüşe geçtiğinde ise nesillere büyük görevler düşer.¹⁷⁶ O, toplumun düştüğü bir dönemde bu düşüşle başa çıkabilmek için birtakım özelliklerin hayati olduğunu iddia eder: Şartlar ne kadar kötü olursa olsun azimli, şuurlu ve diri bir ruha sahip olmalıdır.¹⁷⁷ Toplumların yükseliş ve düşüşleri her iki düşünürün de kabul ettiği bir durumdur. Bununla beraber Fazlur Rahman gibi Karakoç da insanı; toplumların yükseliş ve çöküş dönemlerinde etkin bir faktör görürler.

Karakoç'un düşünce dünyasına bakıldığı zaman toplumlardaki düşüşü ve gerilemeyi belli nedenlere bağladığı açıkça görülür. Bu nedenler içerisinde toplumların düşüşünü veya gerileyişini başlatan ilk saik politikadır. Düşünüre

¹⁷³ Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 471.

¹⁷⁴ Sezai Karakoç, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013), 58-59.

¹⁷⁵ Fazlur Rahman, *İslâm ve Çağdaşlık*, çev. Alparslan Açıkgenç - M. Hayri Kırbaoğlu (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1999), 24.

¹⁷⁶ Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, 32.

¹⁷⁷ Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, 33.

göre politika araç olmaktan çıkıp amaç haline gelirse içerisinde bulunduğu toplum için tehlike çanları çalmaya başlar. Karakoç, politikayı, yalancı gıda haplarına benzetir. Ona göre politika, bir zaman sonra toplumda çözümlere, çürümelere ve çöküntülere yol açacaktır. Diğer bir ifade ile anarşi ve terör toplumda vücut bulacaktır.¹⁷⁸

Mütefekkirin toplum ve devlet düşüncesinde üzerinde durduğu bir diğer sorun fitnedir. Ona göre fitne, devlet fikrinin karşısında yer alan bir düşüncedir. Fitne toplumun ve devletin yıkımına çöküş ve çürüyüşüne sebebiyet veren anarşik bir durumdur.¹⁷⁹

Karakoç insan ve toplum meseleleri üzerinde şair titizliği ile durmuş bir düşünürdür. Yukarıda toplum hakkında söylediklerinden yola çıkılırsa onun toplumun yaşadığı olumsuz durumları iyi analiz ettiği görülür. O, vakıyı tespit etmekle kalmaz bir çözüm önerisi de ortaya atar: İslâm ve geleneksel kültür.¹⁸⁰ Toplumun maruz kaldığı menfi durumlardan korunması için önerdiği ilk şey İslâm'dır. Yani, İslâm'ın öngördüğü nebevî toplumun diriltilmesidir. İkinci öngörüsü ise geleneksel kültürdür. Yani yerli geleneklerin korunması, kültür düzeyinin yükseltilmesidir.¹⁸¹ Bunun yanı sıra Karakoç partisinin programında toplumun korunması hususunda takip edilmesi gerekeni şöyle izah eder:

“Dıştan sızacak gevşetici, çökertici, toplum bağlarını çözücü her türlü telkinin daha güçlü, olumlu ve yerli kaynaklı bir telkinle karşılanması ve böylece yabancı propagandaların yıkımının önlenmesi başlıca hedefimiz olacaktır”.¹⁸²

¹⁷⁸ Karakoç, *Çağ ve İlham III*, 103-104.

¹⁷⁹ Karakoç, *Çağ ve İlham III*, 135.

¹⁸⁰ Köksal Alver, “Sancı ve Umut arasında: Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Sezai Karakoç”, *Kahramanmaraş’ta Sezai Karakoç’la Kırk Saat* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi, 2006), 88.

¹⁸¹ Baş, *Sezai Karakoç’un Düşünce ve Sanatında Temel Kavramlar*, (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2005), 146.

¹⁸² Bk. madde 35, Yüce Diriliş Partisi Parti Programı, <http://yucedirilis.org.tr/parti-programi/>, erişim 5 Mayıs 2017.

İKİNCİ BÖLÜM

I. SEZAI KARAKOÇ'A GÖRE MİLLET

A. Millet Kavramı

Millet, İbranice ve Aramicede “kelime, söz” anlamında “mille” şeklinde kullanılmıştır. Arapça’da ise ezberden yazdırmak anlamına gelen “ımlal” kelimesinden türemiştir. Millet kelimesine işitilen, okutulan bir şeye dayanmasından dolayı “din” ve ayrıca “izlenilen, gidilen yol” manaları da verilmiştir. Millet kelimesi kendisine yüklenen bu anlamlarla şekillenerek daha sonraları sosyolojik ve siyasal bir içerikte Batı’daki “nation” kavramının karşılığı olarak Türkçe’ye geçmiştir.¹⁸³ Ayrıca Kur’an’da geçtiği şekliyle millet kavramı din anlamından farklı olarak kendisine isnat edilen peygambere izafetle de kullanılmıştır.¹⁸⁴ Türkçe’de “çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulus” şeklinde tanımlanmıştır.¹⁸⁵

Millet mefhumu ile ilgili ilk ifade etmemiz gereken nokta, Karakoç düşüncesinde millet kavramının bir ırka değil medeniyete dayanmasıdır. Ayrıca devlet kurmuş toplumların millet olabileceği iddiasıdır.¹⁸⁶ Renan’ın *Millet Nedir?* İsimli konferansında millet kavramıyla ilgili altını çizdiği husus Karakoç’la aynı kaygıyı paylaşmıyor olsa bile benzeştikleri bir nokta olarak dikkat çekicidir. Ona göre çağımızda yapılan en ağır hatalardan biri ırk ve dil üzerine kurulan topluluklarla milletin birbirine karıştırılmasıdır.¹⁸⁷ Buradan da anlaşılacağı üzere Renan, ırk ve milleti birbirinden tefrik eder. Irk ve Milletin aynı şeyi kast etmediği noktasında Karakoç Renan’la her ne kadar aynı düzlemde görünse de iki düşünürün millet mefhumu anlayışları birbirlerinden farklıdır. Sözelimi Karakoç milleti şöyle tanımlar: Aynı şuur ve canlı ruh ile bir araya gelen şuurlu insan

¹⁸³ Recep Şentürk, ‘Millet’, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 30, (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 64.

¹⁸⁴ Râğıb el-İsfahânî, “Millet”, *Müfredât*, çev. Yusuf Türker (İstanbul: Pınar Yayınları, 2007), 1388; Ayrıca Kur’anda bu anlamda millet kelimesinin geçtiği ayetler için bk. M. Fuâd Abdalbâkî, “Millet”, *el-Mu’cemu’l-Müfehres* (Kahire: Dâr’ul-Hadîs, 2001), 772.

¹⁸⁵ Akalın, *Türkçe Sözlük*, 1683.

¹⁸⁶ Sezai Karakoç, “Siyasî Bir Portre Turgut Özal IV”, *Diriliş Dergisi*, 4 (1988): 13-14.

¹⁸⁷ Ernest Renan, “Millet Nedir”, *Nutuklar ve Konferanslar* (Ankara: Sakarya Basımevi, 1946), 98.

topluluklarıdır.¹⁸⁸ Devletin ana unsurlarından birisidir.¹⁸⁹ Ortak bir ideale sahip devleti ve varoluş amacını zorunlu gören bir halktır.¹⁹⁰ Hakikat idealinin bir araya getirdiği inanç, düşünce, duyuş ve davranışlarıyla uygarlık denilen büyük tarihe bütün gücü ve kuvvetiyle katılmış kişilikli toplumdur.¹⁹¹ Karakoç'un tanımında millet farklılıkları bünyesinde barındıran bir kavramdır. Renan ise milleti farklı unsurlardan mürekkep bir gerçeklik olarak görmenin yanı sıra tarihi vakiadan hareketle hiçbir Fransız'ın Visigot mu Alain mi veya Taifale mi olduğunu bilmediğine işaret ederek, toplumların kimliklerinin unutturulduğu ve eritildiği bir millet telakkisini savunur.¹⁹² Tarihi kayıtlara bakıldığında Karakoç'un ve Renan'ın tezleri rahatlıkla örneklendirilebilir. Karakoç'un telakkisindeki milletin, Kurtuba, Gırnata, Selanik ve Bahçesaray'daki çok kültürlülüğü bir diğer deyişle convivencia¹⁹³,yı ifade ettiğini söyleyebiliriz. Ahmet Davutoğlu'na göre bu şehirler Müslüman Arap ve Berberiler, Hıristiyan ve Yahudiler başta olmak üzere muhtelif dinî, mezhebi ve etnik gruplardan mürekkeptir.¹⁹⁴ Öte yandan Renan'ın millet anlayışı ise mezkûr şehirlerde uygulanan reconquista* tasfiyelerinden bağımsız düşünülemez hatta Renan'ın millet anlayışının bu harekete hak verir nitelikte olduğunu söyleyebiliriz.

Karakoç'a göre dünya tarihinde "millet" kavramını ve görüşünü getiren ve bir milletin doğuşuna zemin hazırlayan Kur'an ve İslâm'dır. Batı'da kullanılan "nation" kavramını kan, dil ve coğrafya gibi milleti meydana getiren maddi unsurların bir kısmını ifade ettiği için kabul etmeyen düşünürü göre millet salt ırk,

¹⁸⁸ Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, 28.

¹⁸⁹ Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 261.

¹⁹⁰ Karakoç, *Günlük Yazılar IV Gün Saati*, 284.

¹⁹¹ Karakoç, *Çağ ve İlham III*, 147-148.

¹⁹² Renan'a göre Türkiye'nin kozmopolit yapısını bozmaması siyasi bir hatadır: "*Zamanımızda, İtalya'nın uğradığı bozgunlar sayesinde birleştiğini, Türkiye'nin zaferleri yüzünden dağıldığını görüyoruz. Her bozgun İtalya'nın işlerini yürütüyordu, her zafer Türkiye'yi mahvediyordu; çünkü İtalya bir millettir, Türkiye ise Anadolu dışında bir millet değildir.*" Renan, "Millet Nedir", *Nutuklar ve Konferanslar*, 104, 105.

¹⁹³ "Convivencia" terimi bir arada yaşama anlamına gelmektedir. İbrahim Kalın Endülüs özelinde bu kavramı kullanmış olsa da burada diğer şehirleri de kapsayacak şekilde kullanılmıştır. Ayrıca bk. İbrahim Kalın, *İslâm ve Batı* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2016), 96.

¹⁹⁴ Ahmet Davutoğlu, *Medeniyetler ve Şehirler*, (İstanbul: Küre Yayınları, 2016), 119-129.

* Reconquista, Endülüs'ün Müslümanlardan geri alınmasını ifade eder. Kavram hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Lütfi Şeyban, *Reconquista Endülüs'te Müslüman-Hıristiyan İlişkileri*, (İstanbul: İz Yayınları, 2010), 73.

dil ve coğrafya esasına dayanmaz.¹⁹⁵ Hatta Batı'nın anladığı tarzda bir millet telakkisi¹⁹⁶ insanların iradelerini ve niyetlerini etkisiz bırakır. Ayrıca ilkel bir bölünme ve parçalanmaya sebep olur. Gurur, böbürlenme ve övünme gibi psikolojik birtakım kötü hasletleri de meydana getirir. Hâlbuki onun idealindeki İslâm milleti, kardeşlik, tevazu, hoşgörü ve özveri gibi insani özelliklere dayanmaktadır.¹⁹⁷ Karakoç'un millete verdiği bu anlamın Necip Fazıl Kısakürek'in yazılarında ve Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinde geçen kullanımlarla benzer olduğu görülür. Millet telakkisinin en etkili savunucusu olarak değerlendirilen Mehmet Akif'in millet kavramı, İslâm dini temelinde kendisine anlam bulur.¹⁹⁸

“Hani Milliyetin İslâm idi... Kavmiyyet ne!
Sarılp sımsıkı dursaydın a milliyetine.
“Arnavutluk” ne demek? Var mı şeraitte yeri?
Küfr olur, başka değil, kavmini sürmek ileri!
Arabın Türke; Lazın çerkeze, yahud Kürde!
Müslümanlık'ta “anasır” mı olurmuş? Ne gezer!
Fıkr-i kavmiyeti te'lin ediyor peygamber”.¹⁹⁹

Necip Fazıl'a göre İslâm'ın milliyetçilik görüşü Müslümanlıkla sınırlı milliyetçiliktir. Bu sınırı aşan sınırsız ve başıboş hiçbir milliyetçilik, İslâm milliyetçiliği içerisinde değerlendirilemez. İslâm'ın milliyetçilik anlayışında insanların ruhlarına kaynaklık eden Müslümanlık yatar. Ancak Müslümanlığı kabul ettikten sonra bu ruhu taşımada ve renklendirmede kavimler arası üstünlük kabul edilebilir. Bundan dolayıdır ki Necip Fazıl, İslâm'ın milliyet fikrini ırk, kavim ve soy ile de Hz. Peygamber'e layık olma çabasının eseri olarak değerlendirir.²⁰⁰

Karakoç'un millet anlayışı aynı ırk etrafındaki insanlardan ziyade aynı medeniyete mensup insanların oluşturdukları topluluktur.²⁰¹ Karakoç millet kavramını önce ne olmadığını söyleyerek tanımlar. Ona göre millet bir ırk, bir dil,

¹⁹⁵ Sezai Karakoç, *Dirilişin Çevresinde* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 1988), 102; Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 17.

¹⁹⁶ “Karakoç Batı'nın ırk toplumuna millet demedeki ısrarlarını insanlık anlayışıyla bağdaştırılmayacak bir düşünce olarak değerlendirir.” Karakoç, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III*, 72.

¹⁹⁷ Karakoç, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II*, 131.

¹⁹⁸ Ergün Yıldırım, *İslâm Toplum Tasavvuru* (İstanbul: İz Yayınları, 2015), 165.

¹⁹⁹ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, haz. M. Ertuğrul Düzdağ (İstanbul: Bağcılar Belediyesi Kültür Yayınları, 2014), 165-166.

²⁰⁰ Necip Fazıl Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü* (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1976), 212.

²⁰¹ Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, 156.

menfaate dayalı bir çıkar birliği, bir şirket ya da bir dernek değildir. Aksine bir ideal etrafındaki toplumlar millettir. O, millet olamayan bir toplumun devlet de olamayacağını düşünür.²⁰²

Karakoç millet kavramını dini bir mefhum olarak değerlendirir ve milliyetçilikle irtibatlandırmaz. Hatta o, millet kavramının ümmet mefhumunu da kapsayan bir üst dini kavram olarak görür.²⁰³ Ancak 19. yüzyılda millet kavramının, batılılaşma hareketleri ile bir anlam değişikliğine uğradığı görülür. Millet ümmet, ümmet ise millet mefhumu yerine kullanılmaya başlanmıştır.²⁰⁴ Yukarıda görüldüğü üzere düşünür, millet ile ümmet kavramını birbirinden ayırır ve milleti ümmeti de bünyesinde barındıran üst bir kavram olarak değerlendirir.

Karakoç, millet mefhumunun bireyleri oluşturan toplumdan diğer bir ifadeyle halktan bağımsız düşünülemediğini iddia eder. Ona göre halk millettir ve halkı millet yapan şey ise devlettir.²⁰⁵ Ayrıca o, millet düşünülerek kurulacak siyasî yapılanmaların, karşılaşılması muhtemel problemleri ortadan kaldıracığını ileri sürer.²⁰⁶

Karakoç'un millet fikri topluma ruh veren metafizik bir kavramdır. Yani millet, bu ruh ile toplanmış fertlerin somut bir kitlesidir. O, millet ruhunun özünü medeniyet temeline dayandırır. Hatta bir medeniyet temeline dayanmayan toplumlar millet de olamazlar. Karakoç, millet ile medeniyet kavramının birbirlerinden bağımsız düşünüleceklerini iddia eder. Medeniyet bir temel ise millet bu temel üzerine inşa edilen bir âbidedir.²⁰⁷

Karakoç'a göre insanlar sadece oluşturdukları toplum ile refaha eremezler. İnsanları özgür kılacak ve onlara asıl saadeti getirecek şey millet idealidir.²⁰⁸ İdeal bir millet ise, şiiri ve edebiyatı olan millettir. Şiir ve edebiyatı olmayan milletler bir zaman sonra millet olmaktan da uzaklaşırlar.²⁰⁹

²⁰² Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 17.

²⁰³ Kenan Çağan, "Sezai Karakoç: Ulus Devletten Büyük Bir Coğrafya Tasavvuruna", *Şair ve Düşünür Sezai Karakoç Sempozyum Bildirileri* (İstanbul: Fatih Belediyesi, 2008), 272-273.

²⁰⁴ Muhiddin Bilge, "Diriliş Düşüncesinde Toplum, Millet ve Devlet", *Hece Aylık Edebiyat Dergisi Bir Uygarlık Tasarımı Olarak Diriliş Özel Sayısı*, 73 (2003): 68.

²⁰⁵ Karakoç, *Düşünceler I Kavramlar*, 36.

²⁰⁶ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 16.

²⁰⁷ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 17.

²⁰⁸ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 23.

²⁰⁹ Karakoç, *Çağ ve İlham III*, 148.

Karakoç'un düşünce sisteminde milletler insanlara benzetilir ve milletlerin davranışlarında insanlar gibi çıkarlarının yanı sıra hislerinin de etkili olduğu vurgulanır.²¹⁰

Karakoç düşüncesinin temel yapı taşlarından biri olan millet mefhumundan kast edilenin İslâm milleti olduğu göz ardı edilmeden onun özellikleri şöyle sıralanabilir:²¹¹

1. Millet, bir ideal birliği, ruh birliğidir.
2. Devlet, millete dayanır.
3. Milleti oluşturan ırklar birbiriyle kardeştir.
4. Millet bir medeniyete sahip varlıktır
5. İdeal millet disiplinli ve açık millettir.
6. Millet, yeryüzüne Allah'ın hâkimiyetini getirmekle vazifelidir.

Millet kavramını topluma, devlete, medeniyete olan etkileri ile değerlendiren Karakoç millet mefhumunu kültürden de ayrı bir şekilde ele almaz. Ona göre kültür, insanın duyuş, düşünüş, hareket ediş ve inanış gibi faaliyetlerinin somut olarak görünmesidir. Ayrıca o, kültürün, milleti meydana getirişinde etkili olan birtakım unsurlardan bahseder. Bu unsurların temelinde din vardır. Din salt ibadetten mürekkep değildir. Kültürün temeli olması yönüyle sanata, edebiyata ve bilime etki eder.²¹²

Karakoç'un eserlerine bakıldığında birçok kavramsallaştırma görülür. Bunlardan ilki millet olma şuurudur. Ona göre bir millet devletin başkanından toplumun en alt kesimindeki ferde kadar kendini belli sorumluluk ve yetkilerle donatır ve disiplinli bir şekilde çalışırsa bir güç haline gelir. Ona bu gücü veren ise millet olma şuur veya ruhudur.²¹³

Karakoç'un bahsettiği millet şuurı veya millet ruhu birtakım nedenlerle ortadan kalkabilir. Düşünüre göre bu nedenler, milletin geçmişi ile irtibatını kurmaması veya kuramaması, milletin yetişmiş olduğu medeniyet içerisindeki

²¹⁰ Karakoç, *Çağ ve İlham IV*, 35.

²¹¹ Osman Sarı, "Diriliş 'in Millet Görüşü ve Sezai Karakoç", *Kahramanmaraş'ta Sezai Karakoç'la Kırk Saat* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi, 2006), 53-63.

²¹² Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 20.

²¹³ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 164.

şairleri, sanatçıları ve devlet adamlarını tanımaması veya tanıyamaması, taklit ile farklı medeniyetlerin eğitim öğretim programlarını uygulamasıdır.²¹⁴

Karakoç bir milletin hayatı tehlikeye girdiğinde onu bu tehlikeden kurtaracak çözümün “millet toplantısı” adını verdiği düşünceyle gerçekleşeceğini düşünür. Ona göre “millet toplantısı” yaparak nice hükümdarlar ve kanaat önderleri milletlerini yok olmaktan kurtarmışlardır. Örneğin Selahaddin Eyyubi kumandan, asker ve beyleri ile yaptığı millet toplantısı ile İslâm âlemini haçlıların zulmünden korumuştur. Şeyh İdrîs-i Bitlisî, Güneydoğu Anadolu’yu fethetmeye çalışan Şah İsmail’i millet toplantısı ile durdurmuştur.²¹⁵

Karakoç’a göre millet toplantısı millet için hayati bir öneme sahiptir. Ona göre eğer millet toplantısını yapması gereken devlet adamları bu toplantıyı yapmıyorlarsa toplumun bütün fertleri bu toplantıyı yapmakla mükelleftir.²¹⁶ Çünkü bir amacı ve misyonu olmayan bireylerin toplumda hiçbir iz bırakmadan yok olup gitmesi gibi, amacı olmayan devlet, toplum ve milletler de tarih sahnesinden silinip giderler.²¹⁷

Karakoç milletin görevini Tanrı tarafından verilen metafizik bir vazife olarak değerlendirir. Bu metafizik görev ise her insanın yeryüzünün halifesi olmasıdır.²¹⁸

Karakoç “millet özü” mefhumu ile halkların varlıklarının tehlikeye düştüğü durumlarda milletlerin derinliklerinde yatan ve düştüğü durumlardan onları kurtaracak bir gücü kast eder. Bu güç ise kültürleri yüksek, tarihleri yoğun, din duyguları derin ve yüce milletlerin bünyelerinde var olan binlerce yıllık bir birikimdir.²¹⁹

Karakoç yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bir milletin kaderinde en fazla rol sahibi olarak aydınları görmekte, bir milletin esaret gibi bir kaderle baş başa kalmaması için de her türlü fedakârlığın yapılmasının önemine işaret etmektedir.

²¹⁴ Karakoç, *Çağ ve İlham II*, 112.

²¹⁵ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 95-96.

²¹⁶ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 97.

²¹⁷ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 98-99.

²¹⁸ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 103.

²¹⁹ Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 37.

Ona göre ancak din, ilim, sanat, kültür ve medeniyet gibi temellere sınımsız olarak bir millet esarete düşmekten kurtulabilir.²²⁰

Karakoç insanın kaderindeki yaşlanma olgusundan hareketle milletlerin de yaşlandıklarını iddia eder. Ancak insan yaşlanınca onu gençleştirmek mümkün değilse bile milletler yaşlanınca onları gençleştirmek mümkündür. Bu iddiasını tarihten verdiği örneklerle ispat etmeye çalışır. Ona göre Haçlı seferleri akabinde Selçuklu; İslâm dünyasında büyük bir yıkıma neden olan Moğol istilası sonrasında ise Osmanlı, kurulmuştur.²²¹

B. Millet ve Devlet

Milleti, devleti ayakta tutan bir yapı olarak gören mütefekkir, devleti millet kaidesine dayandırır.²²² Çünkü devlet millet içindir. Devlet çökerse millet altında kalır.²²³ Millet-devlet ilişkisi bu iki kurumun birbiriyle uyumsuzluğu üzerinden ele alınabilir. Bu iki kavramın birbirine uyumsuz olduğu zamanlarda devlete hâkim olan otorite, halkı korkutarak sindirmeye veya uyuşturarak dirençlerini kırmaya çalışır. Nihayetinde bu uyumsuzluk devleti bir sona sürükler.²²⁴

Karakoç'a göre devlet ve millet vücutla elbise gibi birbirine uygun olmak zorundadır. Çünkü bu iki mefhum arasındaki uyumsuzluk toplum hayatında birtakım rahatsızlıklar ortaya çıkarır. Dolayısıyla millete uyum göstermeyen devlet, kendini er geç değiştirmek durumunda kalır. Düşünür, millet mefhumunun devlete zorla uydurulmasını vücudu elbiseye uydurmak gibi abes görür. Burada asıl yapılması gereken toplumun ihtiyaçlarına ve özelliklerine göre şekillenmiş bir devlet modeli meydana getirmektir. Devlet modeli hem toplumun ihtiyaçları dikkate alınarak hem de milletin geçmişi bugünü ve geleceği hesaba katılarak meydana getirilmelidir. Milletin nezdinde devletin geçici olmaması için devletin millet ile bağlantısı milletin öz ve cevheriyle ilgili olmalıdır. Daha açık ifadeyle

²²⁰ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 24.

²²¹ Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, 132.

²²² Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 66.

²²³ Karakoç, *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği*, 100.

²²⁴ Burhanettin Can, "Toplumları ve Devletleri Yıkarak Hastalık: Tefessüh", *Umran Dergisi*, 5 (2013): 7.

devlet yönetiminin ilkeleri ve yapılan yasalar milletin özünden uzak olmamalıdır.²²⁵

Karakoç'a göre devlet millet diyalogunun ne kadar önemli olduğunu zaman zaman kırılma ve kopmalar olsa bile bu diyalogu en iyi kuran ve doğu'ya ve batı'ya altı yüz yıl karşı koyan Osmanlı Devleti örneği gösterir.²²⁶

Karakoç, devleti, milleti hakikat etrafında çevreleyen ve bu ideal ile tarih ve devam şuurunu organize eden bir yapı olarak görür. Ona göre idealini yitiren milletler, tarih ve devam şuurunu da zedeler ve nihayetinde devlete sahip olmaktan da mahrum olurlar.²²⁷

Karakoç, millet ile devlet arasındaki kopmaz bağları izah ettikten sonra ideal yönetimin nasıl olması gerektiği sorusuna da cevap vermektedir. İdeal yönetim günlük siyasî çekişmelerden uzak, millete çözüm sunan yeni bir nizam, yeni bir hareket ve yeni bir aşk ile aydınları örgütleyecek ve millete ümit olup milletle bütünleşecek yönetimdir.²²⁸

C. Millet ve Medeniyet

Karakoç millet ve medeniyet kavramlarını birbirinden bağımsız düşünmez. Kendi medeniyetine sahip olmayan bir millet, millet olamaz. Medeniyet dillerin, ırkların, adetlerin ve renklerin kaynaştığı bir bütündür. Böyle bir medeniyette coğrafya ve ırk birliği olmasa da ruh ve ideal birliği vardır. Düşünür ideal ve ihtiyaçları bir olan, aynı medeniyeti inşa edebilmek için duygu, düşünce ve eylemlerini harekete geçiren insanların bir milleti meydana getirebileceğini iddia eder. Medeniyet ise kültüre dayanır. Ona göre birbiriyle sıkı ilişki içerisinde olan toplum kavramı kültürü, kültür medeniyeti, medeniyet milleti, millet ise devleti meydana getirir.²²⁹

²²⁵ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı II*, 30-31.

²²⁶ Sezai Karakoç, "Siyasî Bir Portre Turgut Özal III", *Diriliş Dergisi*, 3 (1988): 12-13.

²²⁷ Karakoç, *Çağ ve İlham III*, 147.

²²⁸ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 37.

²²⁹ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 18-19.

Karakoç, milleti “bir medeniyetin toplumu” şeklinde tanımlar. Medeniyet ise milletten ayrı düşünülemez. Şayet millet ile fert ayrı görülürse fertler arasında çözümler ortaya çıkar. Bu ise milleti felakete götürür.²³⁰

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Karakoç milleti aynı inancı paylaşan şuurlu insanlar topluluğu manasında kullanılır. O, millete verdiği bu tanımla Ziya Gökalp ile farklı düşündüğünü de gösterir. Çünkü onun millet anlayışı medeniyete dayanır. Millet, İslâm anlayışında bir medeniyetin halkına verilen isimdir.²³¹ Ziya Gökalp ise medeniyetin gelecek olduğunu, geleceğin de batı olduğunu düşünür ve sanki bir kanunmuş gibi batı medeniyetinin her yerde doğu medeniyetinin yerine geçeceğini iddia eder. Bu iddiasını Osmanlı üzerinden ispat etmeye çalışır:

“Garp medeniyetinin her yerde Şark medeniyetinin yerine kaim olması tabii bir kanun olunca Şark medeniyeti dairesinde bulunan Osmanlı medeniyeti, kalkacak onun yerine Garp medeniyeti kaim olacaktır”.²³²

Karakoç’a göre erdem, iyilik, güzellik ve doğruluk üzerine tesis edilen bir medeniyetten hem büyük bir toplum hem de büyük bir millet doğacaktır. Böyle bir millet siyasî, askeri ve ekonomik gücüne kavuşunca tüm insanlık bu durumdan istifade edecektir.²³³

D. Millet ve Ümmet

Karakoç’un farklı bir açılım getirdiği kavramlardan biri olan millet, onun düşüncesinde ümmet ile aynı anlam muhtevasına sahip değildir. Bununla beraber düşünürü göre millet ve ümmet biri astar diğeri yüz olan birbirinden ayrılamayan kavramlardır. Ümmet millet ile ayrılmadığı gibi bunları birbirlerine karşıt görmek de yanlıştır.²³⁴

Karakoç’un iki kavram arasındaki ayrımında millet, İslâm topluluğunun objektif adı ve İslâm topluluğunu meydana getiren kişilerin genel özelliklerinden hareket edilerek varılmış bir anlamdır. Ümmet ise İslâm topluluğunun subjektif adı ve bu büyük tarihi topluluğun kronolojik sıra içerisindeki bölümlerine denk

²³⁰ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 23; Karakoç, *Tarihin Yol Ağzında*, 17.

²³¹ Karakoç, *Günlük Yazılar IV Gün Saati*, 170.

²³² Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları* (İstanbul: Varlık Yayınları, 1968), 40; Bedri Mermutlu, “Ellişer Yıl Arayla Üç Farklı Medeniyet Tezi”, *Sezai Karakoç*, ed. Mehmet Çelik - Yakup Çelik (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2015), 93, 96, 97.

²³³ Karakoç, *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği*, 88-89.

²³⁴ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 23.

düŖen ve peygamberlere izafe edilen toplulukları ifade eden bir mefhumdur. Bu manayı Hz. Musa'nın ümmeti, Hz. İsa ümmeti ve Hz. Peygamber'in ümmeti isimlendirmelerinde de görmek mümkündür.²³⁵

Karakoç'un millet ve ümmet mefhumlarının aynı olmadıkları hususundaki izahları bunlarla da sınırlı kalmaz. Ona göre millet mümin ve inanç bakımından; ümmet ise peygamber ve tarih açısından meseleye bakan adlandırmalardır. Millet inanmışlar topluluğunu muhitten merkeze, ümmet ise merkezden muhite doğru çeker. Ayrıca millet ile ümmetin yan yana zikredilmesinin sebebi düşünöre göre milletin oluşumunda inanç ile beraber peygamberlerin de örneklik etmelerinin gerekliliğidir. Bu anlamda o, ümmeti her peygamberin millet olma yolundaki bir dinamiği gibi görür.²³⁶ Karakoç'un ifadelerinden de anlaşılacağı üzere ırkları millet yapan unsur ümmettir. Bunun anlamı; ümmet bilinci ile ırklar peygamberin özelliklerini ne kadar taşırlarsa o kadar millet olurlar. Yani ona göre her ırk millet değildir ve her ırk millet de olamaz. Ümmetin kucaklayan, ana ve öz manalarından hareket ederek söyleyecek olursak; ümmet bilincini kucaklayamayan bu öze sahip olmayan ırklar millet değildir.

II. İDEAL MİLLET MODELİ

Karakoç her ne kadar milletleri “küfür milleti” ve “İslâm milleti” diye iki grupta incelese de²³⁷ aslında bu ayrım çok geneldir. Çünkü İslâm milleti mefhumunun yanı sıra “büyük millet” ve “kutlu millet” ayrımları da onun eserlerinde gördüğümüz millet isimlendirmeleridir. Büyük ve kutlu millet ayrımları İslâm milletinin sahip olması gereken nitelikleri ifade eder.

Karakoç İslâm milletini muhtelif şekillerde tarif eder. Onun tanımlarını Ŗu şekilde toplamak mümkündür:

İslâm milleti,

1. 20.yüzyılın başına kadar merkezi Ortadoğu olan, dil olarak içerisinde Türkçeyi, Arapçayı ve Farsçayı barındıran bir millettir.²³⁸

²³⁵ Karakoç, *Diriliş Çevresinde*, 104.

²³⁶ Karakoç, *Diriliş Çevresinde*, 104-105.

²³⁷ Karakoç, *Dirilişin Çevresinde*, 103.

²³⁸ Karakoç, *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği*, 102.

2. Türkler, Kürtler, Araplar, Çerkezler ve Çeçenler gibi muhtelif ırklardan müteşekkil, dinleri ve kanları aynı olan bir millettir.²³⁹

3. Haritadaki sınırlardan ibaret olmayan, ırk esasına dayanmayan ve İslâm medeniyetinin toplumu olan bir millettir.²⁴⁰

4. İlk insandan başlayıp bugüne kadar gelen, Allah'ın varlığına ve birliğine inanan, peygamberleri ve kutsal kitapları tanıyan, kendi dönemlerindeki peygamberlerin getirdikleri vahyi benimseyip onların istediği düzeni gerçekleştiren, bütün insanların meydana getirdiği büyük inanmışlar topluluğudur.²⁴¹

Karakoç'un İslâm milleti telakkisi, bütün Müslümanları birleştiren bir millet anlayışına dayanır. Ona göre İslâm milleti adeta Müslümanlar arasında bir ırk birlikteliği sağlar. Bu ırk ise İslâm millettir. Yani Müslüman olan herkes Müslüman ırkındandır.²⁴² Mütefekkirin millete verdiği anlamlardan hareketle onun diriliş düşüncesinin ulustan millete doğru bir genişlemeyi ve bir olmayı savunduğu söylenebilir.²⁴³

Karakoç, İslâm milleti mefhumunu izah ederken İslâm'ın insanları iç içe dairelerden ibaret gördüğüne işaret eder. Ona göre ilk daire insanlık dairesidir. İnsanlık dairesi, insanların, tek bir asıldan geldiklerini ve aralarındaki dil ve gelenek farklarının varlık çeşitliliği olduğunu, renk, dil, vücut yapısı, erkeklik, kadınlık gibi özelliklerin insanlara verildiğini ifade eden dairedir.²⁴⁴ Karakoç'un ikinci dairesi milletler dairesidir. Bu daireyi "İslâm" ve "küfür" milleti tasnifleri meydana getirir. Buradaki millet tasniflerinin temelinde ırk, kan, dil ve gelenek farklılıklarını inkâr etme düşüncesi yatmaz. Aksine Karakoç'un bu ayrımı inanma, şuur ve iradeye dayanır. Bu dayanak noktası ise milleti meydana getiren asıl faktördür.²⁴⁵ Üçüncü daire ise milletin oluşturduğu topluluklarla peygamberlerin anıldığı ümmet dairesidir. Hz. Musa ümmeti, Hz. İsa ümmeti, Hz. Peygamber

²³⁹ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 166.

²⁴⁰ Karakoç, *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği*, 58.

²⁴¹ Karakoç, *Dirilişin Çevresinde*, 104.

²⁴² Karakoç, *İslâm*, 66-67.

²⁴³ Cemal Şakar, "İslâm Milleti", *Yeni Şafak Gazetesi*, 7 Şubat 2007, erişim 18 Mayıs 2017, <http://www.yenisafak.com/kitap/islam-milleti-31450>.

²⁴⁴ Karakoç, *Dirilişin Çevresinde*, 103.

²⁴⁵ Karakoç, *Dirilişin Çevresinde*, 103-104.

ümmei vb.²⁴⁶ Düşünürün millet anlayışı, Osmanlı'nın millet sistemi²⁴⁷ olarak da okunabilir. Osmanlı'nın millet sistemi, farklı etnik grupları ve dinî zümreleri dinî bir kimlik temelinde toplayan bir sistemdir. Bu sistem gayri müslim azınlıkların kendi dil ve dinleri özgürce yaşama ve geliştirmelerine olanak sağlamıştır. Karakoç'un eserlerinde sıkça atfı yaptığı Osmanlı devleti, onun millet anlayışının canlı ve kanlı bir mümessilidir.

Karakoç, İslâm medeniyetinin milleti olarak tanımladığı İslâm milletinin sadece kuvvete veya sadece bilgiye dayanmadığını belirtir. Çünkü İslâm milleti hem kuvveti hem bilgiyi bünyesinde barındıran erdeme, hayra ve iyiliğe dayanan bir millettir.²⁴⁸

Karakoç'a göre toplumda yaşayan bireylerin Müslümanlığının dayanağı İslâm milletinin varlığıdır. O, İslâm toplumlarını dört sacayağına oturtur. Bunların İslâm inancı, İslâm ahlâkı, İslâm devleti ve İslâm milleti olduklarını zikreder.²⁴⁹

İdealindeki İslâm milletine, dengeleri bozulan dünyanın tekrardan olağan hale gelmesi şeklinde bir anlam yükleyen Karakoç, bu durumu şöyle ifade eder:

“İslâm Milletinin dirilişinde
O yeniden güneşin güneş, ayın ay, dünyanın dünya
İnsanın insan olduğu o günde”²⁵⁰

İslâm milletini ideal kabul eden Karakoç'a göre millet açık ve disiplinli olmalıdır. Ayrıca o, bir milleti varlık sahasında tutabilecek güçlerin edebiyat, sanat, ekonomi, bilim ve silah olduğunu belirtir. Ona göre, bu kuvvetler olmadan ne bir milletin bağımsızlığından, ne de yaşama hakkından bahsedilir.²⁵¹

İslâm milletini diğer milletlerden farklı kılan ilk özellik açıklıktır. Karakoç açıklık ile milletin herkese hitap etmesini kast eder. Ona göre İslâm'ın millet görüşü açıktır. Yahudilikteki gibi belli bir ırka hasredilmez. İslâm milletinin açık olma özelliği sayesinde her insanın bu millete katılması mümkündür.²⁵²

İslâm milleti Karakoç'a göre aynı zamanda hem “büyük”, hem de “kutlu” millettir. Düşünür, 19-20. yüzyıllarda “tek dil, tek ırk” esasına dayanarak ortaya

²⁴⁶ Çağan, "Sezai Karakoç: Ulus Devletten Büyük Bir Coğrafya Tasavvuruna", 273; Karakoç, *Dirilişin Çevresinde*, 104.

²⁴⁷ Mümtaz'er Türköne, *Siyaset* (İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2011), 314.

²⁴⁸ Karakoç, *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği*, 87.

²⁴⁹ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 121, 124.

²⁵⁰ Sezai Karakoç, *Alın yazısı Saati - Şiirler VIII* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 1995), 37.

²⁵¹ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 129.

²⁵² Karakoç, *Dirilişin Çevresinde*, 103-106.

atılan milliyetçilik fikrinin Avrupa halkları için faydalı olduğunu, doğu halkları için ise bir kıyım meydana getirdiğini iddia eder. Ona göre doğu halklarını bu kıyımdan kurtaracak düşünce, İslâm milletinin “büyük” millet olma niteliğinde yatar. Bu nitelik ise asrın bilimlerinden istifade ederek psikoloji, sosyoloji ve antropoloji gibi disiplinlerin düşüncelerinin genişliğinde çok dilli, çok ırklı ve çok cepheli medeniyet anlayışına dayanmalıdır.²⁵³ Ayrıca mütefekkiye göre bir milleti büyük millet yapan özellik, savaşlar, ihtilaller ve büyük ekonomik bunalımlar gibi kriz anlarında gösterilen sebattır.²⁵⁴

III. MİLLET İÇERİSİNDE AYDIN VE ŞAİRLERİN YERİ

Karakoç düşüncesinde toplum ve devlet düzeninin devamı için aydınlar ve şairlere önemli vazifeler tevdi edilir. Aydınlar milleti tanıyıp onlara kriz anlarında doğru yolu gösterecek; şairler ise toplumların benliklerini unutmamaları için sanatlarıyla bu vazifeyi ifa edeceklerdir. O, şairin, aydının, bilim adamının ülkesi için hizmet etmesi gerektiği hususunda şunları ifade eder:

“Aldanmamak lazımdır. Harun Reşid ya da Kanuni devrinde yaşamıyoruz ki, şair sadece şairliğini, bilim adamı da bilim adamlığını yaparak düzenin devamını sağlamakla yetinilsin. Bugünkü gidiş, şairin de, bilim adamının da ölümüne doğru bir gidiştir. Bu sebeple, idealist düşünce ve sanat adamları ve her türlü aydın kişi milletinin ve ülkesinin hizmetine koşmalı, günlük politikanın aleti olmadan toplumu tufeyli politikacıdan kurtarmalıdır. Siyaset için siyaset değil, ideal için siyaset yapanlar, ücretli meslek askerine karşılık, vatanını savunurken şehit olan asker durumunda olacaklardır”.²⁵⁵

Karakoç’un devlet düşüncesi yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bireyle sürekli ilişki içerisindedir. Devletin bireyle ilişkisi sorumlulukların paylaşımı ve sosyal hayatın getirdiği zorlukların salt devlet endeksli değerlendirilmemesi için mühimdir. Onun, millet ve toplum içerisinde aydına biçtiği rol bu bilgi ile değerlendirildiği zaman devlet mekanizmasının işlevselliğini arttırmaya çalıştığı kolayca görülebilir.

Karakoç’a göre aydının birtakım görevleri vardır. Aydınların birinci görevi, şahsını ve ülkesini doğudan ve batıdan gelebilecek saldırılardan koruyabilmek için kendisini bilmesidir. O, aydının kendini bilmesini ise şöyle tanımlar:

²⁵³ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı II*, 87-89.

²⁵⁴ Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 37.

²⁵⁵ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı II*, 144.

“Kendini bilmek İslâm’ı kaynaklardaki en duru hali ile bilmek, İslâm’dan uzaklaşma sebeplerini araştırmak, bu dünya ve öte dünya içerisinde nerede durduğumuzu düşünmek, İslâm ruhunu yeniden canlandırmanın çilesini çekmek, kendini hesapların en incisiyle hesaba çekmek, geçmiş zamanı tanımak, taklitten kurtulmak, alışkanlık yerine canlı inancı yürekte kökleştirmek, gelecek zaman adına gönülde şiddetli bir ülkü ateşi tutuşturmak, hayatla ölüm arasındaki sırrı dert edinmektir.”²⁵⁶

Karakoç’a göre bilmek ve bilmemekten korkmak aydınının en temel görevidir. İkinci ödev, aydınının doğuyu bilmesidir.²⁵⁷ Bu çerçevede düşünür, aydınının Arap, Acem ve Türk edebiyatındaki büyük eserleri ve meseleleri Türkçe, Arapça ve Farsça gibi ana dillerden okuyacak kadar donanımlı olması gerektiğini savunur. Ona göre bu şekilde yetişmiş aydınların bulunmadığı bir toplumda hiçbir rejime ve yönetime millet itimat etmeyecektir.²⁵⁸ Aydınların üçüncü ödevi, batı düşünce ve edebiyatının güçlü ve zayıf noktalarını bilmesidir.²⁵⁹

Düşünürün toplum, millet ve devlet düşüncesinde aydınların ön planda olduğu açıkça görülür. Ona göre aydınlar gelecek zamanda mutlu ve ideal bir toplum oluşturmakla görevlidir. Bunu yaparken canla başla çalışmalı, açık seçik bir şekilde bir toplum teorisi ortaya koymalıdır. Karakoç’a göre aydınlar görevlerini yerine getirmese hem içinde buldukları toplum hem de insanlık zulüm, zorbalık, hile, aldatma ve sömürü ile kaçınılmaz infialler yaşayacaktır. Aynı zamanda aydınlar kriz anlarında gösterecekleri cesaret ve fedakârlık ile toplumu yok olmaktan kurtarabilirler.²⁶⁰ Çünkü aydınların şuurlu hareketleri hem milleti kurtarır hem de milletin geleceğini garanti altına alır.²⁶¹ Ayrıca Karakoç, aydınlara, bir ülkede düşünce ve düzen birliğini sağlayacak ve bunları çözümleyecek, devlet görüşü ortaya koyacak bir vazife ve kapasite de yükler.²⁶²

Karakoç’a göre aydınlar bir milletin yazgısının kendisine bağlı olduğu kişilerdir. Bundan dolayı aydınların düşünce ve fikirleri toplumları olumlu ve olumsuz etkiler. Aydınlara düşen görev ise halkın içinde olup halktan kopmamaktır.²⁶³ Ona göre milletin gelecekte karşılaşması muhtemel büyük

²⁵⁶ Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 426.

²⁵⁷ Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 426.

²⁵⁸ Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, 149-150.

²⁵⁹ Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 426.

²⁶⁰ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 123.

²⁶¹ Karakoç, *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği*, 99-100.

²⁶² Karakoç, *Tarihin Yol Ağzında*, 21; Sezai Karakoç, *Günlük Yazılar III Sûr* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2014), 89.

²⁶³ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 168, 167.

tehlikeler geçmişte atılan yanlış adımların bir sonucudur. Dolayısıyla düşünür, yazar ve aydınlar olmak üzere milletin içerisinde yaşayan tüm fertler ülkenin geleceği hakkında düşünmek zorundadır.²⁶⁴

Aydınlar sanattan bilime ve teknolojiye kadar pozitif bilimlerin her sahasında yetkin olmalı, bu yetkinlik ile eserler ortaya koyup milleti yeniden teşkilatlandırmalıdır.²⁶⁵ Düşünür, aydınların bilgi açısından yeterli olmaları kadar ahlâkî yönden de donanımlı olmalarını bir zorunluluk olarak görür. Ona göre aydınlar fedakâr, bilge ve ahlâklı olmazlarsa millet ayağa kalkamaz.²⁶⁶

Karakoç'a göre aydınlar devletlerin ve toplumların düşüşlerini gözlemlemelidir. Çünkü gerektiğinde yapacakları müdahalelerle devletlerin ayakta kalmalarını sağlayacaklardır. Aydınlar bu görevlerini yerine getirirken kısa, orta ve uzun vadeli bir program takip etmelidir. Kısa vadeli programda aydınlar bilgelikleriyle beraber realist olmalıdırlar. Bu realist yönleri onları fırsatçı yapmamalıdır. Orta vadeli programda aydınlar olaylara tarihi-sosyolojik açıdan bakabilecek, çağı anlayıp doğu-batı muhasebesi yapabilecek kadrolar oluşturmaya çalışmalıdır. Aydın uzun vadeli programına ise idealizmin gereklerine göre düşünecek bir alt yapı kurmayı koymalıdır.²⁶⁷ Bunların yanı sıra Karakoç, aydının içerisinde yetiştiği toplumun mazideki tecrübelerinden istifade etmesi gerektiğini düşünür. Aydın geçmişin envanterini ortaya koyarak hem geçmiş öğrenip maziyi değerlendirebilecek hem de mazinin kazanımları ile yeni çözümler ve çıkış yolları bulabilecektir.²⁶⁸

Karakoç'a göre Müslüman ülkelerin aydınların kendi kültür ve medeniyetlerini canlandırıp ülkelerine hâkim kılmalıdır.²⁶⁹ Bu ise aydınların içerisinde yaşadığı toplumun değerlerini bilmesi ile mümkün olur. Ancak bu şekilde aydın toplumun geçmiş ve geleceğindeki şifreleri çözebilir.²⁷⁰ Aynı zamanda milletin sınırları dışında kalan memleketlerin aydınları ile de irtibat

²⁶⁴ Karakoç, *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği*, 65.

²⁶⁵ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 33.

²⁶⁶ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 43.

²⁶⁷ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 165, 167,168.

²⁶⁸ Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, 181.

²⁶⁹ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 145.

²⁷⁰ Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, 129.

kurmalıdır.²⁷¹ Karakoç Müslüman ülkelerin aydınlarını büyük bir potansiyele sahip olduklarını düşündüğünden onlara önemli vazifeler yükler:

“Gelecek zamana dönmelisin, onu yoklamalı ve kucaklamalısın, Tanrının tükenmez hazinelerinden birçoğunun orda kıvamlandığını bilmeli ve unutmamalısın. Tanrının lütfundan ümitli olmalısın, Müslüman aydın! Sen eskinin değerini bildiğin ölçüde yeninin de sahibi olacaksın. Yeryüzünün ve gökyüzünün gelecek saltanatı yalnız sana ait bir mirastır”.²⁷²

Karakoç milleti oluşturan halkın, aydınının düşünce ve görüşlerini takip etmesini birtakım şartlara bağlar. Bu şartlar aynı zamanda milletleri esarete düşmekten de korur. İlk şart, aydınların siyaseti idealleri için bir araç görmekten imtina etmeleridir. İkincisi, aydınların halkı harekete geçirebilmek için yasal yollardan teşkilatlanmalarınıdır.²⁷³ Üçüncü şart ise aydınların kendi aralarında bir araya gelip devlet yönetimine talip olmaları ve genç nesiller yetiştirmeleridir.²⁷⁴

Millet içerisinde Karakoç’un vazifelendirdiği bir diğer grup şairlerdir. O şairleri bir milletin temsiliyetini en fazla icra eden grup şeklinde tarif eder. Ona göre müzikte ses ve ritim gibi malzemeler kullanılırken, şiirde doğrudan milletin konuştuğu dil üzerinde hamur ve maya hazırlanır. İşte bu sebepten dolayı düşünür, şairleri, milletleriyle en fazla özdeşleşen sanatçılar görür. Hatta şairlerini unutan bir milletin kendi benliğini unutmuş olduğunu iddia eder.²⁷⁵

Platon, ideal devletinde şairlerin masallarla insanları kandırıp halkın zihnini bulandırmalarından hareketle şairleri devletinden kovarken²⁷⁶, Karakoç idealindeki devleti ayağa kaldıracak milletin içerisindeki şairlere, şiirin ruh ve zihin terbiyesinde üstlendiği rolden ötürü yer açar ve önemli vazifeler verir.²⁷⁷

Karakoç toplumun zaman zaman yaşadığı kriz anlarında cephedeki insanla şairin aynı yerde durduklarını ve şairle cephedeki insanın tavırlarının birbirinden farklı olmadığını ifade eder. O bu izahatına hem cephede, hem de şiiriyle çarpışan Mehmet Akif’i örnek gösterir.²⁷⁸

²⁷¹ Karakoç, *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği*, 91.

²⁷² Karakoç, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III*, 31; Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 423-428.

²⁷³ Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, 44.

²⁷⁴ Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, 47.

²⁷⁵ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 136.

²⁷⁶ Platon, *Devlet*, 66.

²⁷⁷ Karakoç, “Sanat Görüşü, Şiirimiz- Akımlar, Toplum ve Şair Hakkında”, *Diriliş Dergisi*, 10-11-12 (1967): 48.

²⁷⁸ Karakoç, *Tarihin Yol Ağzında*, 9-10.

Millet olmayı bir bilinç ve şuurlu bir birliktelik olarak tanımlarsak bu şuurlu birlikteliği sağlayacak kimseler, Karakoç'un düşüncesinde aydınlar ve şairlerdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I. SEZAI KARAKOÇ'A GÖRE DEVLET

A. Devlet Kavramı

İngilizcede karşılığı “state” olan devlet kelimesi, Arapçada “değişmek, üstün gelmek, zafer kazanmak” manalarında kullanılmaktadır. Devlet kelimesi birtakım safhalardan geçerek anlam değişikliğine uğramıştır. Bu safhalar sırasıyla “hâkimiyetin dönüşümlü olarak el değiştirmesi”, “hâkimiyetin sürekliliği” ve “state” kelimesi ile kastedilen “siyasî gücün kurumsallaşması” safhalarıdır.²⁷⁹ Bir başka ifade ile toplumu yöneten kuralları belirleme yetkisine sahip olan özel bir kurumlar bütünüdür.²⁸⁰ Daha genel bir ifade ile devlet, “bir kavmin siyasî organizasyonunu içte ve dışta korumaya yönelik, bu görev için gerekli araçları olan ve başka toplumlarla münasebetlerinde zorla kontrol yapan bir toplum kurumu”²⁸¹ şeklinde de tanımlanır.

Devlet yukarıdaki tanımlardan farklı olarak, “belli bir toprak üzerinde olup hâkimiyet hakları olan siyasî bir varlık”²⁸²; “insanlar arasında adaleti kurmak için oluşturulmuş toplumsal bir teşkilatlanma”²⁸³; “Sadece insanların bir arada yaşamasına imkân sağlamayan bununla beraber soylu eylemlerde bulunabilmek için kurulmuş siyasî bir birlik”²⁸⁴; “XVI. yüzyıldan XX. yüzyıla uzanan siyasî birliğin her şeye hükmeden düzeni”²⁸⁵; “birtakım kurallarla insanları birbirine bağlayan mülk ve saltanat”²⁸⁶; “insanın durumuna göre şekillenen bir kurumlaşma süreci”²⁸⁷; “göçebe toplumların yerleşik hayata geçmelerinin doğal bir sonucu”²⁸⁸ gibi muhtelif şekillerde de tanımlanmıştır.

²⁷⁹ Ahmet Davutoğlu, “Devlet”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 9, (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 234-235.

²⁸⁰ Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, 146.

²⁸¹ Ülken, *Sosyoloji Sözlüğü*, 78.

²⁸² Süleyman Uludağ, *İslâm-Siyaset İlişkileri* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014), 35.

²⁸³ Nevzat Kösoğlu, *Eski Türklerde, İslâm'da ve Osmanlı'da Devlet*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1997), 32.

²⁸⁴ Aristo, *Politika*, çev. Mete Tuncay (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1975), 85.

²⁸⁵ Carl Schmitt, “Somut ve Çağa Bağlı Bir Kavram Olarak Devlet”, çev. Bertil Emrah ODER, *Devlet Kuramı*, drl. Cemal Bali Akal (Ankara: Dost Yayınları, 2000), 245

²⁸⁶ Kemal Sözen, “Kâtip Çelebi'nin Devlet Görüşü ve Osmanlı Türk Düşüncesindeki Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22 (2009): 26, 27.

²⁸⁷ Celal Büyük, “Devlet ve Toplumsal Rolü”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4 (2003): 101.

Siyaset felsefesinin temel kavramlarından biri olan devletle ilgili genel olarak Őu sorulara cevap aranmiŐtır: İnsan niçin bir devlete itaat etmek zorundadır? (devletin gerekliliği) Devletin insan yaŐamındaki yeri nedir? Devlet birey ilişkisi nasıl olmalıdır? İdeal devlet nasıl olmalıdır, ideal yönetim biçimi hangisidir? Devletin başına gelecek kiŐide bulunması gereken özellikler nelerdir? İdeal devletin yöneticileri filozof ve düşünürler midir? Adaletli bir devlet yönetiminin imkânı var mıdır?²⁸⁹

Karakoç'a göre devlet insanların mutluluğu için kurulmuş üst bir müessese, insan ve toplum ruhuyla uyumlu yüce bir düzenlemedir.²⁹⁰ Devlet fiziki bir gerçeklik olmadan önce bir düşüncedir. Devlet düşüncesi güçlü olmaya başlayınca fizikî planda yeŐermeye başlar.²⁹¹

Devleti toplumdaki kurumların en önemlisi gören Karakoç'a göre diğer kurumların hatta kişilerin üzerinde etkili olan devlet, tarihin ilk çağlarından beri var olmuş, çağın şartları çerçevesinde genişleme ve değişme göstermiş çok anlamlı ve çok yönlü tarihî, sosyolojik bir kavramdır. İnsanların inanç ve düşünceleri devlete etki ettiği gibi devlet mefhumu da insanların inanç, düşünce, ahlâk gibi toplumsal yönlerine etki eder.²⁹² Karakoç, devleti ekonomik bir kuruluş, ırk veya sınıf hegemonyasına dayalı bir müessese veya tek amacı sınıflar arası denge kurmak olan bir kurum gibi görmemektedir.²⁹³

Karakoç devlet kavramının içeriğinin ve kapsamının tarih içerisinde deđiŐtiđine işaret eder. Ona göre ilk zamanlarda bir Őato içerisinde hayatlarını devam ettiren küçük beylikler devlet kabul edilirken, günümüzde devlet olabilmek için, özellikle de büyük devlet olabilmek için iki yüz elli milyon nüfusa, beş-on milyon kilometrekare yüz ölçümüne, nükleer güce ve güçlü bir ekonomiye sahip olmak gerekmektedir.²⁹⁴

Düşünür, tarih boyunca devletlerin ve milletlerin üç grup içerisinde var olageldiklerini savunur. Ona göre bu tasniflerden çıkarılması gereken ders, bir

²⁸⁸ Fazıl Hüsnü Erdem, "İbn Haldun'un Devlet Görüşü", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6 (1993): 166.

²⁸⁹ Gewirth, *Siyaset Felsefesi*, 352; Güçlü vd., "Devlet Felsefesi", 363.

²⁹⁰ Karakoç, *Çağ ve İlham IV*, 55.

²⁹¹ Karakoç, *Çağ ve İlham III*, 133.

²⁹² Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 46.

²⁹³ Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 47.

²⁹⁴ Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, 109; Karakoç, *Çağ ve İlham IV*, 104.

milleti veya devleti uzun süre var kılacak şeyin, bir misyona ve mesaja sahip olmanın gerekliliğidir. Karakoç millet ve devletleri, büyük, orta ve küçük şeklindeki bir tanzimle üç kısımda inceler:²⁹⁵

1. Bir misyonu, bir mesajı, bir ideali, en azından gerçekleştirilmesi gerekli yüzyılı aşkın bir planı, programı olan **büyük milletler ve devletler**.
2. Milletlerarası bir düzende, durumunu korumak isteyen statükocu milletler ve devletler (**Orta milletler ve devletler**).
3. Hep dışarıya uyan, mesajsız ve misyonsuz, her an bocalayan, siyasî düzeninde, boyuna milletlerarası kuvvet dengelerine ve üstünlüğün el değiştirmelerine göre ayarlamalar yapan **küçük devletler ve milletler**.

Karakoç'un eserlerinde devlet, insanın mutluluğunu ve refahını artırmaya yönelik bir çabadır. Bu çaba yani devletin zorunlu ve kaçınılmaz bir kurum oluşu, insan tabiatıyla beraber düşünüldüğünde net bir şekilde anlaşılır.²⁹⁶ Platon, "haksızlık etmek fırsatını bulan herkes haksızlık eder"²⁹⁷ sözüyle insanın doğasının, devletin mevcudiyetini zorunlu kıldığını savunur. Thomas Hobbes ise insan doğasındaki rekabet, güvensizlik, şan ve şerefi, devletin mevcudiyetinin doğal bir sonucu görür.²⁹⁸

Karakoç'un devletin gerekliliği konusundaki düşüncelerinin, Gazzâlî ile paralel olduğu görülür. Gazzâlî'ye göre dünya hayatında zararlı olan şeyleri def etmek ve muhtelif faydalara ulaşmak için devlet; devleti ayakta tutabilmek için de devlet başkanı tayin etmek zorunludur.²⁹⁹

İnsanlar arasında çıkması muhtemel kargaşaya mani olması yönüyle de devlet gereklidir.³⁰⁰ Ancak Karakoç'a göre devletin insan ve toplum hayatındaki zorunluluğu, devletin her yaptığını onaylamak anlamına gelmez. Çünkü devleti putlaştırmak insanı ve toplumu içten içe çürütür. Tam aksi olan devleti hayattan soyutlamak ve gereksiz olduğunu söylemek de anarşiye sebep olur. Düşünüre göre, toplum ve insanın huzurunu sağlayacak şey bu iki bakış açısının dengelenmesidir.³⁰¹

²⁹⁵ Karakoç, *Günlük Yazılar I Farklar*, 11.

²⁹⁶ Ludwig Von Mises, *Kadir-i Mutlak Devlet Totaliter Devlet ve Topyekûn Savaşın Yükselişi*, çev. Yusuf Şahin (Ankara: Liberte Yayınları, 2010), 60.

²⁹⁷ Platon, *Devlet*, 45.

²⁹⁸ Hobbes, *Leviathan*, 94.

²⁹⁹ Gazzâlî, *İtikatta Orta Yol*, 191.

³⁰⁰ Mevlüt Uyanık, *İslâm Siyaset Felsefesinde Sivil İtaatsizlik* (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2001), 7.

³⁰¹ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 47.

Karakoç, devletin birtakım sistemlerdeki gibi mutlaklaştırılmasını da devletin değersizleştirilmesini de savunmaz. Ona göre,

“Herkes devlet’i kendi üstünde bilmelidir. Halk da devlet adamları da, bürokrat aydınlar da. Ancak bu, devletin putlaştırılması, yani komünizmde veya faşizmdeki gibi, devlet önünde kişinin hiç sayılması anlamında bilinmemeli. Devlet derken, onu yöneten kişiler değil, prensipler ve idealler anlaşılmalıdır. Hakikat, İyi ve Güzel ve onların kurumları anlaşılmalıdır. Hiç bir şahıs, hiç bir parti ve hiçbir kurum veya kuruluş, devletin üstünde olamaz. Devlet de zulüm makinası haline getirilemez. Devletin giyotini vardır; ama devlet giyotin değildir ve olamaz. Devlet otoritesi ile kişi özgürlüğü, birbirini yıkıcı, yok edici iki düşman değil, birbirini besleyici, geliştirici iki dosttur”.³⁰²

Karakoç’a göre devletin tarih içindeki konumundan hareketle insan ve toplumla alakalı her düşünme eyleminde devleti hesaba katmak gereklidir. Çünkü bir davranışı ve fikri devletten soyutlamak kolay kolay mümkün değildir.³⁰³ Karakoç, devlet üzerinde düşünmeyi ve fikir sahibi olmayı bu meselenin anahtarı görür. Devletin uzun ömürlü olmasını da ahlâk ideali olan yüksek bir medeniyete dayanmasına bağlar.³⁰⁴

Karakoç’a göre bir devleti devlet yapan şekil ve organizasyondur. Devletlerin şekil ve organizasyonlarının olması ise bir öze sahip olup olmadıklarıyla ilgilidir. Öz ile onun kast ettiği, devletin bir amaç ve anlam muhtevasına sahip olmasıdır. Bu öyle bir özdür ki arka planında tarih ve geçmiş vardır. Düşünür ancak önceliği öze, yani amaç ve anlama veren devletlerin, hem daha sağlıklı hem de daha uzun ömürlü olacaklarını savunur. Eğer temelinde bir öz bulunmuyorsa böyle devletler de kısa ömürlü olmaya mahkûmdur. Hatta öze sahip olmayanlar kısa ömürlü olurlarken sahip oldukları öz sağlam olmayan devletler ise kısa zamanda ortadan kalkarlar. Ayrıca ona göre devletin özü şekillerden önce gelir. Çünkü şekiller çağlara bağlı olarak eskir, terk edilir veya değiştirilir. Öz ise sürekli ve dayanıklıdır. Özdeki değişmeyi ırmağa benzeten Karakoç, özün de değişebileceğini ama bu değişimin temelden bir değişim olmayacağını ve ne kadar değişirse değişsin özün öz olarak kalacağını da altını çizer.³⁰⁵

Karakoç’un ideal devlet anlayışını kategorize ederken yine onun yaptığı büyük, orta ve küçük devletler tanziminden istifade edebiliriz. Bu düzenleme

³⁰² Karakoç, *Varolma Savaşı*, 47.

³⁰³ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 47.

³⁰⁴ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 69-70.

³⁰⁵ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 77-79.

içinde onun ideal devlet fikri, bir ideal etrafında toplanan yüzyılı aşkın bir programı olan ve bunu gerçekleştirmeye çalışan büyük milletler ve devletler kategorisine dâhil olur.

Karakoç'un devlet düşüncesinde önemli bir yer verdiği bir husus devletin kurumlarının hakikat, ahlâk ve estetiğe değer vermesidir. Bundan dolayı o, devlet kurumlarının tümünün inanç, ahlâk, bilgi, edebiyat ve sanat çerçevesinde işlevsel olması gerektiğini savunur.³⁰⁶ Devlet ve topluma hem dolaylı hem de doğrudan etki eden kurum ona göre üniversitedir.

Üniversite, toplumun fikri, zihni ve kültürel birçok noktasına etki eder. Karakoç, üniversiteyi hem toplumun temel yapı taşlarından biri hem ülkenin beyni hem de toplumun hafızası, idraki ve muhakemesi olarak görür. Ona göre, toplum üniversitede doğar, büyür, gelişir ve yaşar. Üniversite fikri melekelerin doğup büyüdüğü bir düşünce yuvasıdır ve üniversitelerde ortaya konacak bilim toplumun her kesimine düşünce olarak yayılır.³⁰⁷ Düşünürü göre asıl üniversite, ihtisasla kişiliğin ahlâk ve idealizmin mayalandığı, dünyayı bilip anlama ve yönetmenin yollarını arayanların toplandığı bir ocaktır.³⁰⁸

Karakoç üniversitenin teorik, pratik ve ahlâkî yönleriyle toplum ve millet hayatında çok büyük fonksiyonları yerine getiren bir kurum olduğunu dile getirir. Toplum ve millet hayatında önemli bir yer işgal eden üniversitenin pratik tarafı siyasî, iktisadi ve sosyal alanlarda üst düzey kadroları yetiştirme potansiyeline sahip olmasıdır. Teorik yönü ise bilim, sanat ve teknoloji alanlarındaki gelişmeleri ve yenilikleri takip edip değerlendirmesidir. Ahlâkî yönü ise doğruluk, iyilik ve güzellik idealarını aydın nesillerin ruhlarına derç etmektir.³⁰⁹

Karakoç üniversitenin teorik, pratik ve ahlâkî yönleriyle toplum ve millet hayatındaki önemini izah ettikten sonra üniversitelerden istenilen verimi alabilmek için üniversite öncesinde verilen eğitiminde önemine değinir. Ona göre ortaöğretimden yükseköğretime gelecek öğrenci birtakım hususiyetlere sahip olmalıdır. Bunlar metotlu olmak, kitap ve kütüphanelerden nasıl yararlanılacağını bilmek, bir fikri karşıt ve alternatifleriyle birlikte düşünebilmek, bilim, düşünce,

³⁰⁶ Karakoç, *Varolma Savaşı*, 38-39.

³⁰⁷ Karakoç, *Düşünceler II Kurumlar*, 26; Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 448.

³⁰⁸ Karakoç, *Düşünceler II Kurumlar*, 37.

³⁰⁹ Karakoç, *Düşünceler I Kavramlar*, 64.

inanç, ideoloji gibi kavramların pratik ayrımlarını seçebilmektir. Kısacası kişiliği oturmuş ve bu yukarıda sayılan hususiyetleri bünyesinde yeterince işlemiş olmalıdır. Bu keyfiyetlere sahip bir şekilde üniversiteye gelen öğrenci hem uzmanlık alanında çalışmalı hem dünyada olup bitenler hakkında fikir sahibi olmalı, hem de genel kültür, edebiyat ve güzel sanatlar konularıyla alakalı olmalıdır.³¹⁰

Tanzimat'la ülkemize giren eğitim öğretim kurumlarından biri üniversitedir. Karakoç, Osmanlı medrese geleneğindeki eğitim anlayışını terk edip yepyeni bir oluşuma gidilmesini takriz eder. Çünkü bu durumu batı tipi üniversite kurmak şeklinde izah eder. Ona göre kurumlarda yenilik yapmak doğal ve gereklidir. Fakat müesseseler tarihi tecrübelerinden bir çırpıda silinip atılamazlar. Bu bağlamda Karakoç yenilenme kavramına değinir. Tecdit mazinin bize kazandırdıklarının yeniden yorumlanması ve geliştirilmesidir. Mazinin köklü bir şekilde inkârı müesseselerin üzerine kurulacağı zemini de etkiler. Böyle bir zeminde kurulan müesseseler yıkılırlar.³¹¹ Ayrıca ona göre, tarihsel tecrübelerden koparılmadan kurulan bir üniversite amacını iyi tespit etmelidir. Üniversitenin amacı ise devlet adamı yetiştirmek, toplumun ihtiyacı olan uzmanları yetiştirmek, yetiştirenleri yetiştirmek ve bilim yapmak şeklinde üç kısma ayrılır. En geniş daire, toplumun ihtiyacı olan ihtisas sahipleri dairesidir. İkinci daireyi bunların öğretimini yapacaklar meydana getirir. Son ve en küçük daire de bilim yapacakların dairesidir.³¹² Karakoç, bu amaçlarla çevrilmiş bir üniversitenin mezunlarının bilgili, kültürlü, belli bir sahada ihtisas sahibi, tarih şuuru olan, toplumda belli bir yer edinerek olumlu katkılar sunan bir aydın olacağını belirtir. Ona göre, bu şekilde eğitim almış insanların oluşturduğu ülke geleceğine güvenle bakabilecektir.³¹³ Üniversitenin bir diğer önemli görevi vazifesi de yeni nesillerin düşünme, değerlendirme, ölçme ve karşılaştırma melekelerini geliştirecek doğrultuda yetiştirilmelerini sağlamaktır.³¹⁴

³¹⁰ Karakoç, *Düşünceler II Kurumlar*, 33-34.

³¹¹ Karakoç, *Düşünceler II Kurumlar*, 20-21.

³¹² Karakoç, *Düşünceler II Kurumlar*, 40-41.

³¹³ Karakoç, *Düşünceler II Kurumlar*, 44.

³¹⁴ Karakoç, *Düşünceler I Kavramlar*, 66.

Karakoç'a göre üniversitelerde görülecek her türlü pürüzün, toplumda ve millet hayatında büyük etkileri vardır. Çünkü üniversiteler topluma karşı birtakım görevleri yerine getirmekle sorumludurlar. Bu anlamda üniversitelerin en temel vazifesi, sürekli hakikatin, doğruluğun ve iyiliğin peşinde olmak, yurdun imarına ve kalkınmasına destek olmaktır. Bu vazifelerden uzaklaştığında üniversiteler amaçları dışına çıkarlar. Nitekim Karakoç bu durumun bilim üretmesi gereken yerlerin kargaşa ve terör üretmesine sebep olduğunu dile getirmiştir. Üniversiteler siyasî olayların gölgesi altında hem özgürlüklerinden hem de asıl vazifeleri olan bilim yapmaktan uzaklaşmışlardır. Hâlbuki batıdaki üniversiteler politik ve mali özerkliklere sahip olmalarıyla hür düşüncelerini geliştirmişlerdir.³¹⁵

Karakoç üniversitelerde ortaya çıkacak olumsuz durumları buhran olarak tanımlar. Düşünceye göre üniversitelerde yaşanan bu buhranın temel sebebi eleştirel düşünmenin ortaya çıkmasına engel olunması ve zihinde gerçekleşecek çatışma alanlarının sahte alanlara yani düşünce alanının dışındaki alanlara kaymasıdır.³¹⁶ Karakoç düşüncesinde üniversiteler ülkelerin/devletlerin beyinleridir. Üniversitelerde yaşanan kamplaşmalar, kargaşalar ve kavgalar bu kurumları toplumun omuriliği durumuna sokmaktadır. O, üniversitelerde yaşanan buhranlar aşıldığında ise üniversitenin omurilik olmaktan çıkıp beyin olmaya başlayacağını iddia eder.³¹⁷

B. Devlet Yönetimi/Başkanlığı

Düşünce tarihindeki kadim tartışma konularından biri olan ideal bir devlet yönetiminin nasıl olması gerektiği ve devleti kimin yöneteceği gibi mevzular üzerinde birçok düşünür durmuş ve birbirinden farklı tezler ortaya atmışlardır. Devletin yönetim şekli ile alakalı antik dünyada monarşi, teokrasi ve demokrasi adıyla üç tarz siyaset var olagelmıştır.³¹⁸ Bu yönetim sistemleri içerisinde Platon ve Aristo devletlerin monarşi, aristokrasi ve demokrasi diye üç şekilde yönetilebileceğini düşünmüşlerdir. Ancak burada onların belirlediği ana kriter

³¹⁵ Karakoç, *Düşünceler II Kurumlar*, 30-32.

³¹⁶ Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 335-336.

³¹⁷ Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 436.

³¹⁸ Ahmet Arslan, "Üç Tarz-ı Siyaset", *İslâm Felsefesi Üzerine* (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013), 311.

halkın çıkarlarına hizmet ettiği sürece bu yönetim biçimlerinin hepsinin meşru ve doğal olduğudur.³¹⁹ Bir imparatorluk devleti veya millet devletinden daha ziyade egemen bir şehir devleti olarak Platon'un öngördüğü devlette "aristokrasi" sistemi kabul edilip devlet işleri bir grup insana emanet edilir.³²⁰ Thomas Hobbes'a göre ise ideal yönetimin monarşi veya demokrasi olduğu söylenebilir. Ona göre insanlar başkalarının saldırı ve zararlarından kendilerini koruyup, kendi emekleri ile mutlu bir şekilde yaşayabilmeleri için bütün kudret veya güçlerini tek bir kişiye veya tek bir iradeye indirgeyecek bir heyete vermeleri gerekir.³²¹

İdeal devleti yönetecek kişinin kim olacağı hususunda birçok farklı sav ortaya atılmıştır. Devlet yönetiminin insana ve topluma olan etkisi göz önüne alındığında devlet başkanlığının önemi daha iyi anlaşılır. Nitekim düşünce tarihinde Platon'un "filozof kral", Fârâbî'nin "filozof peygamber" tipolojileri ideal devlet başkanını bulmaya yönelik çabalardır. Devleti yönetecek kişinin kim olması gerektiği meselesi hem eski hem de canlı bir tartışmadır. Bu tartışmayı kadim ve diri yapan tarihte birçok düşünürün ortaya attığı fikirlerden daha iyi anlaşılabilir.

Platon, *Devlet'te* devlet başkanı olacak kişiyi akıllı, değerli, toplumla ilgili ve devlet için en yararlı şeyi yapmaya çalışan biri olarak tavsif eder.³²² İtalyan filozof T. Campanella ise Platon'un *Devlet* adlı eserini örnek olarak ortaya attığı ve "Güneş Devleti" adını verdiği ideal devletinde bilim ve felsefeyi egemen kılmış ve devleti yönetecekleri de filozof ve rahipler olarak belirlemiştir.³²³ Yazıldığı dönemle sınırlı kalmayıp siyaset düşüncesinde köşe taşı eserlerinden biri olan *Prens* kitabında Machiavelli idealindeki devlet başkanını güçlü, yürekli, gelecek korkusu olmayan, gerektiğinde eli açık gerektiğinde eli sıkı olan, devletin düzeni için gerektiğinde zalim olmayı göze alan biri olarak tarif eder.³²⁴

³¹⁹ Uludağ, *İslâm-Siyaset İlişkileri*, 138-139.

³²⁰ Antony Flew, "Plato", çev. Nejat Muallimoğlu, *Batı Düşüncesinde Siyaset Felsefeleri*, ed. Maurice Cranston, 12; Muhammed Sagir Hasan el-Masumi, "Fârâbî", çev. Burhan Köroğlu, *İslâm Düşüncesi Tarihi I*, ed. M.M. Şerif (İstanbul: İnsan Yayınları, 2014), 879.

³²¹ Hobbes, *Leviathan*, 129-130.

³²² Platon, *Devlet*, 108.

³²³ Gökberk, *Felsefe Tarihi*, 190.

³²⁴ Machiavelli, *Prens*, çev. Nazım Güvenç (İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınları, 1994), 81, 102, 105.

Fârâbî devlet başkanlığını özel bir meslek, uzmanlık ve yetenek meselesi olarak görür. Bundan dolayı o idealindeki erdem devletinin başına gelecek kişiyi ilk başkan olarak isimlendirir. İlk başkan ise, üzerinde bir başka insanın hükmünün bulunmadığı kişidir. Fârâbî'ye göre ilk başkanın yönettiği kişiler erdemli, iyi ve mutlu olurlar.³²⁵ Gazzâlî ise tayinini zorunlu gördüğü devlet başkanlığını dünya hayatında zararlı olan şeyleri def etmek ve muhtelif faydalara ulaşmayı sağlayan bir meslek olarak tanımlar. Ona göre devletin başına gelecek kişi yönetimi altındaki insanların karşılaşılabilecekleri zararları önleyebilen çeşitli faydalara ulaşmasını sağlayan kimsedir.³²⁶

Karakoç'un ideal devlet modeli ilerleyen bölümlerde ele alınacağından burada ayrıca girmeyi gerekli görmüyoruz. Ancak genel hatlarıyla düşünürün bu meseleye dair düşüncelerine değinmekte fayda var.

Karakoç, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının akabinde krallıkların ve mutlak hükümdarlıkların yıkılıp yerine demokrasinin gelmesine dikkat çeker. Demokrasinin ise mutlak monarşi ve diktatörlüklere tercih edileceğini fakat onun da ekonomik gücü elinde bulunduran güçler tarafından yönlendirebildiğini dolayısıyla demokrasinin içinde birtakım tehlikeli pencereler barındırdığını belirtir.³²⁷ Tüm bunlarla birlikte Karakoç, demokrasinin halkı iyi tanıyıp psikolojisini bilme ve halkın doğal örgütlenmesini bilimsel verilerle geliştirme gibi yönleriyle de mühim olduğuna işaret eder.³²⁸

Karakoç'a göre demokrasi iyi ve kötü olarak ikiye ayrılır. İyi demokrasi ilkeleri teoride kalmayıp hayatın içine yansıtılabilen demokrasidir. Kötü demokrasi ise prensipleri nazariyede kaldığı gibi uygulanmayan ve oligarşiyi ve tiranlığı beraberinde getiren demokrasidir. Karakoç, Platon'un ideal devlet biçimi olarak demokrasiyi görmemesinin sebebini, demokrasinin bünyesinde tiranlık ve oligarşi barındırmasına bağlar.³²⁹ Görüldüğü üzere Karakoç demokrasiyi içerisinde yer alan tiranlık ve oligarşiyi kayabilecek yönlerden hareketle ideal devlet yönetimi olarak görmez. Ancak bununla beraber alternatifi bulunamaması

³²⁵ Fârâbî, *İhsâu'l-Ulûm*, 102.

³²⁶ Gazzâlî, *İtikatta Orta Yol*, çev. Osman Demir (İstanbul: Klasik Yayınları, 2014), 191.

³²⁷ Karakoç, *Düşünceler II Kurumlar*, 12-13.

³²⁸ Karakoç, *Düşünceler I Kavramlar*, 36.

³²⁹ Sezai Karakoç, *Günlük Yazılar I Farklar* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2014), 70-71.

ve halka açık olup yönetimin denetleniyor olması hasebiyle geçerli sistem olarak demokrasiyi kabul eder.³³⁰

Kadîm bir tartışma olan ideal devlet yöneticisinin kim olması gerektiği konusunda ise Karakoç filozofun, düşünürün ve yöneticinin görevlerinin ayrı olduğunu iddia eder. Çünkü ona göre filozof ya da düşünürün devlet yönetimi ile ilgili söyledikleri sözler parlak, çekici ve doğru olsa bile bu filozof veya düşünürün iyi bir devlet yöneticisi olduğunu göstermez. Mütefekkir, devlet yöneticisi olmanın apayrı bir tecrübe olduğunu savunur. Ayrıca filozofların yönetimiyle yönetilecek bir devletin daha çok teorik boyutta yaşayacağını iddia eder.³³¹ Hâlbuki yönetimin pratik yanı yönetici konumundaki kişinin hayatında ağır basar. Karakoç yönetici olan kişinin yönetici olduğunu unutmadan filozof ya da bilgeliği kişiliğinde bulundurmasını gerekli görür. Ona göre hem yönetimi hem de bilgelik yönünü iyi geliştirmiş bir devlet başkanı toplumu idare ederken daha geniş ve etkin bir şekilde bu görevi ifa edebilir. Bununla beraber filozof olması gerekeni konuştuğu için iyi, güzel ve doğru olanla yüz yüze iken, yönetici çirkin, yanlış ve eksik şeylerle de yüz yüze gelip savaşmak zorunda kalır. Fakat düşünüre göre devlet adamları pratikle sürekli ilişki içerisinde olsalar bile teorik yani ideal olanı düşünmekten kendilerini alıkoymamalıdır.³³² Ayrıca yönetim işi bir kafa ve formasyon işi olduğundan bir ülkeyi rejimi ve görünümü ne olursa olsun aydınlar yönetir.³³³

Karakoç'un ifadelerinden açıkça anlaşıldığı gibi o, ideal devlet yöneticisinin filozof olması gerektiği fikrini benimsemez. Çünkü Karakoç, filozof olmakla devlet yöneticisi olmayı birbirinden ayırır. Karakoç'un çizdiği sınırlar çerçevesinde ideal devlet yöneticisini şöyle tanımlamak mümkündür: İdeal devlet yöneticisi, devlet yönetme tecrübesine sahip olmakla beraber bilgelik yanı da olan yani hem teoriyi hem de pratiği bünyesinde toplayan kimsedir.

³³⁰ Karakoç, *Günlük Yazılar IV Gün Saati*, 194, 196.

³³¹ Karakoç, *Çağ ve İlham IV*, 57; Karakoç, *Varolma Savaşı*, 42.

³³² Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 182-184.

³³³ Karakoç, *Günlük Yazılar IV Gün Saati*, 186.

Karakoç'a göre devletin başına gelecek kişi ne sadece diploması ile ne de sırf tecrübesi ile belirlenir. Tarihe bakıldığında, yetenekli ve yeterli olmayan yöneticilerin tecrübeden de kâfi miktarda istifade etmediği görülür.³³⁴

Karakoç, hem devlet başkanlığının önemini vurgulamış, hem de devlet başkanlığı meselesinin mutedil bir bakış açısıyla değerlendirilmesini savunmuştur. Çünkü ona göre antik dönemlerde devlet başkanlarına gösterilen ihtimam, onları mutlak hükümdar ve ilaha çevirmiştir. Nemrud ve Firavun gibi yaptıkları zulümlerle nam salmış devlet başkanları insanlık tarihindeki zorba devlet adamlarından sadece birkaçıdır. Bu aşırılığın kendilerine zulüm ve sıkıntı olarak döndüğü yer de kaçınılmaz olarak toplumdur.³³⁵

Karakoç ayrıca insanlık tarihini iyi ve kötü devlet başkanlarının tarihi olarak değerlendirir. Devlet başkanlığı ister insanlık tarihi, ister toplumun tarihi açısından düşünülün önemi inkâr edilemez bir kurumdur. Devlet başkanının önemini ifade ederken düşünür, aynı zamanda devlet başkanının görevlerini de sıralamaktadır. Devlet başkanlığı müessesesi bir ülkenin tüm toplum olayları, iç ve dış siyaset ve ekonomi hareketlerinden nihai derecede sorumlu olan kurumdur. Ayrıca toplumun dışarıda mümessilliğini üstlenen bir makam ve milli bir semboldür.³³⁶

Karakoç, devlet başkanlığı meselesinde aydınların büyük sorumluluklara sahip olduğunu vurgular. Ona göre aydınlar net fikirler üreterek devlet başkanlığı meselesini ele almalıdırlar.³³⁷ Çünkü devlet başkanı olacak kişi hem milletin ruhunu yansıtmalı ve milletle kaynaşmış olmalı hem de milletin aydınları tarafından çizilen yolları takip etmelidir.³³⁸

Karakoç devlet ve kurumların geleceği açısından hayatî derecede gördüğü eleştiri hususunu devlet başkanlığı makamı ve bu makamın sahibi olan devlet başkanları için de önemli görür. Ona göre devlet başkanını eleştirecek yapılar

³³⁴ Karakoç, *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği*, 8.

³³⁵ Karakoç, *Düşünceler II Kurumlar*, 8; Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 591.

³³⁶ Karakoç, *Düşünceler II Kurumlar*, 7.

³³⁷ Karakoç, *Düşünceler II Kurumlar*, 19.

³³⁸ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 73.

üniversiteler, aydınlar ve halktır. Ayrıca o bir romanın ve romancının, bir şiirin ve şairin değerlendirilmesi ile devlet başkanlarının değerlendirilmesini aynı görür.³³⁹

Karakoç devlet başkanının asıl ve gerçek başarısının devletin güçlenmesi ve halkın kurtuluşu için halka dayanan vatansever, bilgili ve fedakâr bir kadro kurmak olduğunu belirtir. Çünkü ona göre böyle bir kadronun yokluğu, milletin geçireceği kriz dönemlerinde oldukça acı ve şiddetli bir şekilde anlaşılır. Ayrıca o, aydınlar kadrosuna devlet başkanı ile halk arasındaki irtibatı sağlama görevini tevdi eder.³⁴⁰

C. Devlet Başkanının Özellikleri

Karakoç'un düşüncesinde devlet başkanı olacak kişi ve onun taşıması gereken özellikler yoğun bir şekilde işlenir. O, bu hususta öncelikle devlet başkanlarının iyi bir eğitimden geçmelerinin önemine vurgu yapar. Hatta tarihe bakıldığında devlet başkanlarının yetişmesinde uyarıcı niteliğinde sayılan nasihatnamelerin ve siyasetnamelerin önemli bir yer işgal ettiğine değinen Karakoç, siyasetnameleri, devlet adamları için bir eğitim unsuru olarak değerlendirir.³⁴¹ Çünkü birçok siyasetnamede hem devlet başkanlarının devlet yönetiminde dikkat etmesi gereken hususlar hem devlet başkanı olacak kişilerin taşıması gereken özellikler hem de toplum hayatına yönelik her türlü mesele hikmetli sözlerle, hikâyelerle, şiirlerle ve sohbetlerle anlatılır. Sözelimi bu siyasetnameler içerisinde merkezi bir yer teşkil eden eserlerden, Nizamülmük'ün *Siyasetname*, Yusuf Has Hacip'in *Kutadgu Bilig* ve *İslâm ve Siyaset Hz. Ali'nin Bir Emirnamesi* adıyla kitaplaştırılan Hz. Alinin Mısır valisi Malik'e gönderdiği mektubundan bu bahsi izahta istifade edeceğiz. Tabi bu eserlerin yanı sıra siyasetname ve nasihatname türünde birçok eserin olduğu unutulmamalıdır.³⁴²

³³⁹ Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 459.

³⁴⁰ Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 460-461.

³⁴¹ Karakoç, *Günlük Yazılar III Sür*, 105.

³⁴² Siyasetname ve Nasihatname literatüründe yer alan eserlere bakıldığında her birinin farklı metodlarla yazıldığı dikkat çeker. Örneğin, Eserin ilk bölümünde iman esasları anlatıldıktan sonra devlet yönetimi, devlet başkanı, devlet ve halk arasındaki ilişkiler altında hükümdarlara nasihatler veren İmam-ı Gazali'nin eseri, *Nasihatu'l-Müluk*, çev. Osman Şekerci (İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2016). Selahaddin Eyyubi ve I. Abdulhamid'e sunulan hikâyelerle sultanları uyaran bir siyasetname örneği olarak; Ebü'n Necib Şeyzeri, *Nehcü's-Süluk Siyaseti'l-Müluk*, haz. Ensar Köse (İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2016). Padişahların görevleri,

İslâm ve Siyaset Hz. Ali'nin Bir Emirnamesi adıyla kitaplaştırılan eser Hz. Ali tarafından Mısır valisi Malik bin el-Haris el-Eşter'e görevi va'z edilirken verilen mektuptur. Buradaki ifadeler islam siyaset düşüncesinde devlet başkanının nasıl olması gerektiğine dair ipuçları taşımaları yönüyle de mühimdir:

“Şimdi bilmiş ol, ey Malik, ben seni öyle memleketlere gönderiyorum ki birçok hükümetler senden evvel oralarda adalet sürdü, zulm etti. Sen vaktiyle nasıl senden evvelki valilerin icraatını gözetiyordun; senin halk hakkında söylediklerini, şimdi halk, senin hakkında söyleyecek. Kimlerin salih olduğu ancak Allah'ın kendi ibadî lisanından söylediği sözlerle anlatılır. Onun için iddihar edeceğin en sevimli azık salaha makrun a'mal olsun. Hevesatına hakim bulun. Sana helal olmayan şeylerde nefesine karşı bahil ol. Zira gerek hoşlandığı, gerek istemediği şeylerde nefse karşı buhl onun hakkında mahz-ı adildir”³⁴³.

Selçuklu veziri Nizamülmülk *Siyasetname* adlı eserinde hem devlet başkanının sorumluluklarını hem de devletin üst kademelerindeki görevlilerin vazifelerini ve halka karşı olan tavırlarının nasıl olması gerektiğini, geçmişte yaşanmış olaylardan ve ibretli hikâyelerden yola çıkarak anlatmıştır. Bu hikâyelerden birisinde ağır işiten bir hükümdar adaleti sağlamak için halkından zulme uğrayanlara kırmızı elbise giymelerini emredermiş. Bir filin üzerinde etrafi izler kırmızı elbise giyeni huzuruna getirtir, şikâyetini yüksek sesle anlatmasını istermiş. Bu şekilde halkından zulme uğrayanların sıkıntılarını giderirmiş.³⁴⁴

toplum içerisinde ortaya çıkan karışıklıklar ve sebepleri ve halkın aciz hale gelmesinin sebepleri ve çözüm önerileri gibi konuların şiirlerle işlendiği bir siyasetname için bk. Gelibolulu Mustafa Ali, *Nushatü's-Selatin*, haz. Faris Çerçi (İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2016). Devlet vazifelerini üstlenenlerin tebalarına karşı sorumluluklarını geçmiş dönemdeki hükümdarların hayatlarından ve uygulamalarından örneklerle izah edip şiirlerle konuları izah eden bir siyasetname için bk. Sadi-yi Şirazi, *Nasihatu'l-Müluk*, çev. Turgay Şafak (İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2016). Devlet başkanlığının gerekliliği, devlet başkanlarının ve vezirlerin vazifelerinin hikâye ve beyitlerle anlatıldığı bir siyasetname için bk. Abdüsselam El-Amasi, *Tuhfetü'l-Ümera ve Minhatü'l-Vüzera*, haz. A. Mevhibe Coşar (İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2012). Ayet, hadis, dua, hikaye, şiir, atasözü ve deyimlerle yer yer sultanlara vazifelerini hatırlatan yer yer onları uyaran bir siyasetname için bk. Pir Mehmet Za'ifi, *Gülşeni Müluk*, haz. Vedat Ali Tok (İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2013). Sasani hükümdarı Nuşirevan'ın bir sohbet meclisinde gerek devlet işleri gerekse de ahlâkî konularla ilgili sorduğu sorular ve veziri Büzürçmihr'in verdiği cevaplarla meydana gelen bir nasihatname örneği için bk. Müjgan Çakır, (haz.), *Öğütler Kitabı Rahatü'l-İnsan ve Zafer-Name Metinleri* (İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2015). Ayrıca ayrıntılı bir liste için bk. Coşkun Yılmaz, “*Siyasetname*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 37, (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 306-308; Hasan Hüseyin Adalıoğlu, “*Siyasetname*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 37, (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 304-306; İskender Pala, “*Nasihatname*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 37, (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 409-410.

³⁴³ Abdülaziz Çavuş, *İslâm ve Siyaset Hz. Ali'nin Bir Emirnamesi*, çev. Mehmet Akif Ersoy, haz. İlnur Kirenci (İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2015), 54-55.

³⁴⁴ Nizamülmülk, *Siyasetname*, çev. Sadık Yalsızuçanlar (İstanbul: Lacivert Yayınları, 2014), 25.

Karahanlı Devleti'nin baş veziri Yusuf Has Hacip'in yazdığı *Kutadgu Bilig* isimli eserde hükümdarın, cesur, kahraman, güçlü, yürekli, bilgili, akıllı ve cömert, iyi huylu, gözü tok ve gönlü zengin; vezirin, hükümdarın eli olması hasebiyle halk arasında yükselmiş, takva sahibi ve yasaları iyi bilen biri; ordu komutanının ise tecrübeli, sert, çevik ve yürekli olması gerektiği Ögdülmiş ve Ogdurmuş karakterleri üzerinden diyaloglar şeklinde anlatılır.³⁴⁵

Yukarıdaki nasihatname ve siyasetname örneklerinin yanı sıra İslâm düşüncesinde de “ilk başkan, adil hükümdar, imam, halife, veliyyü'l-emir, sultan, emirü'l-mü'minin ve ulü'l-emr” kavramlarıyla devlet başkanlarının sahip olması gereken özellikler üzerinde durulmuştur.³⁴⁶ Bir toplumun erdemli olup olmamasını topluma başkanlık edenin erdemli olup olmamasına bağlayan Fârâbî'ye göre ilk başkanın sahip olması gereken özellikler şunlardır:

- *Bedenindeki organları bakımından tam ve eksiksiz olması,
- *Kendisine söylenen her şeyi iyi anlama ve idrak etme yeteneğine sahip olması,
- *Gördüğü anladığı duyduğu şeyleri zihninde hıfz etmesi,
- *Uyanık ve çok zeki olması,
- *Zihninde bulunanları tam ve eksiksiz ifade edebilmesi,
- *Tabiatı gereği doğru ve adaletli olması,
- *Yüksek ruhlu olması ve şerefi ululuğu sevmesi,
- *Altına gümüşe değer vermemesi,
- *Yapılması gerekli olan işlerde azimli ve kararlı olmasıdır.³⁴⁷

İbn Sînâ devlet başkanının vazifesini Allah'ın bir emaneti olarak görür. Ona göre devlet başkanı insanlar içerisinde siyaseti bilen ve tedbirli olan kimsedir:

“İnsanların dünyanın üstünde yürüdüğü hikmeti, güzel siyaseti ve sağlam tedbiri incelemeye en layığı ve hak sahibi, şanı yüce Allah'ın insanların yönetimini eline verdiği, ülkelerin yönetimini kendilerine bahsettiği, halkın işini yürütmekle görevlendirdiği ve halkın yönetimini kendilerine emanet ettiği kimsedir.”³⁴⁸

Nasîruddin Tûsî şeriatı birinci, adil bir hükümdarı ikinci hakem olarak gördüğü adil bir yönetimde başa gelecek hükümdarın soyluluk, alicenaplık,

³⁴⁵ Yusuf Has Hacip, *Kutadgu Bilig*, çev. Ersin Osman Söğütlü (İstanbul: Lacivert Yayınları, 2013), 60.

³⁴⁶ Hızır Murat Köse, “Siyaset”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 27, (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 294; Ayrıca bk. Bernard Lewis, *İslâm'ın Siyasal Dili*, çev. Fatih Taşar (İstanbul: Rey Yayınları, 1992), 69-109.

³⁴⁷ Fârâbî, *El Medinetü'l Fazıla*, 104-105; Yaşar Aydın, “Fârâbî 'nin Siyaset Felsefesinde İlk-Başkan(er-Reis el-Evvel) Kavramı”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (1987): 297.

³⁴⁸ İbn Sina, “Aile Siyasetine Dair Risale”, çev. Vecdi Akyüz, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi* (Ankara: Aile Araştırma Kurumu, 1992), c. 3, 65.

temkinlilik, zorluklara dayanma, geniş kalplilik ve iyi dostlarla donanmış olmak gibi niteliklere sahip olmasını şart koşar.³⁴⁹

İslâm tarihinde kapsamlı bir devlet teorisi geliştirmede ilk müteşebbis görülen Mâverdi³⁵⁰ devlet yönetiminde önemli vazifeleri bünyesinde barındıran hem başkanlık hem de vezirlik makamı için birtakım özellikleri şart koşar: Dinine bağlı, adaletli, ilim sahibi, bedensel azaları sağlam, halkın işlerini idare etmeye yarayan bilgi ve fikre sahip olan, görevleri ehline veren, düşmanla savaştığında içerisinde bulunduğu topluluğu koruyacak kuvvet ve cesareti bünyesinde barındıran, vaad ve vaidinde sadık, ciddiyet, hakkaniyet ve doğruluk sahibi olan.³⁵¹

İslam siyaset düşüncesinde merkezi bir konum teşkil eden devlet başkanı meselesi yukarıdaki örneklerde de açıkça görüldüğü gibi salt bir asra hasredilemeyecek kadar zengin bir literatürü ve dönemi kapsamaktadır. Karakoç bu bahsi irdelerken emanet kavramı üzerinden meseleye yaklaşır. Karakoç, devlet görevlerini en büyük emanetler olarak gördüğünden bu vazifelerin ehliyet sahibi olanlara verilmesi gerektiğinin altını çizer. Ona göre devlet başkanı yetenekli, ahlâklı, önceliği devlet ve millet olan bir kişi olmalıdır.³⁵² Devlet başkanı/adamı, millet ve devletin alinyazısında gizli olan amacı unutmayan ve bu amacı keşfeden, devleti muhtemel badirelerden koruyan ve devletinin istikbali için çalışan kişidir.³⁵³

Karakoç devlet adamının sorumlulukları gereği anlayışlı, dikkatli, davranışlarında ölçülü ve otokritik yapabilecek bir yapıda olmasını zorunlu görür.³⁵⁴ Bu sayılanların dışında o, devlet başkanlarının kişiliklerinde barındırmaları gereken birtakım niteliklerden de bahseder. Bunlar: Devlet şuuru,

³⁴⁹ Nasîruddin Tusî, *Ahlâk-ı Nâsirî*, çev. Anar Gafarov - Zaur Şükürov (İstanbul: Litera Yayınları, 2016), 290:306; Bahtiyar Hüseyin Sıddıkî, “Nasiruddin Tusi”, çev. Kasım Turhan, *İslâm Düşüncesi Tarihi I*, ed. M.M. Şerif (İstanbul: İnsan Yayınları, 2014), 719.

³⁵⁰ Ebü'l-Hasen El-Maverdi, *Bilge Yöneticinin Elkitabı (Edebü'l vezir)*, çev. İbrahim Barca (İstanbul: Klasik Yayınları, 2014), 52-61; Muhammed Kameruddin Han, “Maverdi”, çev. Yusuf Ziya Cömert, *İslâm Düşüncesi Tarihi I*, ed. M.M. Şerif (İstanbul: İnsan Yayınları, 2014), 896.

³⁵¹ Ebu'l-Hasan el-Maverdi, *el-Ahkamü's-Sultaniye*, çev. Ali Şafak (İstanbul: Bedir Yayınları, 1994), 31-32.

³⁵² Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 74.

³⁵³ Karakoç, *Varolma Savaşı*, 53.

³⁵⁴ Karakoç, *Çağ ve İlham IV*, 36, 97; Karakoç, *Günlük Yazılar III Sür*, 106.

olacakları sezme, keşfetme, teşkilatçı olma, cesaretli ve tutarlı olma, mütevazı olma ve açık olma.

Karakoç devlet başkanında birtakım özelliklerin bulunmasını zaruri olarak görür. Ona göre bir devlet başkanının sahip olması gereken özelliklerin başında devlet şuuru gelir: “Geçmişten geleceğe giden bir emanetin taşındığı şuurdur. Kendisinin geçip gideceğini fakat devletin kalacağını unutmayan bir insanın şuurudur. Devlet şuuru milletin nereden gelmekte ve nereye gitmekte olduğunu bilmek demektir”.³⁵⁵

Karakoç’a göre devlet şuuruna sahip bir devlet adamı devletin yaşama gücünün de köklü olmasını sağlar. Bu şuurun olmadığı veya azaldığı zamanda ise devlet, kuralları olmayan bir yapıya dönüşür. Devlet adamı bu şuur ile milletin arzu ve kararlarını bilebilir. Çünkü devlet adamı “ruhunda durmadan millet ruhuyla konuşma yapan insandır”.³⁵⁶

Karakoç insanlığın yaşadığı değişimlerin doğal bir sonucu gördüğü devlet yönetiminin güçleşeceği dönemler hakkında uyarılarda bulunur. Ona göre bu dönemlerde devletin saygınlığını kaybetmeden adalet ile yönetilebilmesinin reçetesi devlet adamının sahip olması gereken devlet şuuru niteliğinde yatar.³⁵⁷

Mütefekkiye göre devlet başkanında bulunması gereken bir diğer nitelik “olacakları sezme” özelliğidir. Karakoç, ekonomistlerin ekonomik krizleri nasıl önceden tahmin edebiliyorlarsa devlet başkanının da iç ve dış olayların nabzını iyi yoklayarak muhtemel olayları önceden sezmesi gerektiğini düşünür. Nitekim devlet başkanının geleceği önceden sezebilmesi siyasî yetkinliğini gösterir. Devlet başkanı yer sarsıntılarında önceden titreşen aletler gibi toplum için bir risk mevzu bahis olduğunda bu sıkıntıyı hissetmelidir. Hatta ona göre gerçek bir devlet adamı için sürpriz olaylar yoktur. Anarşi ve terör olayları karşısında “olacakları sezme” özelliği olmayan devlet adamları toplumları geriye götürürler.³⁵⁸

Karakoç’a göre yüreği adalet duygusu ile çarpmayan bir yargıç iyi bir yargıç, kelimelerle hayata yeni anlamlar kazandıramayan bir şair de iyi bir şair

³⁵⁵ Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 400-401.

³⁵⁶ Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 401.

³⁵⁷ Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 402.

³⁵⁸ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 169-171.

olamadığı gibi, halkının sabrını, atılganlığını, korkularını, umutlarını ve sert yönlerini hesap edemeyen bir devlet başkanı da iyi bir devlet başkanı olamaz.³⁵⁹

Karakoç'a göre devlet başkanının bir diğer özelliği “keşif (buluş)” özelliğidir. Çünkü devlet adamları askeri, siyasî, içtimai ve hukuki keşifleriyle yönetimi altındaki toplumları kriz anlarından kurtarabileceklerdir. Yine bu özellikleriyle devlet adamları toplumları kurtaran müesseseler meydana getirmişler, ülkedeki yeteneklere imkân tanımışlar, politika da meydana gelen tıkanıkları açmışlardır. Bu özelliğin bir sonucu gereği devlet adamları tek bir usulle yola çıkmamalı, gerektiğinde farklı yolları da hesaba katmalıdırlar.³⁶⁰

Karakoç düşüncesinde, devlet başkanında olması gereken bir diğer özellik “kuruculuk” veya “teşkilatçılık”tır. Düşünür, devlet adamının tıpkı bir kumaşın işlenişi gibi müesseselerin de birbirine geçmiş ve bağlantılı olmasını devlet adamının dehası olarak görür. Devlet adamı bu özelliğiyle gerektiğinde toplumu hamur yoğurur gibi yoğurabilecektir. “Kuruculuk” özelliği kendisinde mevcut olan bir devlet başkanı toplumda kurulması gereken kurumları ne erken ne geç kurmalı, tam zamanında bina etmelidir. Çünkü Karakoç, erken kurulan müesseselerin yaşayacak güç bulamayacaklarını, geç kurulanların ise gelişip büyüyemeyeceklerini düşünür. Ona göre Babil kralı Hammurabi'den günümüz devlet adamlarına kadar ismi sürekli anılan devlet adamları gerektiğinde kurdukları kurum ve ortaya koydukları yasalarla bu tanınmışlığa ulaşmışlardır. Mütefekkiye göre en büyük kurucular, toplumları ve devletleri sağlam temeller üzerine inşa etmeye çalışan peygamberlerdir. En büyük kurucu ise Hz. Peygamber'dir.³⁶¹

Karakoç, devlet başkanı olan bir kişinin kendini bilgiç görmesini handikap olarak değerlendirir. Ona göre “Mesnevide aslanı oyuna getiren tavşan gibi gururuna yenik düşen devlet başkanının sonu, kendinden aşağı olarak gördüğü kişiler tarafından gerçekleşir”. Ayrıca bir devlet başkanı “özeleştirici” özelliğine de sahip değildir. Çünkü ona göre hatasız devlet adamı olmaz. Bu yüzden devlet

³⁵⁹ Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 36.

³⁶⁰ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 172-173.

³⁶¹ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 175-177.

adamı zaman zaman yaptıklarını gözden geçirmeli ve varsa yaptığı hatalar bunlardan yüz çevirmelidir.³⁶²

Karakoç'a göre devlet başkanı gücünün sınırlarını bilmeli ama bu onu cesaretsizliğe itmemelidir. Devlet başkanında işle hareket; cesaretle ihtiyat arasında sürekli bir denge bulunmalıdır.³⁶³

Karakoç, devlet başkanında bulunması gereken bir diğer özelliği açıklık olarak belirler. Ona göre açıklık idareciliğin gereklerindedir. Ancak devlet başkanı bu konuda da dengeyi elden bırakmamalıdır. Çünkü halk devlet idaresindekilerin tutumlarına göre davranışlarını ayarlar. Ayrıca devlet başkanının bu özelliği halkın gereksiz korku ve panik duymasını engeller.³⁶⁴

Karakoç'a göre devlet başkanlarının sahip olması gereken özellikler bunlarla sınırlı değildir. Ona göre bir devlet başkanının/devlet adamının yüzü üç yana bakmalıdır: Millet yanı, devlet yanı, tarih ve devam şuuru yanı. Devlet adamının yüzünün dönük olması gereken birinci yan, millet yanıdır. Karakoç'a göre devlet adamı milletin özelliklerini gözlemlemeli ve milletindeki değişimleri daima takip etmeli, inanç ve düşünce müesseselerindeki yozlaşmaları düşünmeli, estetiğe karşı duyarlı olmalı, adalet ilkelerinde herhangi bir sadakatsizlik ile karşılaştığında teyakkuza geçmeli, milletin ilerlemesi için sürekli çalışmalıdır. Yani devlet adamı milletin sadece bugünü değil geleceğini de düşünmelidir.³⁶⁵

Devlet başkanının/devlet adamının yüzünün dönük olması gereken bir diğer yan devlet yanıdır. Karakoç'a göre devlet adamı sürekli devleti kollamalı, kişisel çıkarlarını bir kenara bırakmalı, devlet görevindeki ihmalin millete ve devlete vereceği zararları bilmeli, devlet mekanizmasının çalışması için otorite ve disiplinden hiç taviz vermemeli, devletin sadece ekonomik yapıdan müteşekkil olmayıp sosyal bir yapısının da olduğunu ihmal etmemelidir.³⁶⁶

Karakoç'a göre devlet başkanının/devlet adamının sürekli yüzünün bakması gereken yanlardan sonuncusu ise tarih ve devam şuurudur. Devlet

³⁶² Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 188-189.

³⁶³ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 190.

³⁶⁴ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 191-192.

³⁶⁵ Karakoç, *Çağ ve İlham III*, 147-149.

³⁶⁶ Karakoç, *Çağ ve İlham III*, 151-153.

yöneticisi millet ve devletin tarihteki yerini iyi idrak etmeli, tarih kültürü ve analiz gücüne sahip olmalı, milletin geleceğine yönelik amaçlarını bilmeli, millet kaderi için seçilmiş olduğunu aklından çıkarmamalıdır.³⁶⁷

Devletin başına geçecek kişinin birtakım şartları bünyesinde barındırması gerekli olduğu gibi devlet yönetimini tehlikeye sokacak kötü hasletlerden uzak durması da gereklidir. Devlet başkanının uzak durması gereken hasletlerden birisi etrafındaki dalkavuklar tarafından örülen gurur ağıdır. Gururu, insan için en tehlikeli uçurum, ruhun felç olması ve insanın kendini putlaştırması olarak tanımlayan Karakoç'a göre bu kötü haslete yakalanan kişi olayları bağımsız bir şekilde değerlendiremez, toplumla olan ruh ilişkisi sekteye uğrar, idarecilikte tökezlemeye başlar ve nihayet yıkılır. Düşünürü göre devlet adamının gurur hasletine kapılmasının sebebi etrafındaki dalkavuklardır.³⁶⁸ Aynı tehlikeye işaret etmesi hasebiyle Machiavelli aşağıdaki ifadeleri de mühimdir:

“Prenslerin kendilerini korumakta güçlük çektikleri bir hataya değinmeden geçmek istemiyorum. Bu, sarayları dolduran dalkavuklardır; çünkü insanlar kendilerini o kadar çok beğenirler ve bunda öylesine yanlısamalar içindedirler ki bu vebadan korunmak için çok sıkıntı çekerler”.³⁶⁹

Bir devlet adamı için en büyük tehlikelerden biri etrafındaki insanların kendisini sürekli övmesidir. Machiavelli bunu bir devlet adamı için hata görmekle beraber bu sıkıntıdan kurtulmanın zor bir durum olduğuna da dikkat çeker. Karakoç'a göre ise bu durum devleti yönetecek kişinin yönetici olma meziyetlerini ortadan kaldırır. Bu ise bir devlet için sonun başlangıcıdır.

D. Devlet ve Birey

Devlet ve birey ilişkisinin siyaset düşüncesinde temel olarak iki başlıkta ele alındığını söylemek mümkündür. Birinci yaklaşım devletin bireye üstün tutulduğunu savunan totaliter yaklaşımdır. İkinci yaklaşım ise bireyi devletin üstünde gören liberal yaklaşımdır.³⁷⁰ Liberal yaklaşımın savunucularından olan Thomas Hobbes ve John Locke bireyin devlete itaat etmesinin nedenlerini

³⁶⁷ Karakoç, *Çağ ve İlham III*, 153-154.

³⁶⁸ Karakoç, *Günlük Yazılar III Sür*, 107-108.

³⁶⁹ Machiavelli, *Prens*, 132.

³⁷⁰ William Ebenstein, *Siyasî Felsefenin Büyük Düşünürleri*, çev. İsmet Özel, (İstanbul: Şule Yayınları, 2001), 337.

incelemiş ve devletin gerekliliğini ortaya koymuşlardır. Ancak devletin gerekliliği hususunu ortaya koymalarına rağmen liberal yaklaşımı savunanlarda devlet, toplumun efendisi değil, hizmetçisi olarak görülür.³⁷¹ Totaliter yaklaşım ise devletin tüm gücü elinde bulundurmasını savunan yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre her şey devlet içindir, devletin dışında hiçbir şey olmadığı gibi devlete karşı da hiçbir şey olamaz.³⁷² Devlet birey ilişkisinde bir üçüncü yaklaşım anarşik yaklaşımdır. Bu yaklaşımda birey ve onun özgürlüğü en yüksek değer görüldüğünden devlet en büyük kötülük şeklinde anlaşılır. Bu da anarşizmi doğurur.³⁷³ Anarşizmi doğuran bu bakış açısının temelinde bütün devletlerin insanları tahakküm altına almayı amaç edindikleri ön yargısı yatar.³⁷⁴ Anarşik yaklaşım en net bir şekilde Proudhon'un şu ifadesinde kendini gösterir: “Artık hükümet olmasın! Ne monarşi ne aristokrasi hatta ne de demokrasi, çünkü bu üç sözcük, halk adına hareket eden ve kendine halk diyen herhangi bir hükümeti imleyecektir”.³⁷⁵

Bireylerin toplumlara, toplumların da devletleri oluşturduğu düşüncesinden yola çıkarak Karakoç'ta birey ve devlet ilişkisi dinamik bir ilişki şeklinde karşımıza çıkar. Çünkü ona göre devletten hareketle yola çıkarsanız, devleti ayakta tutmak için güçlü fertlere ihtiyaç duyarsınız. Fertlerden hareket ederseniz, güçlü fertler yetiştirmeye imkân sağlayacak devletlere ihtiyaç duyarsınız.³⁷⁶ Bu anlamda devlet ve birey arasında Karakoç sıkı bir ilişki kurar ve bu ilişkinin yukarıdaki yaklaşımlardan bağımsız ele alınabileceğine şöyle işaret eder: “Devlet otoritesi ile kişi özgürlüğü, birbirini yıkıcı, yok edici iki düşman değil, birbirini besleyici, geliştirici iki dosttur”.³⁷⁷

Görüldüğü üzere Karakoç ne bireyi devletin üstünde görüp liberal yaklaşımı savunur, ne de devleti bireyin üzerinde görüp totaliter yaklaşımı benimser.

³⁷¹ Andrew Heywood, *Siyaset*, çev. Bekir Berat Özipek (Ankara: Adres Yayınları, 2014), 129-130.

³⁷² Andrew Heywood, *Siyasî İdeolojiler*, çev. Hüsamettin İnaç (Ankara: Adres Yayınları, 2013), 223.

³⁷³ Arslan, *Felsefeye Giriş*, 247.

³⁷⁴ Jeffrey Abramson, *Minerva'nın Baykuşu: Batı Siyasî Düşünce Tarihi*, çev. İbrahim Yıldız (Ankara: Dipnot Yayınları, 2013), 388

³⁷⁵ Luc Ferry – Alain Renault, *Siyaset Felsefesi*, çev. Murat Erşen (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015), 519.

³⁷⁶ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 55.

³⁷⁷ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 56.

Karakoç'un devlet-birey ilişkisinin temelinde toplumda anarşinin oluşmaması için devletin de bireyin de sınırlarının belli olması yatar. Öte yandan Karakoç'un, devlet ile bireyi birbirini besleyici ve geliştirici iki dost olarak değerlendirmesi, devlet ile bireyi karşı karşıya getiren yukarıdaki yaklaşımlara bir eleştiri olarak da okunabilir.

Karakoç'a göre devlet-birey ilişkisi kendi içerisinde topluma yansıyan boyutlar barındırır:

Kişi, toplum ve devlet ilişkisi sağlıklı ülkelerin akıbeti karanlıktır. Güçlü kişiler, güçlü toplumu, güçlü toplum da güçlü devleti teşkil eder düşüncesi doğrudur. Ancak tek boyutlu bir doğrudur bu. Tersinden de sağlanması lazım bu kuralın. O da güçlü devlet, toplumunu, güçlü toplum da, kişiyi güçlü kılar.³⁷⁸

Aşırı bireyci akımlar, düşünce ve sistemler devlete tümünden olumsuz bakamaz. Çünkü düşünürü göre tek bir kişinin mutluluğu ve huzuru için bile devletin sağladığı veya sağlayacağı bir imkân veya ortam gereklidir.³⁷⁹

Karakoç'un devlet mefhumuyla özel olarak kast ettiği devletin İslâm devleti olduğu göz önünde bulundurulduğunda onun düşüncesinde devletin birey ile olan ilişkisinde İslâm'ın rolü daha iyi görülebilir. Ona göre İslâm bireyleri kurtaracak bir teori olarak harekete geçirildiğinde toplumlar ve devletler de kurtulur. Devlet ve toplumlar İslâmlaşırsa bireyler de kurtulur.³⁸⁰

Karakoç'a göre her birey devlete sahip çıkmakla görevlidir. Ona göre birey devlete üç şekilde sahip çıkar. Birincisi bireyin kendini iyi yetiştirerek, ikincisi ailesine ve topluma yarar sağlayacak görevlerde vazife alarak, üçüncüsü toplumda bulunan aydınlarla devletin ve toplumun geleceğine dair yapılması lazım gelen şeyleri yaparak. Karakoç bireyin devlete sahip çıkmadığı durumlarda toplumun bağlarının kopacağını, milletin fertlerinin çözüleceğini düşünür. Ona göre devlet bireye sahip çıkmaya bile birey devlete sahip çıkmalıdır.³⁸¹

Karakoç bireyin devlete sahip çıkmasını hayatî bir mesele olarak ele alır. Ona göre toplum, devlet hakkında net bir fikir sahibi olmazsa veya devlet için birtakım fedakârlıklar yapmayı göze almazsa böyle bir devletin uzun ömürlü olması beklenemez. Devletin ömrü bittiğinde ise esaret başlar. Esaret ise dünyanın

³⁷⁸ Karakoç, "Yoz Partilerin Ülkemize Getirdiği: İçte Bitmişlik; Dışta Teslimiyet ve Mahkûmluk", *Diriliş Işığ Gazetesi*, 12 Mayıs 2015, 5.

³⁷⁹ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 56.

³⁸⁰ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 91.

³⁸¹ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 65-67.

en acı kaderidir.³⁸² Bundan dolayı Karakoç'a göre toplumu oluşturan her bir fertte devletin tümüne ait sorumluluk duygusu yerleşmeli, devleti kendi omzunda taşırcasına sorumluluk sahibi ve ağırbaşlı olmalıdır.³⁸³

Devletin bireyi köleleştirdiğini ve birtakım özgürlüklerini elinden aldığını iddia eden yaklaşımların aksine Karakoç, devleti, fikir, vicdan ve din özgürlüğünün teminatı olarak görür.³⁸⁴

Karakoç'a göre Hz. Peygamber ve dört halifelerden sonra Emeviler, Abbasîler, Selçuklular ve Osmanlılar döneminde kurulan yönetimler İslâm toplumlarının devletsiz kalamadıklarını gösteren mühim tarihsel örneklerdir. Bu durumun sebebi ise İslâm toplumlarında ortaya çıkan devlet şuur ve anlayışıdır. Toplumda oluşturulan bu şuur, devletin varlığının gerekliliğinin su ve ekmek gibi zorunlu bir ihtiyaç olduğunu gösterir.³⁸⁵

Karakoç önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi kavramlar arasında interaktif bir ilişki kurar:

“Bir toplum, diğer toplumlarca tanınmaya başladığı andan itibaren bir devlete sahip olmuş olur. Adı konmamış olsa ya da bütün kurumlarını oluşturmamış bulunsa da, bu böyledir. Yani, devlet, toplumun kendini diğer toplumlara göre ya da onlara karşın ortaya koyması demektir. Kurumlaşınca da, sadece dışa değil, içe, toplumu meydana getiren kişilere de kendini hissettirir devlet. Toplum, içinde gizli devlet imkânını medeniyetçe belli bir seviyeye ulaştırınca dışa vurur; yani bu ruhu bir sistem çerçevesinde kurumlarına kavuşturur. Aynı zamanda devlet, tarihi sosyolojik bir kurum olarak, kendi toplumunun bir simgesidir, tarihe vurduğu ve kabartmalaştırdığı bir damgadır. Devlet, toplumun anlık arzularının değil, varoluşunun sebebi ya da kaderinin derinliğinden kaynaklanan yaşama hedeflerinin takipçisidir. Devletin dikkat edeceği nokta toplumla, toplumun idealiyle ters düşmemektir.”³⁸⁶

Yukarıdaki pasajdan da anlaşıldığı üzere Karakoç toplumun devlet haline gelmesinin evrelerini anlatır. Bu evrelerden ilki bir toplumun başka bir toplum tarafından tanınması, ikinci evre ise toplumların kendilerini diğer toplumlara karşı ortaya koymasıdır. Bu iki evrenin sonucunda toplum devleti meydana getirir.

Karakoç'a göre kişiye yönelik düşünce ve oluşumlardan hareketle toplumun esenliği için devleti siyasete ve siyaseti de günlük politika ile

³⁸² Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 66.

³⁸³ Karakoç, *Günlük Yazılar III Sûr*, 65.

³⁸⁴ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 67.

³⁸⁵ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 80.

³⁸⁶ Karakoç, *Çağ ve İlham IV*, 54-55.

ilişkilendirmek doğru değildir.³⁸⁷ Çünkü günlük politikanın hâkim olduğu ülkede büyük oluşumlar uzun vadelere ertelenir.³⁸⁸

Karakoç'a göre devlet ve toplum hayatında yeterince yeni kavram ve çözüm üretilememesi siyasî sahalarda sınırlılığa, anarşiye, teröre ve rejim müdahalelerine sebebiyet verir. Bundan dolayı devlet ve toplum üzerine daha fazla düşünmek bir zarurettir.³⁸⁹

E. Devlet ve Medeniyet

Sezai Karakoç'un bütün eserlerine sinmiş olan medeniyet fikri devletle doğrudan ilgilidir. Karakoç'a göre medeniyet, en genel anlamıyla bütün insanlığa hitap eden tarihî bir olgudur. Medeniyet insanlığa bakan tarafıyla, insanın sadece fiziki ihtiyaçlarına cevap vermez. Bununla beraber medeniyet, insanlığın mânevi, ahlâkî, kültürel ve metafizik isteklerini de karşılar. Dolayısıyla medeniyet insanı bütün yönleriyle ele alır.³⁹⁰

Karakoç medeniyeti, bir ideali olan insanların büyük fedakârlıklarla gerçekleştirdikleri bir hareket, insanın asıl amacını gerçekleştirmek için bir arayış ve bu yöndeki duygularını düşünme ve ifade etme isteğinden kaynaklanan faaliyetler, teori ve pratiklerin tümü şeklinde tarif eder.³⁹¹

Karakoç'un idealindeki medeniyetin İslâm medeniyeti olduğu göz önüne alındığında medeniyet ve devlet arasındaki ilişkiyi daha iyi anlayabiliriz. İslâm'da devletin medeniyetle ilişkisinin önemini vurgulayan Karakoç'a göre bu ilişki sağlık ve kriz dönemlerini tespit etmede mühim bir görevi haizdir. Karakoç devlet ve medeniyeti bir görmediği gibi ayrı da görmez. Ona göre devlet, medeniyetin büyük dayanağı ve devam edebilmesinin garantörü iken, medeniyet de devletin varoluş sebebi ve yaşama gücüdür.³⁹²

Karakoç, devletler gibi medeniyetlerin de yıkılmasının doğal bir durum olduğunu düşünür: “Devletler, yıkılabilir. Ama medeniyet bir şekilde devam

³⁸⁷ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 55.

³⁸⁸ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 90.

³⁸⁹ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 206.

³⁹⁰ Karakoç, *Düşünceler I Kavramlar*, 7.

³⁹¹ Karakoç, *Düşünceler I Kavramlar*, 8-9.

³⁹² Karakoç, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I*, 87.

eder.”³⁹³ Karakoç bu konuda devlet ve medeniyetin iç içe olduğu Osmanlı Devleti’ni örnek gösterir. Çünkü Osmanlı yıkılsa da medeniyeti, devam etmiştir. Dolayısıyla medeniyetler sürekli, devletler sürelidir. Devletlerin belli bir ömre sahip oldukları hususu İbn Haldûn’un da üzerinde durduğu meselelerden biridir. Ona göre insanlar gibi devletlerin de ömürleri vardır. Bir devletin ömrü yüz yirmi yıldır.³⁹⁴

Karakoç medeniyeti tanımladıktan sonra kültür ile olan ilişkisine de değinmektedir. Medeniyet kültürü içerir, ama kültür medeniyeti içermez. Ziya Gökalp ile farklı düşündüklerini vurgulayan mütefekkir, Gökalp’in kültürü milli, medeniyeti milletlerarası görmesini eleştirir. Karakoç’a göre, bizim düşüncemizde her medeniyete onun kültürü eşlik eder. İslâm medeniyetinin aynı zamanda bir İslâm kültürü olduğu örneğiyle meseleyi izah eder. İslâm kültürü, İslâm medeniyetinin zengin unsurları içinde ona kaynaklık eden bir parçadır. Karakoç’a göre ırkların gerek medeniyete gerekse kültüre katkıları bir hakikattir. Ancak kültürü ırkların ürünü görüp medeniyeti ırkların ortak eseri olarak tanımlamak, medeniyet kavramının anlamını daraltmaktır.³⁹⁵ Irkların medeniyetlere olan katkılarının mizaç yönüyle gerçekleştiğini iddia eden düşünür’e göre Arap’ın mizacı, medeniyetin bilim ve düşünce yönünü, Acem’in mizacı sanat ve edebiyat yönünü, Türk’ün mizacı da yönetim, örgütleniş ve sosyal yapı yönünü geliştirmiştir.³⁹⁶

“İnsan ancak Tanrı’yla var olur” diyen Karakoç, bunu insanın idealinin ve amacının ilâhî kaynaklı olduğuna delil görür. Ona göre insanın amacı, Tanrı’nın istediği varlık olmalıdır. Bunun yolu medeniyet olmaktan geçer. Çünkü medeniyet insanın bu amacının en üst plandaki kurumlaşmış halidir. Gerçek anlamını ve kaynağını vahiyde bulur. İnsanın amacını gerçekleştirecek medeniyet ifadesiyle kastedilen, vahiy medeniyeti veya hakikat medeniyetidir. Bu medeniyetin esas kurucuları ise peygamberlerdir. Medeniyeti bu şekilde tanımlayan Karakoç, diğer

³⁹³ “Osmanlı her şeyden önce bir siyaset ve medeniyettir. Buna bağlı olarak Osmanlı düşünürü, siyasî ve medenî bir sorumluluğu olan, varlıkla bağlantı kurarken önce içinde yetiştiği ve yaşamakta olduğu toplumla irtibat kuran ve ona karşı sorumluluklar taşıyan bir kimsedir.” Süleyman Hayri Bolay, “Osmanlılarda Düşünce Hayatı ve Felsefe”, *İslâm Felsefesi Tarihi*, ed. Bayram Ali Çetinkaya (Ankara: Grafiker Yayınları 2012), 2: 335.

³⁹⁴ İbn Haldûn, *Mukaddime*, 392-393.

³⁹⁵ Karakoç, *Düşünceler I Kavramlar*, 10.

³⁹⁶ Karakoç, *Düşünceler I Kavramlar*, 11.

medeniyetlerin de bu medeniyete yaklaşırlarsa medeniyetin asıl amacına yaklaşmış olacaklarını, bu medeniyetten uzaklaştıkları ölçüde de medeniyetin amacından uzaklaşacaklarını savunur. Karakoç için hakikat medeniyetinin gelişim basamağında ve en üstün aşamasında bulunan medeniyet İslâm medeniyetidir. Çünkü Ona göre, İslâm medeniyeti, hem maddi-fiziki açıdan hem mânevi-kültürel açıdan kendini gerçekleştirmiş en derin medeniyettir.³⁹⁷

Karakoç'un neredeyse bütün eserlerinde değindiği diriliş tezi aslında İslâm'ı tarih ve medeniyet perspektifinden ele almaktır. Ayrıca bu sav medeniyetin yeniden doğması için bir yol bulma çabasıdır.³⁹⁸

F. Devlet ve Din

Karakoç düşüncesinde insan ve toplum hayatındaki bütün kurumları kuşatmış olan devletin etkileşim halinde olduğu bir diğer mefhum dindir. Ona göre tarihte ne kadar geri gidilirse gidilsin, insanlığın merkezi olan Ortadoğu'da din daima kültürün, toplumun ve devletin temel ilkesini oluşturmuştur. Dinler değişse bile dinlerin icra ettikleri bu fonksiyon değişmemiştir.³⁹⁹

Batı düşüncesinde din-devlet ilişkisinin üç şekilde ele alındığını söylemek mümkündür. İlki dinin devlete üstün olduğunu iddia eden yaklaşımdır. Bu tezin savunucuları; Luther, Calvin, Bodin, Bossuet ve De Maistre'dir. İkincisi dini devlete tabi kılan yaklaşımdır. Bu düşüncüyü Machiavelli, Montesquieu, Hobbes, Spinoza ve Rousseau desteklemiştir. Sonuncusu ise din ve devletin birbirinden ayrılması gerektiğini savunan laik yaklaşımdır. Locke, Constant, Lamennais ve Tocqueville bu yaklaşımın müdafileridir.⁴⁰⁰

İslâm düşüncesinde Hz. Peygamber döneminden dört halife dönemine kadar ki süreçte, din ve devletin sıkı bir ilişki içerisinde olduğunu söylemek mümkündür.⁴⁰¹ Kelam, felsefe ve tasavvuf alanında bir otorite olan Gazzâlî'ye göre devlet ile din arkadaş olup din kök, devlet ise bu kökü koruyan temeldir. Ona

³⁹⁷ Karakoç, *Düşünceler I Kavramlar*, 10-11.

³⁹⁸ Karakoç, *Düşünceler I Kavramlar*, 18.

³⁹⁹ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 57.

⁴⁰⁰ Maurice Barbier, *Modern Batı Düşüncesinde Din ve Siyaset* (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999), 1-18.

⁴⁰¹ Lokman Çilingir, *Fârâbî ve İbn Haldun'da Siyaset* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2009), 17.

göre kökü olmayan da temeli korunmayan da yıkılmaya mahkûmdur.⁴⁰² Çilingir'e göre Gazzâlî din ile devlet arasında bir özdeşlik kurar ve devleti din için esas olarak görür.⁴⁰³

Karakoç'a göre ise din ile devleti özdeş görmek de tamamen birbirinden ayırmak da problemlidir. Çünkü ne din devlettir, ne de devlet dindir. O, din ile devlet ilişkisini ele alırken hem olumlu yanlarını hem de olumsuz yanlarını dile getirir. Devletin din ile ilişkisinin olumlu tarafı dinin, devleti, insanın mutluluğunu sağlaması için kontrol altında tutmasıdır.⁴⁰⁴

Devletin din ile irtibatının menfî yönü ise dinin devlet yerine veya devletin din yerine geçmeye çalışmasıdır. Karakoç, devlet ile din arasında dengenin kurulmadığı zamanlarda dinin de devletin de bu durumdan olumsuz etkilendiğini ima eder. Sezar'ın devrilmesi bu duruma misal teşkil eder: Sezar'ın devrilmesinden sonra yerine geçen Roma imparatoru Hıristiyanlığa savaş açmış. Neticede Roma imparatorluğu yıkılmış, Hıristiyanlık ise bozulmuştur.⁴⁰⁵

Karakoç'a göre dinin öteki dünya için öngördüğü ceza veya mükâfatı ya da onun benzer yönlerini uygulayan bir kurum olarak devlet, dinden kendini soyutlayamaz ve kendi teorisinden dini dışlayamaz. Çünkü din, düşünce tarihinde mimarlık, edebiyat ve mûsiki gibi sanatlarla sürekli ilişki içerisinde olmuştur. Ona göre dinin bu sanatlarla olan irtibatının bozulması bir çöküntüye yol açacaktır. Bu çöküntüden devlet de nasibini alacaktır.⁴⁰⁶

G. Devlet ve Ekonomi

Karakoç bir ülkede altyapı olmadan kurulacak bir ekonominin düzgün işlemeyeceğini düşünür. Ona göre bir ülkenin esas alt yapısı mânevi ve kültürel yapıdır. Kültür ve mâneviyat millet ruhunun özüdür. Karakoç, bir milletin ruhunun özü bozulmuşsa orada kurulacak ekonomik sistemin de düzgün olmayacağını iddia eder.⁴⁰⁷ Kapitalist ve komünist sistemde ülkenin özü ekonomi

⁴⁰² İmam Gazali, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn I*, çev. Ahmet Serdaroğlu (İstanbul: Bedir Yayınları, 2002), 51.

⁴⁰³ Çilingir, *Fârâbî ve İbn Haldun'da Siyaset*, 23.

⁴⁰⁴ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 48-49.

⁴⁰⁵ Karakoç, *Düşünceler II Kurumlar*, 9.

⁴⁰⁶ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 52-54.

⁴⁰⁷ Karakoç, *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği*, 31.

görülürken⁴⁰⁸, Karakoç'un mânevi ve kültürel altyapısı sağlam temeller üzerine bina ettiği ideal devlet içerisinde, ekonomi düzgün bir şekilde işler.

Yukarıda ifade edildiği gibi Karakoç mânevi ve kültürel yapıyı ülke ruhunun özü olarak kabul ederken kapitalist ve komünist sistemler devletlerin özünün ekonomi olduğunu iddia ederler. Karakoç devlet içerisinde ekonomiyi öz olarak kabul etmez. Ona göre aslında ekonomiyi öz olarak kabul eden bu sistemler asıl gerçeği maskeleymektedirler. Bu maske kaldırıldığında bahsi geçen ideolojilerin altında ırk gücü ve sosyo-biyolojik faktörlerin yattığı görülür.⁴⁰⁹ Dolayısıyla Karakoç hem ülkenin özünün ekonomi olmadığını iddia edenlerin hem de ülkenin özünün ekonomi olduğunu savunanların art niyet taşıdıklarını açığa çıkarır. Ayrıca düşünür, faizin kaldırıldığı, zekât müessesesinin tekrardan işlevsel hale getirildiği ve bir hazineye sahip devlette, ekonominin düzgün işleyeceğine dikkat çeker.

Karakoç'a göre sağlıklı bir ekonomiyi inşa etmede ekonominin dayandığı ilkeler önem arz etmektedir. Eğer bir devlette ekonomi bu ilkelerle inşa edilmezse devlet bağımsızlığını kaybetme tehlikesiyle yüz yüze gelir.⁴¹⁰ İslâm devletinde bahsi geçen temel ilkeler şunlardır: Faiz ortadan kaldırılmalıdır. Zekât işlevsel hale getirilmelidir. Gelir ve giderler kurulacak bir devlet hazinesi tarafından düzenlenmelidir.⁴¹¹

“Bilgi, kendine güven, alın teri, helâl-haram fikrine dayalı namusluca davranış ve menfaatten çok hizmet inancı, iyi bir ekonominin temelleri olduğu zihinlere yeniden nakşedilmelidir. Girişim, sermaye, emek arasındaki uyum ve denge, tüm ekonomik, sosyal ve ahlâkî boyutlarıyla sağlanmalıdır. Sağlıklı bir ekonominin garantisi budur”.⁴¹²

Karakoç'a göre ekonominin temelleri güven ve alın terine dayanmalıdır. Bu temeller üzerine bina edilmeyen bir ekonominin kurulduğu devlette menfaatler ön plandadır. Ona göre sağlıklı bir ekonominin olmazsa olmazı ise sermaye ve

⁴⁰⁸ Karakoç, *Çağ ve İlham III*, 133.

⁴⁰⁹ Karakoç, *Çağ ve İlham III*, 134.

⁴¹⁰ Sezai Karakoç, “Diriliş Bildirisi”, *Diriliş Işığın Gazetesi*, 12 Mayıs 2015, 8.

⁴¹¹ Sezai Karakoç, *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 1987), 54, 56.

⁴¹² Karakoç, (2012). “Diriliş Düşüncesinin Mimarı Sezai Karakoç'tan Açıklamalar, Tespitler ve Çözüm Önerileri”, <http://dergiler.blogspot.com.tr/2012/05/dirilis-dusuncesinin-mimar-sezai.html> [19/09/2016].

emek arasındaki dengeyi sağlayacak ekonomik ve sosyal boyutlu bir ahlâk anlayışıdır.

II. İDEAL DEVLET MODELİ

Müslüman düşünürlerin birçoğu ideal devletin, Hz. Peygamberin kurduğu ve dört halifenin devam ettirdiği İslâm devleti olduğunu düşünür. İbn Rüşd Platon'un ideal devleti üzerinden şekillendirdiği devlet fikrini bu döneme dayandırır. Aynı zamanda İbn Haldûn Müslümanların ilâhî yasaları hayatlarına geçirdikleri bir dönem olarak ilk halifelerin dönemini idealleştirir.⁴¹³ Rosenthal'e göre İbn Haldûn her ne kadar bir devletin varlığını, gelişmesini ve çöküşünün altında yatan sebepleri irdelerken ideal İslâm Devleti fikrinden uzaklaşsa da o hiçbir zaman İslâm devletini gözden uzak tutmamıştır.⁴¹⁴ Anlaşıldığı üzere İslâm devletinin ideal devlet fikri olduğu iddiası birçok Müslüman düşünür tarafından savunulmuştur.

Karakoç da ideal devlet olarak İslâm devletine işaret eder.⁴¹⁵ Ona göre İslâm devleti Hz. Peygamber'in kurduğu⁴¹⁶ ve dört halifenin de devam ettirdiği devlettir. Diğer bir ifadeyle ona göre ideal devlet, Kur'an-ı Kerim'in, teferruatı şartlara ve insanlara bırakarak ana çizgileriyle çizdiği, Hz. Peygamber ve dört halifeler tarafından mükemmel şekilde kurulup işletilen devlettir. Fakat İslâm'ın hızlı bir şekilde yayılmasıyla bu ideal sistemi tüm topluluklar hazmedememiştir. Hz. Osman'ın şehadeti, Hz. Ali ve Hz. Muaviye arasında çıkan ihtilafların da etkisiyle bu ideal sistem hanedanlığa dönmüştür.⁴¹⁷

Karakoç birçok İslâm âliminin hemfikir olduğu gibi Kur'an'ın, şekil bakımından çok detaylı ve katı bir devlet rejimi önermediğini ifade eder.⁴¹⁸ Ona göre insanların anlayışlarının ancak hanedan sistemini kaldırdığı dönemlerde hanedanlık sistemi, seçimle iş başına gelmenin revaç bulduğu zamanlarda seçim

⁴¹³ Zerrin Kurtoğlu, *İslâm Düşüncesinin Siyasal Ufku* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013), 211.

⁴¹⁴ Erwin I. J. Rosenthal, *Ortaçağda İslâm Siyaset Düşüncesi*, çev. Ali Çaksu (İstanbul: İz Yayınları, 1996), 164.

⁴¹⁵ Karakoç, *Makamda*, 14.

⁴¹⁶ Lewis'e göre Hz. Muhammedin Medine'de kurduğu ve İslâm ile yönettiği devlet, ayetler ve hadisler ile Müslümanların tarihsel özbilincini oluşturmuştur. Bk. Bernard Lewis, *Ortadoğu*, çev. Selen Y. Kölay (Ankara: Arkadaş Yayınları, 2006), 159.

⁴¹⁷ Sezai Karakoç, *Düşünceler II Kurumlar* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2014), 9.

⁴¹⁸ Karakoç, *Düşünceler II Kurumlar*, 9-10.

sisteminin işletilmesi İslâm medeniyeti ve düzenini koruduğu takdirde mahzurlu değildir.⁴¹⁹ İslâm, devlet yönetiminin zamanla değişecek yönlerini ayrıntılı bir şekilde tespit etmemiş, kişi, toplum ve devletin hangi ilkelere uyması gerektiğini belirlemiştir. Karakoç'a göre İslâm'da muhteva şekilden önce gelir. Dolayısıyla örf ve gelenekler, devlet yönetiminin şekillenmesinde dikkate alınmıştır.⁴²⁰

Karakoç'un üzerinde inkâr edilmez bir etkisi olan Necip Fazıl'ın da İslâm devletinin yönetim şekli hususunda benzer fikirlere sahip olduğu görülür:

“Bütün zıtlardan ve sahte benzerlerinden ayırarak, şeriat, tasavvuf ve onlara tâbi, akıl anlayışı ile derin ve gerçek mümine bağladığımız İslâm inkılabı içinde devlet ve hükümet şekli, serbest ve ileri akıla bırakılmış, bütün bir icat ve ibda mevzuudur. Bu davada serbest ve ileri akıl, ana ölçüye daima bağlı kalarak, insan cemiyetlerinin ve idare nizamlarının tarih boyunca macerasını takip ederek, en doğru, en iyi ve en güzel şekli seçmekte veya bulmakta yüzde yüz hürdür. Devlet, hiçbir şekle bağlı olmayan, sadece İslâmiyetin ruh ve ana ölçüler manzumesine zerre feda etmez bir intibakla uygun bulunan, mücerred ve umumî daima arayıcı ve yenileştirici bir kıstastır”.⁴²¹

Necip Fazıl'ın ideal devlet ile Karakoç'un devleti arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. Karakoç da devlet yönetiminde şekillerin sonra geldiğini, önemli olanın öz olduğunu düşünür.⁴²² O, devlet yönetimindeki rejimlerin devletin işleyişine etkisini iki metafor ile anlatır. Buna göre ilk metaforda devlet bardak, rejim ise sudur. Su temiz olursa bardak da fonksiyonunu icra eder. Ama su pis olursa bardak da pis olur. İkinci metafor ise devletin motor, rejimin yakıt olmasıdır. Yakıt bozulursa araç da işlevini yerine getiremez. Yani Karakoç devletin fonksiyonunu yerine getirmesini rejimin işlevini yerine getirmesine bağlar. Bununla beraber devletin işleyişindeki bozukluğun tek sebebinin rejim olduğu fikrini benimsemez. Ayrıca devletin içindeki kurum ve müesseselerin işleyişini de etkili bir faktör görür.⁴²³

Karakoç'a göre ideal yönetim şekli İslâm'la mayalanmış “diriliş” devletidir. İslâm'ı ise insan, aile, millet ve devlet hakkında hükümler ve çerçeveler getiren bir din şeklinde tanımlar.⁴²⁴ Karakoç İslâm devlet yönetiminin “Diriliş Devleti” demokrasiden birçok yönüyle farklı olduğunu iddia eder:

⁴¹⁹ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 61.

⁴²⁰ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 62.

⁴²¹ Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, 203-205.

⁴²² Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 174.

⁴²³ Karakoç, *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, 101.

⁴²⁴ Karakoç, *Günlük Yazılar I Farklar*, 155.

“Demokrasinin ana müessesesi olan “parlamentar sistem”, İslâm’daki “şura sistemi” ile benzerlik taşıya bile aralarında birçok farklılık vardır. Demokraside halk iradesi başlangıç olarak, sebep olarak vardır, İslâm’daysa sonuç olarak. Demokraside prensip olarak kontrol eden merci halktır ve kontrol orada biter, İslâm’daysa halk da kontrol edilir; çünkü: demokraside halk başlarını seçer sadece; İslâmıktaysa halk başkanını seçtiği gibi, başkan da halkı seçer. Yani, batı demokrasilerinde aşağıdan yukarıya tek yönlü bir hareket olduğu halde, İslâm’da aşağıdan yukarıya, yukarıdan aşağıya doğru gelişen çift katlı bir hareket, çift katlı bir demokrasi vardır. Demokraside düşünülmesi çok mümkün “aleladedler hâkimiyeti” yerine İslâm’da, ruhi değerleriyle seçkin ve üstün olan kişilerin devlette tesirini arttıran ve sistemleştiren “biat” müessesesi vardır.

Bir fark, önemli ve bütün öbür farkları da toplayan ve yansıtan bir fark da şudur: Batıda başkaldırma hakkı sadece hürriyet için ve itaatten koparılan parçalar halinde ve o da ancak Fransız ihtilalinden bu yana müphem, istismarı mümkün, sübjektif ve ancak başarıyla sonuçlandığında meşrulaşan bir hakken, yani, batı amme hukuku diliyle fiili durumun normatif değeri iken, İslâm’da ayaklanma, ilk İslâm hukukçuları tarafından tespit edilmiş “huruç ales-sultan” adıyla hükümlere bağlanmış açık, seçik, objektif, baştan meşru, itaat adına kullanılan bir hak, hatta hukuktur”.⁴²⁵

Karakoç’a göre toplum olmak gibi devlet olmak da her topluluğun üstlenebileceği bir sorumluluk değildir. O, toplum olabilmeyi de devlet olabilmeyi de birtakım şartlara bağlar:

“Toplum olmak, her kalabalığın, devlet olmak, her topluluğun harcı değildir. Tarihi şuurunun, idealini yitirmiş, insanlığa dönük amacı bulunmayan bir topluluk, büyük bir güç, kesin ilkelerle acımasız realiteyi bağdaştıracak mânevi ve maddi yüksek bir kudret isteyen bir hayat akışını Devlet çerçevesinde düzenleme irade ve hâkimiyetinden yoksundur”.⁴²⁶

Karakoç’a göre İslâm devleti, belli bir ırk, dil, mezhep esasına dayanmaz bunlara hasr edilemez. Hatta gayri müslimler bile devlete tabi oldukları sürece İslâm toplumlarıyla beraber yaşayabilirler.⁴²⁷ Ona göre İslâm devletinde İslâm’a aykırı olmamak kaydıyla bütün ırklar ve diller muhteremdir. Bu devlette herkesin mezhep ve tarikatı kendi tercihine bırakılmıştır.⁴²⁸

Karakoç’a göre eski Yunan düşüncesindeki devlet idealinde temel ilke maddi başarı iken ideal İslâm devletinin temelinde Allah’ın hoşnutluğu, takva, erdem ve doğruluk yatmaktadır. O, eski Yunan’ın ideal devleti ile İslâm devletinin idealleri arasındaki bu mukayeseden hareket ederek İslâm’ın sadece bir

⁴²⁵ Karakoç, *Günlük Yazılar I Farklar*, 71-72.

⁴²⁶ Karakoç, *Çağ ve İlham IV*, 19-20.

⁴²⁷ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 61.

⁴²⁸ Karakoç, (2012). “Diriliş Düşüncesinin Mimarı Sezai Karakoç’tan Açıklamalar, Tespitler ve Çözüm Önerileri <http://dergilik.blogspot.com.tr/2012/05/dirilis-dusuncesinin-mimar-sezai.html> [19/09/2016].

devlet teorisi getirmediğini, bununla beraber devlet teorisine bir eleştiri de getirdiğini savunur.⁴²⁹

Karakoç tarihî tecrübemizin bir yansıması olarak gördüğü “Devlet-i ebed müddet” sözünü devletlerin yaşamı için biçilen bir ideal şeklinde değerlendirir. Ona göre devletin ideal ömrü bin yıldır, anlık olaylarla yönetilen devletler ise otuz-kırk yıl hüküm sürerler. Ancak adalet ilkesi gibi faziletli ilkelerden yola çıkan devletlerin istikballeri bin yıl olur.⁴³⁰

Karakoç, devlet ömrüne birebir etki eden yani devletin hayat süresini kısaltabilecek veya uzatabilecek bir unsurdan bahseder: Samimi eleştiri.⁴³¹ Ancak mütefekkir, devlet adamları hakkında yapılacak bu değerlendirmelerin ve eleştirilerin ciddi, köklü, tarafsız bir şekilde ve zamanında yapılması gerektiği üzerinde durur. Bu konuda II. Abdülhamid ve Menderes örneklerini veren Karakoç, değerlendirmelerin zamanında yapılmadığı durumlarda zamanın getirdiği sorunların cevapsız kaldığını ve bu durumun toplumda hınç ve kin gibi duygular ortaya çıkardığını iddia eder.⁴³² Görüldüğü üzere düşünür devletin ömrünün ciddi, köklü, tarafsız bir şekilde ve zamanında yapılacak değerlendirmelerle uzayabileceğini savunur. Aksi halde yani devletin ihtiyaç duyduğu değerlendirmeler ve eleştiriler yapılmazsa devletin ömrünün kısalabileceğini belirtir.

Karakoç’un devlet ömrünü uzatmada yer verdiği bir diğer husus ise devletin bir mesaj getirmesi ve bir misyona sahip olmasıdır. Çünkü ona göre mesajı ve misyonu olan devletler uzun süre yaşayabilme kudretine sahipken, mesajsız milletler maddi kuvvetleri olsa bile bir zaman sonra bu güçlerini kaybederler.⁴³³ Karakoç devletlerin sürekliliğini merkezlerinde bulundurmaları gereken bir fikre/mesaja/ideaya bağlar. Ona göre, “her devlet, sürekli olmak için, mutlaka temel bir “idea”ya dayanmak zorundadır. Güzel, doğru ve iyi ideaları

⁴²⁹ Karakoç, *Çağ ve İlham III*, 136.

⁴³⁰ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 72, 87.

⁴³¹ Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 48.

⁴³² Sezai Karakoç, “Siyasî Bir Portre Turgut Özal I”, *Diriliş Dergisi*, 1 (1988): 14.

⁴³³ Karakoç, *Günlük Yazılar I Farklar*, 11.

somut ve kesin bir uygarlık platformuna oturmamış devlet ve ülkeler, sürekli ve düzenli bir hayattan, sulh ve selamet hayatından yoksun olurlar”.⁴³⁴

Karakoç’un tabiat, insan, toplum, devlet, eşya, bu dünya ve öte dünya ile ilgili bütün tasavvurların, Kur’an’ın emirleri doğrultusunda şekillenmesi gerektiği düşüncesinden hareketle,⁴³⁵ onun teokratik bir devlet anlayışına sahip olduğu sonucuna varılmamalıdır. Çünkü Karakoç’un devletinde din ile devlet birbirinin yerine geçmez, din dindir, devlet de devlettir. O dini, insanın mutluluğunu sağlamada devlet için bir kontrol mekanizması olarak görür.⁴³⁶ Dolayısıyla onun öngördüğü devlette din devlete ruh veren bir unsurdur.

Daha önce ifade ettiğimiz gibi Karakoç’un ideal devleti İslâm’la mayalanmış diriliş teziyle ayağa kalkacak İslâm devletidir. Aşağıdaki ayrımlar ise Karakoç’un idealindeki İslâm devletinin niteliklerini yansıtan isimlendirmelerdir.

Karakoç ideal İslâm devletini muhtelif yönlerine işaret eden isimlerle tavsif etmiştir. Bunlardan ilki “fecir devleti” isimlendirmesidir. Tan vakti, başlangıç, doğuş anlamlarına gelen “fecr”⁴³⁷ kelimesinden mürekkep, Karakoç’un “fecir devleti”ni bu isimle yazdığı şiirinde görebiliriz:

“Yükselsin önümüzde yeni bir fecrin devleti
Çağırdığım işte bu “Fecir Devleti”
İnsanlığın yeni bir kader dönüşümünde”⁴³⁸

Karakoç burada “fecir devleti”yle bir diriliş ummaktadır. Bu diriliş hem insanlığın aradığı hem de İslâm’ın esasları ile kurulmuş bir diriliştir. Fecir devleti, insanlığın aradığı dirilişin gerçekleşmesi için, Karakoç’un çözüm önerisidir. Ayrıca İslâm devletinin farklı bir yönüne işaret eder.⁴³⁹

İslâm devletinin farklı bir noktasına işaret eden bir diğer isimlendirme “yüce devlet”tir. Karakoç’a göre “yüce devlet”, devleti yıkmaya çalışanlara karşı sürekli tedbirli olan ve yüksek insan ideallerine dayalı bir devlettir.⁴⁴⁰ Karakoç’un yüce devlet (Devlet-i Aliyye) isimlendirmesinin karşılığı onun düşünce

⁴³⁴ Sezai Karakoç, *Varolma Savaşı* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 1997), 35.

⁴³⁵ Karakoç, *Günlük Yazılar III Sür*, 78.

⁴³⁶ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 48-49.

⁴³⁷ El-İsfahânî, Râğîb, “Fecr”, *Müfredât*, çev. Yusuf Türker (İstanbul: Pınar Yayınları, 2007), 1121.

⁴³⁸ Sezai Karakoç, “Fecir Devleti”, *Diriliş Işığı Gazetesi*, 12 Mayıs 2015, 4.

⁴³⁹ Dursun Özyürek, “Sezai Karakoç Şiirinin Sosyal Yönü”, *Fraktal Üç Aylık Edebiyat Düşünce Dergisi*, 3 (2014): 14.

⁴⁴⁰ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 90; Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 77.

dünyasında Osmanlı Devleti'ne tekabül etmektedir. Ona göre Osmanlı için kullanılan imparatorluk yakıştırması ne Osmanlı'nın hedefleri açısından ne de yapısı itibariyle doğru değildir.⁴⁴¹

Karakoç'un yüce devleti, İslâm'ın devlet anlayışını yerine getirmede bir düşünce, inanış ve heyecanı daima bünyesinde barındıran bir devlettir. Bu devlet Müslümanları bir bayrak ve bir devlet etrafında toplayabilecek potansiyele sahip bir devlettir. Yüce devlet, adaletin, merhametin ve faziletin kalesi olan bir İslâm devletidir. Karakoç yüce devlet modelini her ne kadar Osmanlı Devleti ile özdeşleştirmiş olsa bile Osmanlı'nın yıkılması ile yıkılan yüce devlet'in, çağının siyasî ve tarihi şartları muvacehesinde tekrardan kurulabileceğini düşünür. Yüce devlette ırk, adet, dil ve mezhep farklılıkları bir üstünlük kabul edilmez. Bununla beraber bu devlet en yüce insanlık ilkelerinin bütünleşmiş hali olan İslâm idealleriyle dolu bir devlettir. Yüce devlet dünyada sağlanacak düzenin teminatı bir devlettir. Çünkü bu devlet içerisinde dünyanın her bölgesinden insanların özelliklerine saygı gösterilir.⁴⁴²

Karakoç'un yüce devlet'i, Müslümanları bir bayrak ve devlet altında toplayacak, işbirliği ve güç birliği içerisinde olmalarını sağlayacak büyük ve güçlü bir kurumu inşa ve ihya etme hareketidir.⁴⁴³

Karakoç, Fârâbî'nin "Medinetü'l fazıla" diye adlandırdığı 'erdem devleti'nin kendi devlet anlayışını yansıttığını vurgular.⁴⁴⁴ Burada Fârâbî'nin 'erdem devleti'nin kaynağı olarak gösterdiği demokratik topluluğun, Hz. Muhammed'in kurduğu devletin temelini ve zeminini oluşturan Medine şehri olduğu hatırlandığında⁴⁴⁵ Fârâbî gibi Karakoç'un da ideal devlet anlayışının temelini Hz. Peygamber'e dayandığı görülür.

Karakoç, idealindeki erdem devletini her şeyden önce bir ülkü devleti olarak tanımlar. İdeal devletin ülküsü ise İslâm devleti ve İslâm ideasıdır. Erdem devletinde temel idea güç ve kuvvet değil erdem ve ahlâktır. Ayrıca erdem

⁴⁴¹ Karakoç, *Günlük Yazılar III Sûr*, 36.

⁴⁴² Karakoç, *Günlük Yazılar III Sûr*, 36-37.

⁴⁴³ Abak, "Sezai Karakoç'ta Devlet Fikri ve Yüce Devlet İdeali", 240.

⁴⁴⁴ Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 47.

⁴⁴⁵ Olguner, *Fârâbî*, 129.

devletinde toplumu sürekli koruyan ve ayakta tutan erdemli öncüler topluluğu vardır.⁴⁴⁶

Düşünür idealindeki devletin, muhtevasında birtakım prensipleri barındırmasını zorunlu görür. Karakoç'a göre bir devletin yönetim biçimini insanların akıllarıyla belirleyebilmeleri için, o devletin belli ilkelere sahip olması gerekir. Bunlar ise 'şura' danışma ilkesi, "adalet" yani zulmetmeme ilkesi, görevlerin ehline teslimi ilkesi ve servetin hep aynı kişiler arasında dolaşmaması ilkesi gibi ilkelerdir.⁴⁴⁷ Mütefekkir bu ilkelerin yanı sıra bir devlette bulunması gereken ideallerden de bahseder: Fazilet, adalet, hakikat, iyiyi emir, kötüden nehy. Devleti ayakta tutan temel idealin kuvvet değil adalet olduğunun önemine vurgu yapan Karakoç bununla birlikte devletin ordusunun teknik donanım bakımından da güçlü olmasının gereğine işaret eder.⁴⁴⁸

Karakoç'un yukarıda bahsettiği ilkelere sahip olan devlet, İslâm devletidir. Ona göre devletin varlığı insan hayatı için zorunludur. "İslâm toplum halinde yaşamayı tek başına yaşamaktan üstün görür", diyen düşünür, iyinin yerine getirilmesi ve kötünün engellenmesinin Müslümanlar üzerine bir borç olduğunu da ifade eder. Dolayısıyla toplu yaşama meselesi ve Müslümanların vazifelerini ifa edebilmeleri için devlet zorunludur. Karakoç'a göre İslâm'ın emir ve yasaklarını içinde barındıran Kur'an, sadece insanların metafiziksel problemlerini çözmekle kalmaz. Onların ahlâkî, toplumsal ve siyasî sorunları üzerinde de durur. Ona göre İslâm inancı sadece kişilerin inancı değildir. İslâm inancı toplumun ve devletin inancıdır. Bu inancı ise ahiret düşüncesi çepeçevre kuşatır. Devletin cezalandırması ve ödüllendirmesi de bu ahiret düşüncesi temeline dayanır.⁴⁴⁹

İslâm siyaset düşüncesinde İbn Rüşd'ün yaptığı gibi⁴⁵⁰ Karakoç da devletin varlığı ve devamını birtakım ilkelere bağlar. Onun düşüncesinde ideal devlet olan İslâm'ın devlet fikrinin temel dayanağı hakikat, inanç ve erdemdir. Ona göre İslâm devleti temel ilkeleriyle Batı medeniyetinin devlet anlayışlarından tefrik edilir. Yukarıda söylendiği gibi Batı medeniyetinin devlet anlayışında temel

⁴⁴⁶ Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 48.

⁴⁴⁷ Karakoç, *Düşünceler II Kurumlar*, 10.

⁴⁴⁸ Karakoç, *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, 70.

⁴⁴⁹ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 72.

⁴⁵⁰ Şulul, *İbn Rüşd'ün Siyaset Felsefesi*, 73, 75, 82, 84.

ilke başarı⁴⁵¹; İslâm medeniyetinde ise Allah'ın hoşnutluğu, takva, erdem ve doğruluktur.⁴⁵²

Karakoç'a göre İslâm'ın devlet anlayışındaki temel kavramlardan biri emaneti korumak ve emaneti ehline teslim etmektir. Emanete zarar vermemek, geliştirmek, korumak, zamanı geldiğinde sahibine vermek ve emanete ihanet etmemek, İslâm devleti altında yaşayan her müminin görevidir.⁴⁵³ O, emaneti ehline vermeyi devletin ve insanlığın kurtuluş kuralı olarak gördüğü gibi emanetin ehline verilmediği ülkelerde de zulmün ortaya çıkacağını vurgular.⁴⁵⁴

Görüldüğü üzere Karakoç her şeyi devletin sorumluluğuna vermektense bireylere vazifeler yükleyerek devletin üzerindeki sorumlulukları hafifletmeye çalışmaktadır. Düşünürün bireye yüklediği bu sorumluluklarla oluşturduğu devlet düşüncesi, her meselede devlete aşırı yükümlülükler bindiren sistemlerin aksine daha işlevsel bir devlet düşüncesi üzerine inşa edilir.

Karakoç devletin temel ilkeleri içerisinde değerlendirdiği emanetleri ehline verme prensibi üzerinde önemle durur. Bu çerçevede emanetleri ehline vermenin birtakım hususlara dikkat etmekle mümkün olacağını savunur. Bunlar: emanet şuuru, emanet ve kabiliyet, emanet ve ahlâktır. Emanet şuuru hem emaneti alacak kişilerin hem de verecek kişilerin sahip olması gereken bilinci vurgular, emanet ve kabiliyet ise emaneti alacak kişinin yetenekli olmasına işaret eder, emanet ve ahlâk ise emaneti yüklenecek kişinin emanetin gereğini yerine getirirken sadakat ve yücelik gibi özelliklere sahip olması gerektiğine değinmektedir.⁴⁵⁵

Karakoç düşüncesinde en önemli emanetler devlet görevleridir. Bu görevler ise liyakat sahibi olanlara verilmelidir. Görev verilecek kişinin sadece ibadetlerini yerine getirmesine değil, aynı zamanda verilen görevleri sadakatle ve ehliyetle yapmasına da dikkat edilmelidir. Düşünür devlet vazifelerinin ehline verilmediği durumlarda devletin nasıl tehlikelerle karşılaştığına işaret eder: “Devlet görevlerinde fazilet ve ehliyet değil de varlıklı ve güç sahibi olmak

⁴⁵¹ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 72-73; Abak, “Sezai Karakoç'ta Devlet Fikri ve Yüce Devlet İdeali”, 233.

⁴⁵² Karakoç, *Çağ ve İlham III*, 136.

⁴⁵³ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 73.

⁴⁵⁴ Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 649.

⁴⁵⁵ Sezai Karakoç, *Gündönümü* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 1995), 48-57.

dikkate alındığı bir devlette birtakım tehlikelerin devleti beklediği unutulmamalıdır”.⁴⁵⁶

Karakoç’a göre İslâm tarihine bu gözle bakıldığında devletlerin emanetleri ehline verdikleri zaman yükseldikleri, buna dikkat etmedikleri zaman ise çöktükleri görülür.⁴⁵⁷

Müslümanların birbirlerine danışarak karar vermeleri anlamına gelen şura mefhumu Karakoç’a göre yönetim ilkeleri içerisinde önemli bir yerde durur. İslâm devletinin kurucusu ve lideri Hz. Peygamber’in de hakkında vahiy inmeyen meselelerde sahabesine danıştığını vurgulayan mütefekkir devlet yönetimiyle ilgili yapılacak şuranın bu işi bilenlerle yapılmasının bir zorunluluk olduğunu da dile getirir. Ayrıca Hz. Peygamber’in sahabetiyle yaptığı istişarelerde sahabenin misyonu sadece alınan kararları onaylamak değildir. Bununla birlikte sahabe istişarelerde fikirlerini özgürce ifade etmiş ve birçok meselenin çözümünde karar merci olarak da kendini göstermiştir. Karakoç’a göre İslâm medeniyetinde, şura ilkesi ile toplanan birçok meclis vardır: En yüksek işlerin görüşüldüğü divan veya kubbealtı meclisi, fetva alma, saltanat şurası ve harp meclisi gibi meclisler.⁴⁵⁸

Adalet ilkesi bir devletin olmazsa olmaz ilkelerindedir. Karakoç’a göre adalet fertlerin ahlâklarının birbiriyle kaynaşmasının bir neticesidir. Adalet, toplum ahlâkının doğumuna imkân hazırlayan sosyal dinamiklerin en ilklerinden ve toplum ahlâkının aydınlık yüzüdür. Düşünür, adalet mefhumunun ekonomi alanını yağmadan, siyasî alanı baskıdan, din ve düşünce alanını yok olmaktan kurtaran bir duygu şeklinde tanımlar.⁴⁵⁹

Karakoç, Hz. Muhammed’in “adalet mülkün temelidir” sözünden hareketle adalet olmayan yerde mülkün/devletin/ülkenin yıkılacağını vurgular.⁴⁶⁰ Karakoç’a göre adaletin olmadığı yerde zulüm vardır. Zulüm ise İslâm’ın reddettiği ve lanetlediği bir kötülüktür. Zulmün ortadan kalktığı bir yerde bina edilecek ilke, yönetimden ayrı düşünülmemesi gereken adalet ilkesidir. Söz

⁴⁵⁶ Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 650.

⁴⁵⁷ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 73.

⁴⁵⁸ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 73-74.

⁴⁵⁹ Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 138-139.

⁴⁶⁰ Karakoç, *Günlük Yazılar II Sütun*, 139.

konusu devlet olduğunda ise devlet görevi yüklenenlerin en büyük sorumluluklarından biri adaletli olmak ve adaleti tesis etmektir.⁴⁶¹

Devletin uyması gereken bir diğer ilke de barış ilkesidir. Karakoç'a göre devlet Müslümanların barış ve huzurundan sorumludur. Ancak ona göre devlet barıştan sorumlu olduğu kadar İslâm'ın ve İslâm devletinin onurunu korumak, sınırları tehlikelerden uzak tutmak ve insanların yaşadıkları beldeleri, mal ve mülklerini güvence altına almak için cihattan da sorumludur.⁴⁶²

Devletin dikkat etmesi gereken prensiplerden biri de ekonomik ilkelerdir. Karakoç ekonomik ilkeleri iki başlık altında inceler. Birinci ilke helal kazanç prensibidir. Bu ilkeyle Karakoç kazanç oranlarının ve şekillerinin sınırsız olmamasına işaret eder. İkinci ilke ise devletin sağladığı fırsatların sadece zenginler arasında dönüp dolaşmamasıdır. Karakoç'a göre İslâm zekât müessesesi ile zengin sınıflar ile fakir sınıflar arasında bir bağ kurmuştur. Devlet de sadece belli sınıflar arasında nimetlerin dönüp dolaşmaması için bunlarla yetinmeyip önlemler almalıdır.⁴⁶³

Karakoç'a göre sosyal devlet ilkesinin gereği devletin adaletli olmasıdır. O, İslâm devlet tarihinin adaleti ile meşhur Hz. Ömer ve Ömer b. Abdülaziz gibi nice simalar ve onların uygulamaları ile dolu olmasından bahsederek İslâm devletinin aynı zamanda bir sosyal devlet olduğuna işaret eder. Karakoç'un idealindeki devlette, devletin sahip olması gereken ilkelere sonuncusu da devlet başkanının halka karşı sorumluluğu ilkesidir. Ona göre devlet başkanı halka karşı sorumludur. Halk içinde ise özellikle zayıflara karşı sorumludur. Çünkü onlara karşı hakkı gözetip adaletli davranmalıdır.⁴⁶⁴

⁴⁶¹ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 74.

⁴⁶² Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 74.

⁴⁶³ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 75.

⁴⁶⁴ Abak, "Sezai Karakoç'ta Devlet Fikri ve Yüce Devlet İdeali", 234.

SONUÇ

Sezai Karakoç şiirleri ile şair, hikâyeleri ile hikâyeci, tarih ve medeniyete bakış açısı ile tarihçi, eserlerinin tamamına sirayet eden metafizik temaları, yaşadığı coğrafya ve ülkenin geleceği hakkında taşıdığı kaygı ile de bir düşünürdür. Bu çalışmada çok yönlü bir mütefekkir olan Karakoç'un toplum, millet ve devlet anlayışı ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Karakoç'un 1960'tan itibaren mevzubahis kavramlar üzerine düşünmesini ve bu konularda eserler yazmasını sağlayan etken, kaygıdır. Bu kaygı ise yaşadığı coğrafya ve ülke için bir şeyler yapma isteğidir. Düşünürün toplum, millet ve devlet kavramları üzerine yazdıklarından hareketle bu arzusunu yerine getirdiğini söylemek mümkündür. Onun sadece yazdıkları ile sınırlı kalmayıp *Diriliş Partisi* ve *Yüce Diriliş Partisi* adıyla iki parti kurması, konferanslar düzenlemesi ve meydan konuşmaları yapması, bu arzusunu yerine getirdiğini ispat etmektedir. Çünkü o, diriliş kavramı ve medeniyet tezi üzerine bina ettiği insan, toplum, millet ve devlet anlayışı ile toplumda bir farkındalık oluşturmaya çalışmıştır.

Toplum mefhumu ile ilgili teoriler siyaset felsefesinde, ilki toplumların bir insanın doğasındaki yardımlaşma ve bir başkasına ihtiyaç duymasından meydana geldiğini iddia eden; ikincisi, toplumu meydana getiren şeyin bir sözleşme olduğunu savunan teori olmak üzere iki başlıkta toplanmıştır. Karakoç bu iki teori içerisinde Platon, Câhız, Fârâbî, Gazzâlî, İbn Rüşd, İhvân-ı Safâ ve İbn Haldûn gibi birinci gruptaki düşünürlerin görüşleriyle aynı noktada bulunmaktadır. Geçmişte filozofların, çağımızda bilim adamlarının yaptıkları araştırmaların tümünün toplum üzerine olduğunu belirten Karakoç'a göre toplum insanların yaşamak için birbirlerine ihtiyaç duymasından meydana gelir. Toplumu insanın kendine yetememesi ve bir başkasının yardımına ihtiyaç duyması olarak tanımlayan Karakoç, toplumun bir sözleşme ile vücut bulduğunu ifade eden Thomas Hobbes ve J.J. Rousseau'dan farklı düşünür.

Toplum ve medeniyet mefhumları arasında bir bağ kuran Karakoç medeniyeti "toplumların birtakım idealler ortaya koyması" şeklinde tanımlar. Ona göre toplumların doğruluk, iyilik ve güzellik olmak üzere üç ideali mevcuttur. Doğruluk idealiyle bilim meşguldür ve hakikati arar. İyilik ideali ile ahlâk,

güzellik ideali ile de sanat iştiğal eder. Bu idealler gerçekleştiğinde ise medeniyet ortaya çıkar. Bir başka ifade ile toplum medenî bir topluma dönüşür.

Düşünürün zihin dünyasındaki temel kavramlardan birisi de “diriliş” mefhumudur. O, diriliş mefhumu ile toplum arasında bir bağ kurar. Karakoç’a göre diriliş kavramının bir cephesi bireye, diğer cephesi de topluma hitap eder. Düşünür, bireyin dirilmesiyle idealindeki toplumun ortaya çıkacağını ve bunun doğal bir sonucu olarak toplumun milleti, milletin de devleti meydana getireceğini savunur.

Toplumun ekonomi ile irtibatı noktasında Karakoç ekonomiyi toplum için bir varlık nedeni görmez. Aksine ekonomi toplum için bir vasıtaadır. Onun toplum anlayışında faiz yasaktır, zekât müessesesi çalışır vaziyettedir. Bu durumdaki bir toplumda adalet vardır, lüks haramdır ve fakir zengin arasındaki denge korunur. Karakoç’un bu düşüncesi sosyalist-kapitalist toplum ve iktisat teorilerine karşı bir cevaptır.

Siyaset düşüncesinde devletin vatandaşlara, vatandaşların da devlete karşı sorumlu oldukları meselesi hak ve ödev kavramları etrafında tartışılır. Karakoç’a göre bu kavramlar insan ve toplum hayatı için önemlidir. Çünkü o yurttaşın ödevini bildiği devletin, yurttaşın hakkını gözettiği bir toplumun kriz anlarında bile güvende olacağını düşünür.

Fârâbî’nin toplumları, erdemli (fâzıl), câhil, fâsık, karakteri değişmiş toplum (mubaddala) ve yanlış görüş içerisinde olan toplum (dâlla) gibi benzer bir tasnif Karakoç’ta da vardır. O, genel anlamda toplumları diriliş toplumu ve mürted toplum (yoldan çıkmış) şeklinde sınıflandırır. Karakoç’un “diriliş toplumu” isimlendirmesi ise idealindeki İslâm toplumunu meydana getirecek bir şuura sahip topluma denk gelir. Ona göre mürted toplum ise bünyesindeki bozukluk ve taklit gibi kötü hasletlerden dolayı içindeki kurumları işlevsiz hale getiren toplumdur. Ayrıca Karakoç’a göre yeni toplum modelleri ortaya koymak; zamanın ve mekânın değişmesinden dolayı gereklidir. Ancak o, ortaya atılacak toplum modelinin ideal toplum modeli olan nebevî toplum fikrine aykırı olmaması gerektiğini vurgular.

İdeal toplum görüşü olarak İslâm toplumu fikrini öngören Karakoç’a göre, aile, cami, okul, ordu ve devlet mekanizması toplum için mühim müesseselerdir.

Düşünürün özellikle toplum üzerinde etkili bir kurum olarak camiden bahseder. Çünkü bu toplumda cami hayatın merkezindedir. Ona göre bir ruh ve bilinçten müteşekkil cami hayata canlılık kazandırır. Hatta devlet, toplum ve fert; saflığını ve yüceliğini camiden alır. Bu yönüyle cami uygarlık ile kültürün membaıdır.

Düşünür, toplumun millet ve devletle olan ilişkisinden ötürü toplumun sorunları ve düşünüş sebepleri üzerinde de durur. Çünkü o, toplum fikrinin milleti, milletin de devleti meydana getirdiğini savunur. Dolayısıyla Karakoç toplumunda çıkabilecek sorunların millet ve devleti etkileyeceğini düşündüğünden toplumların problemlerine yer verir. Onun düşüncesinde toplumun sorunları; aydınların toplumu yanlış ele almaları, nesiller arasındaki bağların kopması, toplumda ortaya çıkan putlaştırma fikri ve toplumların benliklerini yitirmeleridir.

Karakoç toplum ve devlet arasındaki bağı millet ile kurmaya çalışır. Sözlüklerde “nation” kelimesinin karşılığı olarak verilen millet ile onun anladığı millet bir değildir. O milleti bir ırk üzerinden değil de bir ideal etrafında birleşmiş topluluk olarak tanımlar. Ona göre millet ile kast edilen İslâm milleti, Yahudi milleti gibi isimlendirmelerde ortaya çıkan anlamdır. Karakoç’un millet kavramına yüklediği bu anlamı Mehmet Akif’in şiirlerinde ve Necip Fazıl’ın yazılarında kullandıkları görülür.

Mütefekkirin millete verdiği anlam her ne kadar ümmet mefhumunu çağırırsa da Karakoç ümmet ile millet mefhumlarının birbirinden farklı olduklarını düşünür. O, millet mefhumu ile İslâm topluluğunu meydana getiren kişilerin genel özelliklerini ifade eden bir sistemi kast eder. Ümmet kavramı ise Karakoç’un düşüncesinde İslâm toplumunun kronolojik sıra içerisindeki bölümlerine denk düşen ve peygamberlere izafe edilen topluluklara denk gelir. Karakoç’un kavramlara verdiği bu tanımlardan hareketle onun kavramlara kendi düşünce sistemi içerisinde daha özel anlamlar yüklediği görülür.

Millet kavramının bir ırk üzerinden tanımlanmasını kabul etmeyen düşünür, ideal millet olarak ön gördüğü İslâm milletinin temel özelliklerini sıralarken onu çok dilli, çok ırklı ve İslâm medeniyetinin meydana getirdiği bir toplum olarak tanımlar. İslâm milleti açık olma özelliği ile Yahudilik’ten farklıdır. Bu paragrafta millete verilen anlam din sözcüğünün karşılığıdır. Ancak yukarıda da ifade edildiği gibi Karakoç kavramlara özel manalar vererek yeniden yorumlar.

Bir milletin yazgısını belirleyenlerin aydınlar ve şairler olduğunu iddia eden Karakoç, aydınlara kriz anlarında millete doğru yolu göstermeyi, şairlere de toplumların benliklerini unutmamaları için sanatlarıyla çalışmalarını tevdi eder. Toplum, milleti ve devleti akîm bırakacak olaylara karşı Karakoç'un şair ve aydınların omuzlarına birtakım vazifeler yüklemesinin sebebi, toplum ve devlet meselelerini sadece devlet adamlarının vazifesi olarak değerlendirmemesidir.

Karakoç'un siyaset düşüncesinde toplum ve millet kavramından daha çok devlet mefhumunun yer aldığı görülür. Sözelimi devletin gerekliliği hususunda Karakoç'un düşünceleri, insanın doğasından hareketle devletin mevcudiyetini zorunlu gören Platon ve Thomas Hobbes ile benzer olduğu gibi dünya hayatında zararlı şeyleri def etme vazifesiyle devletin gerekliliğini izah eden Gazzâlî, insan ve toplum hayatının mutluluğu için devletin varlığını gerekli gören İbn Rüşd ile de benzerdir.

İdeal devlet yönetimi ile ilgili ortaya atılan tezlere bakıldığında Karakoç'un, devletlerin monarşi, aristokrasi ve demokrasi ile yönetileceğini savunan Platon ve Aristo'dan, en iyi yönetim şeklinin demokrasi, aristokrasi ve krallık unsurlarının harmanlanması ile mümkün olacağını iddia eden Thomas Aquinas'tan ve monarşi ve demokrasiyi ideal yönetim olarak gören Hobbes'tan farklı düşündüğü görülür. Çünkü düşünürü göre monarşi ve aristokrasi tarihte olumsuz örneklerle görüldüğü için ideal değildir. Ehven-i şer olarak değerlendirdiği demokrasinin ekonomik gücü elinde bulunduranlar tarafından kontrol altına alınabileceğine dikkat çeken Karakoç ideal yönetim olarak temel ilkeleri Kur'an'da verilen yönetimi öngörür. Bu yönetim ona göre Kur'an tarafından detaylı ve katı bir rejim olarak sunulmaz. İslâm'ın devlet yönetimi, insan anlayışlarının hanedan sistemini kabul ettiği dönemlerde hanedan sistemini öngörür. Seçimle iş başına gelmenin revaç bulunduğu zamanlarda ise seçim sistemini önerir. Bu durum ise sistemin toplumun ihtiyaçlarına göre değişebileceğini gösterir.

Mütefekkirin birey-devlet ilişkisine dair yaklaşımı ne liberal ne de totaliter olarak isimlendirilebilir. Çünkü o, anarşizme sebebiyet vermeyecek şekilde devletin bireyle ilişkisinin bir dengede tutulması gerektiğini savunur. Birey ve devleti karşı karşıya getirmez. Aksine aralarında dinamik bir ilişki olduğuna

inanır. Karakoç'a göre devletten hareket edilirse devleti ayakta tutmak için güçlü fertlere ihtiyaç duyulur. Fertlerden hareket edilirse güçlü fertler yetiştirmeye imkân sağlayacak devletlere ihtiyaç duyulur.

Karakoç devletin din ile ilişkisini ele alan; dinin devlete hâkim olduğu, devletin dine hâkim olduğu ve devlet ile dini birbirinden ayıran yaklaşımlardan hiçbirisine dâhil edilemez. Çünkü o, devlet ile dinin arkadaşı olup dinin kök; devletin ise bu kökü koruyan temel olduğunu savunan Gazzâlî ile hem fikirdir. Karakoç'a göre din ile devleti özdeş görmek de tamamen birbirinden ayırmak da problemlidir. Çünkü ne din devlettir ne de devlet dindir.

Düşünürün ele aldığı ve siyaset felsefesinde tartışılan temel konulardan biri de devlet başkanının kim olacağı meselesidir. Filozof ile yönetici olan kişiyi ayıran Karakoç, Platon'un "filozof kral" tipolojisi ile işaret ettiği yönetici fikrini kabul etmez. Çünkü ona göre filozof olması gerekeni konuştuğu için iyi, güzel ve doğru olanla yüz yüze iken, yönetici çirkin, yanlış ve eksik şeylerle de yüz yüze gelir. Bundan dolayı Karakoç, filozofun yönettiği bir devletin teorik boyutta olacağına işaret eder. Onun idealindeki devlet başkanlığı müessesesi teoriyi ve pratiği bünyesinde barındırır. Yani hem devlet şuuruna sahip, toplumsal olaylara karşı sezgileri kuvvetli, teşkilatçı, cesaretli, tutarlı ve mütevazı hem de devlet yönetme tecrübesi olan kişi ideal devlet başkanıdır.

Karakoç'un ideal olarak belirlediği toplum nebevî toplum yani İslâm toplumdur. İdeal millet anlayışı İslâm milletidir. İslâm devleti fikri de ideal devlet anlayışıdır. Kendi ifadesiyle tabiat, insan, toplum, devlet, eşya, bu dünya ve öte dünya ile ilgili bütün tasavvurlar Kur'an'ın emirleri doğrultusunda şekillenmelidir. Buradan düşünürün teokratik bir siyaset anlayışına sahip olduğu sonucuna varılmamalıdır. Çünkü o devletin din ile irtibatını ayrı ayrı ele almakla beraber her iki mefhumun birbirlerinden kesin çizgilerle ayıramayacaklarını da vurgular.

Sonuç olarak Karakoç'un siyaset felsefesinin alanına giren konularda yazılar yazması, bir siyasi parti kurması, meydan konuşmaları yapması onun siyaset düşüncesi üzerine yoğun bir şekilde eğildiğini göstermektedir. Bununla birlikte hem teori hem de pratikte siyaset ile hemhal olmasına rağmen felsefî bir disiplin içerisinde mevzubahis kavramları ele almaması ve kavramlara kendi zihin

dünyasından yola çıkarak yeni anlamlar vermesi onu bir siyaset felsefecisi olarak tanımlamayı mümkün kılmamaktadır.

KAYNAKLAR

- Abak, Şaban. "Sezai Karakoç'ta Devlet Fikri ve Yüce Devlet İdeali", *Uluslararası Sezai Karakoç Sempozyumu Bildirileri(Diyarbakır)* içinde, ed. Kemal Timur. 225-240. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2014.
- _____. "Sezai Karakoç'un Devlet ve Siyaset Görüşleri Üzerine", *Şair ve Düşünür Sezai Karakoç Sempozyum Bildirileri* içinde, 319-331. İstanbul: Fatih Belediyesi, 2008.
- Abdulbâkı, M. Fuâd. *el-Mu'cemu'l-Müfehres*, Kahire: Dâr'ul-Hadîs, 2001.
- Abramson, Jeffrey. *Minerva'nın Baykuşu: Batı Siyasi Düşünce Tarihi*, çev. İbrahim Yıldız. Ankara: Dipnot Yayınları, 2013.
- Acar, Saadettin – Işık, Vahdettin(ed.). "Büyük Nehirlerin Kıyısından, Büyük Şehirlerin Ortasına: Sezai Karakoç", *Şair ve Düşünür Sezai Karakoç Sempozyum Bildirileri* içinde, 19-23. İstanbul: Fatih Belediyesi, 2011.
- Adalıoğlu, Hasan Hüseyin. "*Siyasetname*", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 37: 304-306. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Ağaoğlu, Ahmet. *Üç Medeniyet*, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2013.
- Akalın, Şükrü Halûk. *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.
- Aktaş, Ümit. "Türkiye Siyasetinin Muhalif İki Akımı İslâmcılık ve Sosyalizm", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Dönemler ve Zihniyetler* içinde, ed. Tanıl Bora – Murat Gültekingil. c. 9, 722-757. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- Alver, Köksal. "İnsan ve Toplum Gerçeğini Hecelemek Sezai Karakoç'un Düşünce Yazıları". *Hece Aylık Edebiyat Dergisi* 73 (2003): 84-89.
- _____. "Sancı ve Umut arasında: Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Sezai Karakoç", *Kahramanmaraş'ta Sezai Karakoç'la Kırk Saat* içinde, ed. Nedim Tepebaşı, Fatih Ertaş, Çetin Canlı, Mehmet Demirkol. 83-89. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi, 2006.
- Analay, Kadir. "Sezai Karakoç ve Diriliş Düşüncesi". Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2009.
- Aristo. *Politika*, çev. Mete Tuncay. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1975.
- Arslan, Ahmet. *Felsefeye Giriş*, İstanbul: Adres Yayınları, 2012.
- _____. *İslâm Felsefesi Üzerine*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Aydınlı, Yaşar. "Fârâbî'nin Siyaset Felsefesinde İlk-Başkan(er-Reis el-Evvel) Kavramı". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 (1987): 291-302.

- Barbier, Maurice. *Modern Batı Düşüncesinde Din ve Siyaset*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999.
- Baş, Münire Kevser. "Sezai Karakoç'un Düşünce ve Sanatında Temel Kavramlar".
Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2005.
- Bilge, Muhiddin. "Diriliş Düşüncesinde Toplum, Millet ve Devlet". *Hece Aylık Edebiyat Dergisi* 73 (2003): 65-83.
- _____. "Sezai Karakoç'un Diriliş Düşüncesinde Medeniyet Anlayışı". Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 1996.
- Bolay, Süleyman Hayri. "Osmanlılarda Düşünce Hayatı ve Felsefe", *İslâm Felsefesi Tarihi* içinde, ed. Bayram Ali Çetinkaya, c.2, 333-380. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Büyük, Celal. "Devlet ve Toplumsal Rolü". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 4 (2003): 101-112.
- Câhız. *Kitâbü'l-Hayevân*, thk. ve nşr. Abdusselam Muhammed Harun. Kahire: Matbaa-i Mustafa el-Babi el-Halebî ve Evladuhu, 1975.
- Can, Burhanettin. "Toplumları ve Devletleri Yıkan Hastalık: Tefessüh". *Umran Dergisi* 5 (2013): 4-8.
- Cevizci, Ahmet. *Felsefe'ye Giriş*, İstanbul: Say Yayınları, 2012.
- _____. *Felsefenin Kısa Tarihi*, İstanbul: Say Yayınları, 2012.
- _____. *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Say Yayınları, 2012.
- Crone, Patricia. *Ortaçağ İslâm Dünyasında Siyasi Düşünce*, çev. Hakan Köni. İstanbul: Kapı Yayınları, 2007.
- Çağan, Kenan. "Sezai Karakoç: Ulus Devletten Büyük Bir Coğrafya Tasavvuruna", *Şair ve Düşünür Sezai Karakoç Sempozyum Bildirileri* içinde, 261-282. İstanbul: Fatih Belediyesi, 2008.
- Çakır, Müjgan(haz.). *Öğütler Kitabı Rahatü'l-İnsan ve Zafer-Name Metinleri*, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2015.
- Çaviş, Abdülaziz. *İslâm ve Siyaset Hz. Ali'nin Bir Emirnamesi*, çev. Mehmet Akif Ersoy. haz. İlknur Kirenci. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2015.
- Çetinkaya, Bayram Ali. "Onuncu Yüzyılda Felsefî Bir Topluluk Olarak İhvân-ı Safâ", *İslâm Felsefesi Tarihi* içinde, ed. Bayram Ali Çetinkaya, c.1, 241-325. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.

- Çilingir, Lokman. *Fârâbî ve İbn Haldun'da Siyaset*, Ankara: Araştırma Yayınları, 2009.
- Davutoğlu, Ahmet, “Devlet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9: 234-235. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- _____. *Medeniyetler ve Şehirler*, İstanbul: Küre Yayınları, 2016.
- Diclehan, Şakir. *Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç*, İstanbul: Piran Yayınları, 1980.
- Downs, Robert B. “Kudret Politikasının Anatomisi”, *Dünyayı Değiştiren Kitaplar*, çev. Erol Güngör. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2010.
- Duran, Burhanettin. “Türkiye İslâmcılığında Medeniyet Söylemi ve Sezai Karakoç’un Düşüncesi”, *Türkiye’de İslâmcılık Düşüncesi ve Hareketi* içinde, 289-306. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2013.
- Ebenstein, William. *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri*, çev. İsmet Özel. İstanbul: Şule Yayınları, 2001.
- El-Amasi, Abdüsselam. *Tuhfetü’l-Ümera ve Minhatü’l-Vüzera*, haz. A. Mevhibe Coşar. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2012.
- El-İsfahânî, Râğîb. *Müfredât*, çev. Yusuf Türker. İstanbul: Pınar Yayınları, 2007.
- El-Maverdi, Ebü’l-Hasen. *Bilge Yöneticinin Elkitabı (Edebü’l vezir)*, çev. İbrahim Barca. İstanbul: Klasik Yayınları, 2014.
- _____. *el-Ahkamü’s-Sultaniye*, çev. Ali Şafak. İstanbul: Bedir Yayınları, 1994.
- Emre, Akif. “Sezai Karakoç’ta Devlet ve Siyaset Tasarımı”, *Kahramanmaraş’ta Sezai Karakoç’la Kırk Saat Sempozyumu* içinde, ed. Nedim Tepebaşı, Fatih Ertaş, Çetin Canlı, Mehmet Demirkol. 65-73. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi, 2006.
- Erdem, Fazıl Hüsnü. “İbn Haldun’un Devlet Görüşü”. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 6 (1993): 157-179.
- Erkilet, Alev. “Modern Türkiye’de Doğu Düşüncesine Yaklaşımlar”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Dönemler ve Zihniyetler* içinde, ed. Tanıl Bora – Murat Gültekingil. c. 9, 1066-1074. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- Ersoy, Mehmet Akif. *Safahat*, haz. M. Ertuğrul Düzdağ. İstanbul: Bağcılar Belediyesi Kültür Yayınları, 2014.
- Fârâbî. *El-Medinetü’l Fazıla*, çev. Ahmet Arslan. Ankara: Divan Kitap, 2015.

- _____. *Es-Siyasetül-Medeniyye veya Mebadiül-Mevcudat*, çev. Mehmet S. Aydın - Abdulkadir Şener - M. Rami Ayas. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2012.
- _____. *Fusûlü'l-Medenî Tenbîh 'Alâ Sebîli's-Sa'âde*(Fârâbî'nin İki Eseri), çev. Hanifi Özcan. İstanbul: MÜİFV. Yayınları, 2014.
- _____. *İhsâu'l-Ulûm*, çev. Ahmet Arslan. Ankara: Divan Kitap, 2015.
- Fazlıoğlu, İhsan. *Kendini Aramak*, İstanbul: Papersense Yayınları, 2015.
- Fazlur Rahman. *İslâm ve Çağdaşlık*, çev. Alparslan Açıkgenç - M. Hayri Kırbaoğlu. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1999.
- Ferry, Luc - Renault, Alain. *Siyaset Felsefesi*, çev. Murat Erşen. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.
- Fitcher, Joseph. *Sosyoloji Nedir?* çev. Nilgün Çelebi. Ankara: Atilla Kitabevi, 2001.
- Flew, Antony. "Plato", çev. Nejat Muallimoğlu. *Batı Düşüncesinde Siyaset Felsefeleri* içinde, ed. Maurice Cranston, ed. Maurice Cranston. 11-21. İstanbul: MÜİFV. Yayınları, 1995.
- Gazzâlî. *İhyâu Ulûmi'd-Dîn I*, çev. Ahmet Serdaroğlu. İstanbul: Bedir Yayınevi, 2002.
- _____. *İtikatta Orta Yol*, çev. Osman Demir. İstanbul: Klasik Yayınları, 2014.
- _____. *Nasihatü'l-Müluk*, çev. Osman Şekerci. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2016.
- _____. *İlâhî Saadet (Mizanu'l-amel)*, çev. Ömer Dönmez, haz. Mevlüt Karaca. İstanbul: Hisar Yayınları, 2012.
- Gewirth, Alan. "Siyaset Felsefesi". çev. Ahmet Kesgin. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2011): 349-379.
- Gökalp, Ziya. *Türk Uygarlık Tarihi*, haz. Yusuf Çotuksöken. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1991.
- _____. *Türkçülüğün Esasları*, İstanbul: Varlık Yayınları, 1968.
- Gökberk, Macit. *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2012.
- Görgün, Tahsin. "Mukaddime", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 31: 118-120. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Güçlü, A. Baki vd. *Sarp Erk Ulaş Felsefe Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2002.
- Günay, Durmuş. "Medeniyetimizin Dirilişine Adanmış Bir Hayat", *Uluslararası Sezai Karakoç Sempozyumu Bildirileri(Diyarbakır)* içinde, ed. Kemal Timur. 21-26. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2014.

- _____. "Diriliş Düşünce Sistemi", *Kahramanmaraş'ta Sezai Karakoç'la Kırk Saat* içinde, ed. Nedim Tepebaşı, Fatih Ertaş, Çetin Canlı, Mehmet Demirkol. 117-133. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi, 2006.
- Hacip, Yusuf Has. *Kutadgu Bilig*, çev. Ersin Osman Söğütlü, İstanbul: Lacivert Yayınları, 2013.
- Han, Muhammed Kameruddin. "Maverdi", çev. Yusuf Ziya Cömert. *İslâm Düşüncesi Tarihi I*, ed. M.M. Şerif. 895-911. İstanbul: İnsan Yayınları, 2014.
- Hasan el-Masumi, Muhammed Sagir. "Fârâbî", çev. Burhan Köroğlu. *İslâm Düşüncesi Tarihi I*, ed. M.M. Şerif, 879-894. İstanbul: İnsan Yayınları, 2014.
- Heywood, Andrew. *Siyaset Teorisine Giriş*, çev. Hızır Murat Köse. İstanbul: Küre Yayınları, 2011.
- _____. *Siyaset*, çev. Bekir Berat Özipek. Ankara: Adres Yayınları, 2014.
- _____. *Siyasi İdeolojiler*, çev. Hüsamettin İnaç. Ankara: Adres Yayınları, 2013.
- Hobbes, Thomas. *Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti*, çev. Semih Lim. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007.
- İbn Haldun. *Mukaddime*, çev. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011.
- İbnul-Mukaffa. *İslâm Siyaset Üslubu*, çev. Vecdi Akyüz. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2004.
- İbn Rüşd. *Siyasete Dair Temel Bilgiler (Ed-Daruri fi's-Siyase)*, çev. Muharrem Hilmi Özev. İstanbul: BS Yayınları, 2011.
- _____. *Telhîsu's-Siyâse li-Eflâtûn*, Beyrut: Dar el-Talia, 1998.
- İbn Sina. "Aile Siyasetine Dair Risale", çev. Vecdi Akyüz. *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, Ankara: Aile Araştırma Kurumu, 1992: 64-75.
- İhvân-ı Safâ. *İhvân-ı Safâ Risaleleri*, çev. Ali Durusoy vd. ed. Abdullah Kahraman. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012, c. 1: 188-200.
- İmamoğlu, Tuncay. "Jean Jacques Rousseau'nun Siyaset Felsefesi ve Din Kuramı". *Tabula Rasa: Felsefe - Teoloji 4* (2002): 63-74.
- Kalın, İbrahim. *İslâm ve Batı*, İstanbul: İSAM Yayınları, 2016.
- Kallek, Cengiz. "Mâverdi", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 28: 180-186. Ankara: TDV Yayınları, 2003.

- Kanar, Yüksel. "Öncü Bir Düşünür Olarak Sezai Karakoç", *Sezai Karakoç* içinde, ed. Mehmet Çelik - Yakup Çelik. 99-113. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2015.
- Kanat, Celal. *Platon ve Aristoteles'te Devlet ve Toplum Felsefesi*, İstanbul: Doruk Yayınları, 2013.
- Karagözoğlu, Hümeýra. "Homo Homini Lupus: Thomas Hobbes'un Ahlâk Felsefesi Üzerine". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2006): 215-242.
- Karakoç, Sezai. "Diriliş Düşüncesinin Mimarı Sezai Karakoç'tan Açıklamalar, Tespitler ve Çözüm Önerileri", 18 Mayıs 2012.
<http://dergilerik.blogspot.com.tr/2012/05/dirilis-dusuncesinin-mimar-sezai.html>.
- _____. "Diriliş Bildirisi", *Diriliş Işığ Gazetesi*, 12 Mayıs 2015.
- _____. "Diriliş Görüş ve Hareketi ve Milletimiz", *Diriliş Işığ Gazetesi*, 12 Mayıs 2015.
- _____. "Fecir Devleti", *Diriliş Işığ Gazetesi*, 12 Mayıs 2015.
- _____. "Yoz Partilerin Ülkemize Getirdiği: İçte Bitmişlik; Dışta Teslimiyet ve Mahkûmluk", *Diriliş Işığ Gazetesi*, 12 Mayıs 2015.
- _____. "Hatıralar Ankara –S.B.F. Yılları". *Diriliş Dergisi*, 30 (1989): 20-23.
- _____. "Hatıralar CVII". *Diriliş Dergisi* 119-120 (1991): 12-17.
- _____. "Hatıralar CVIII". *Diriliş Dergisi* 121-122 (1991): 14-16.
- _____. "Hatıralar CIX". *Diriliş Dergisi* 123-124 (1991): 18-22.
- _____. "Hatıralar CX". *Diriliş Dergisi* 125-126 (1991): 11-13.
- _____. "Hatıralar CXI". *Diriliş Dergisi* 127-128 (1991): 17-20.
- _____. "Hatıralar CXII". *Diriliş Dergisi* 129-130 (1991): 11-12.
- _____. "Hatıralar CXIII". *Diriliş Dergisi* 131-132-133 (1991): 9-12.
- _____. "Sanat Görüşü, Şiirimiz- Akımlar, Toplum ve Şair Hakkında". *Diriliş Dergisi* 10-11-12 (1967): 46-49.
- _____. "Siyasi Bir Portre Turgut Özal I". *Diriliş Dergisi* 1 (1988): 14-15.
- _____. "Siyasi Bir Portre Turgut Özal III". *Diriliş Dergisi* 3 (1988): 12-13.
- _____. "Siyasi Bir Portre Turgut Özal IV". *Diriliş Dergisi* 4 (1988): 13-14.
- _____. *Alnyazısı Saati - Şiirler VIII*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 1995.
- _____. *Çağ ve İlham I*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2015.
- _____. *Çağ ve İlham II*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2014.

- _____. *Çağ ve İlham III*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013.
- _____. *Çağ ve İlham IV*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2012.
- _____. *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2014.
- _____. *Çıkış Yolu II Medeniyetimizin Dirilişi*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2015.
- _____. *Çıkış Yolu III Kutlu Millet Gerçeği*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013.
- _____. *Diriliş Muştusu*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 1995.
- _____. *Diriliş Neslinin Amentüsü*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2010.
- _____. *Dirilişin Çevresinde*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 1988.
- _____. *Düşünceler I Kavramlar*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2015.
- _____. *Düşünceler II Kurumlar*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2014.
- _____. *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2015.
- _____. *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013.
- _____. *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013.
- _____. *Gün Doğmadan*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013.
- _____. *Gündönümü*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 1995.
- _____. *Günlük Yazılar I Farklar*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2014.
- _____. *Günlük Yazılar II Sütun*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2015.
- _____. *Günlük Yazılar III Sûr*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2014.
- _____. *Günlük Yazılar IV Gün Saati*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2015.
- _____. *İnsanlığın Dirilişi*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 1987.
- _____. *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 1987.
- _____. *İslâm*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 1997.
- _____. *İslâm'ın Dirilişi*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 1995.
- _____. *Kıyamet Aşısı*, Diriliş, Yayınları, İstanbul, 1995.
- _____. *Makamda*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 1995.
- _____. *Tarihin Yol Ağzında*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 1999.
- _____. *Unutuş ve Hatırlayış*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 1996.
- _____. *Varolma Savaşı*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 1997.
- _____. *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2014.
- _____. *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı II*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2014.
- Karataş, Turan. *Doğunun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1998.

- Karlığa, H. Bekir. “İbn Rüşd”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 20: 257- 288. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Kısakürek, Necip Fazıl. *İdeolocya Örgüsü*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1976.
- Korkut, Şenol. *Fârâbî'nin Siyaset Felsefesi*, Ankara: Atlas Yayınları, 2015.
- Köroğlu, Burhan. “İbni Bâcce'nin Ahlak ve Siyaset Düşüncesi”. *Disiplinlerarası Araştırmalar Dergisi* 1 (1996): 45-65.
- Köse, Hızır Murat. “Siyaset”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 37: 294-395. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Kösoğlu, Nevzat. *Eski Türklerde, İslâm'da ve Osmanlı'da Devlet*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1997.
- Kurtoğlu, Zerrin. *İslâm Düşüncesinin Siyasal Ufku*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.
- Kutluer, İlhan. *Erdemli Toplum ve Düşmanları*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1996.
- Küçükalp, Derda. *Siyaset Felsefesi*, İstanbul: Say Yayınları, 2011.
- Lewis, Bernard. *Ortadoğu*, çev. Selen Y. Kölay. Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2006.
- _____. *İslâm'ın Siyasal Dili*, çev. Fatih Taşar. İstanbul: Rey Yayınları, 1992.
- Machiavelli. *Prens*, çev. Nazım Güvenç. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1994.
- Mardin, Şerif. *Türkiye'de Din ve Siyaset*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.
- Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.
- Mawdudi, Sayyid Abul A'lâ. *First Principles Of Islamic Economics*, United Kingdom: The Islamic Foundation, 2011.
- Mermutlu, Bedri. “Ellişer Yıl Arayla Üç Farklı Medeniyet Tezi”, *Sezai Karakoç* içinde, ed. Mehmet Çelik - Yakup Çelik. 91-97. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2015.
- Mises, Ludwig Von. *Kadir-i Mutlak Devlet Totaliter Devlet ve Topyekûn Savaşın Yükselişi*, çev. Yusuf Şahin. Ankara: Liberte Yayınları, 2010.
- Mustafa Ali, Gelibolulu. *Nushatü's- Selatin*, haz. Faris Çerçi. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2016.
- Nar, Cemal. *İslâm'da Devlet ve Siyaset*, İstanbul: Toprak Yayınları, 2007.
- Nizamülmülk. *Siyasetname*, çev. Sadık Yalsızuçanlar. İstanbul: Lacivert Yayınları, 2014.
- Olguner, Fahrettin. *Fârâbî*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1999.

- Orwell, George. *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, çev. Celâl Üster. İstanbul: Can Yayınları, 2010.
- Ozankaya, Özer. *Toplumbilimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumları Yayınları, 1975.
- Özdenören, Rasim. "Bir İnsan Olarak Sezai Karakoç", *Kahramanmaraş'ta Sezai Karakoç'la Kırk Saat* içinde, ed. Nedim Tepebaşı, Fatih Ertaş, Çetin Canlı, Mehmet Demirkol. 13-25. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi, 2006.
- _____. "Necip Fazıl Kısakürek", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce İslâmcılık* içinde, ed. Tanıl Bora – Murat Gültekingil. c. 6, 136-156. İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.
- Öztürk, Mustafa. *Kur'ân-ı Kerim Meali*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015.
- Özyürek, Dursun. "Sezai Karakoç Şiirinin Sosyal Yönü". *Fraktal Üç Aylık Edebiyat Düşünce Dergisi* 3 (2014): 1-14.
- Pala, İskender. "Nasihatname", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 32: 409-410. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Platon, *Devlet*. çev. Sabahattin Eyüboğlu-M. Ali Cimcoz. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2015.
- Raynaud, Philippe – Rials, Stephane. *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*, çev. İsmail Yerguz – Necmettin Kamil Sevil – Emel Ergun – Hüsnü Dilli. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- Renan, Ernest. *Nutuklar ve Konferanslar*, Ankara: Sakarya Basımevi, 1946.
- Rosenthal, Erwin I. J. *Ortaçağda İslâm Siyaset Düşüncesi*, çev. Ali Çaksu. İstanbul: İz Yayınları, 1996.
- Rousseau, Jean Jacques. *Toplum Sözleşmesi*, çev. Alpagut Erenuluğ. Ankara: Öteki Yayınları, 1998.
- _____. *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kökeni*, çev. Ertuğ Ergün. Ankara: Yeryüzü Yayınları, 2003.
- Ruby, Christian. *Siyaset Felsefesine Giriş*, çev. Aziz Ufuk Kılıç. İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.
- Sarı, Osman, "Diriliş'in Millet Görüşü ve Sezai Karakoç", *Kahramanmaraş'ta Sezai Karakoç'la Kırk Saat* içinde, ed. Nedim Tepebaşı, Fatih Ertaş, Çetin Canlı, Mehmet Demirkol. 53-63. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi, 2006.

- Schmitt, Carl. "Somut ve Çağa Bağlı Bir Kavram Olarak Devlet", çev. Bertil Emrah ODER. *Devlet Kuramı*, drl. Cemal Bali Akal. 245-255. Ankara: Dost Yayınları, 2000.
- Sert, İsmail. "Yıldırım Aydınlığında Bir Ağaç Olarak Şair", *Medeniyet Burçları Sezai Karakoç Kitabı* içinde, ed. Ali Dursun. 13-28. Kayseri: Medeniyetin Burçları Derneği, 2015.
- Sıddıki, Bahtiyar Hüseyin. "Nasiruddin Tusi", çev. Kasım Turhan. *İslâm Düşüncesi Tarihi I*, ed. M.M. Şerif. 709-727. İstanbul: İnsan Yayınları, 2014.
- Sorokin, Pıtırım Aleksandroviç. *Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri*, çev. Mete Tuncay. İstanbul: Göçebe Yayınları, 1997.
- Sözen, Kemal. "Kâtip Çelebi'nin Devlet Görüşü ve Osmanlı Türk Düşüncesindeki Etkileri". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2009): 25-40.
- Spengler, Oswald. *Batı'nın Çöküşü*, çev. Giovanni Scognamillo-Nuray Sengelli. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1997.
- Stanford, Jim. *Herkes İçin İktisat*, çev. Tuncel Öncel. İstanbul: Yordam Kitap, 2015.
- Sürgit, Büşra. "Sezai Karakoç'un Hâtıralar'ı Işığında Necip Fazıl Kısakürek Portresine Çerçeve Arayışı". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 48 (2013): 161-192.
- Şakar, Cemal. "İslâm Milleti" *Yeni Şafak Gazetesi*, 7 Şubat 2007. erişim 18 Mayıs 2017. <http://www.yenisafak.com/kitap/islam-milleti-31450>.
- Şirazi, Sadi-yi. *Nasihatu'l-Müluk*, çev. Turgay Şafak. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2016.
- Şentürk, Recep. "Millet". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 30: 64-66. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Şeyban, Lütfi. *Reconquista Endülü's'te Müslüman-Hıristiyan İlişkileri*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2010.
- Şeyhoğlu, Rahmi. "Açık Toplum ve Karl Raimund Popper", *Türk Akademisi Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Merkezi* makale no. 8 (2014): 1-15. Erişim 18 Mayıs 2017. http://www.turkakademisi.org.tr/usr_img/yayinlar/makaleler/makale_15_shy_8_popper_Seyhoglu_son2.pdf.
- Şeyzeri, Ebü'n Necib. *Nehcü's-Süluk Siyaseti'l-Müluk*, haz. Ensar Köse. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2016.

- Şulul, Cevher. *İbn Rüşd'ün Siyaset Felsefesi*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2015.
- Taplamacıoğlu, Mehmet. "Bazı İslâm Bilginlerinin Toplum Görüşleri". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1964): 83-97.
- Toku, Neşet. *John Locke ve Siyaset Felsefesi*. Ankara: Liberte Yayınları, 2003.
- _____. *Siyaset Felsefesine Giriş*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2015.
- Tusî, Nasîruddin. *Ahlâk-ı Nâsirî*, çev. Anar Gafarov - Zaur Şükürov. İstanbul: Litera Yayınları, 2016.
- Türköne, Mümtaz'er. *Siyaset*, İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2011.
- Uludağ, Süleyman. *İslâm-Siyaset İlişkileri*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.
- Ural, Şafak. "Sunuş", Karl R. Popper, *Tarihselciliğin Sefaleti* içinde, çev. Sabri Orman, 7-16. İstanbul: İnsan Yayınları, 1998.
- Uyanık, Mevlüt. *İslâm Siyaset Felsefesinde Sivil İtaatsizlik*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2001.
- Ülken, Hilmi Ziya. *Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969.
- Watkins, John. "Thomas Hobbes", çev. Nejat Muallimoğlu. *Batı Düşüncesinde Siyaset Felsefeleri*, ed. Maurice Cranston. 53-62. İstanbul: MÜİFV. Yayınları, 1995.
- Yanardağ, Mehmet Fatih. "Sezai Karakoç'un Maraş Yılları", *Uluslararası Sezai Karakoç Sempozyumu Bildirileri* içinde, ed. Kemal Timur. 339-351. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2014.
- Yıldırım, Ergün. *İslâm Toplum Tasavvuru*, İstanbul: İz Yayınları, 2015.
- Yılmaz, Coşkun. "Siyasetname", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 37: 306-308. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Za'ifi, Pir Mehmet. *Gülşen-i Müluk*, haz. Vedat Ali Tok. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2013.

EKLER

Ek-1: Sezai Karakoç'un Kronolojik Hayatı

- 1933 ~ 22 Ocak Diyarbakır Ergani'de doğdu.
- 1939 ~ Ergani İlkokulu'na başladı.
- 1944 ~ Diyarbakır Ergani İlkokulu'nu bitirdi.
- 1947 ~ Maraş'ta ortaokulu bitirdi.
- 1950 ~ Gaziantep'te liseyi bitirdi.
- 1955 ~ Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu.
- 1955 ~ Mecburi hizmet görevi ile Maliye Bakanlığı bünyesinde memuriyet hayatına başladı.
- 1956 ~ Müfettiş yardımcılığı görevine başladı.
- 1957 ~ Annesi Emine Hanım vefat etti.
- 1959 ~ İstanbul'da gelirler kontrolörü oldu.
- 1960 ~ *Diriliş* dergisini kurdu, iki sayı yayınladı.
- 1960 - 1992 ~ *Diriliş* dergisi toplam 396 sayı olarak yayımlandı.
- 1960-1961 ~ Ağrı'da askerliğini tamamladı.
- 1963 ~ Babası Yasin Efendi vefat etti.
- 1965 ~ Devlet memurluğundan istifa etti.
- 1966 - 1967 ~ *Diriliş* dergisini 12 sayı yayınladı.
- 1967 ~ *İslâm'ın Dirilişi ve Yazılar* adlı kitaplarından dolayı yargılandı.
- 1969 - 1971 ~ *Diriliş* dergisini 16 sayı yayınladı.
- 1970 ~ Devlet memurluğuna ikinci kez döndü, kısa süre sonra tekrar istifa etti.
- 1974 - 1976 ~ *Diriliş* dergisini 18 sayı yayınladı.
- 1977 - 1983 ~ *Diriliş* dergisini çeşitli zaman dilimleri içerisinde yayınlamaya devam etti.
- 1987 - 1993 ~ *Diriliş* dergisi haftalık olarak yayımlandı.
- 1988 ~ Türkiye Yazarlar Birliği tarafından fikir, sanat ve kültür hayatımıza uzun süreli hizmetlerinden dolayı yılın üstün başarılı şahsiyeti seçildi.
- 1990 ~ *Diriliş* Partisi'ni kurdu.
- 1997 ~ *Diriliş* Partisi kapatıldı.
- 2006 ~ "Kültür Bakanlığı Özel Ödülü" ile ödüllendirildi.

2007 ~ Yüce Diriliş Partisi adıyla yeni bir parti kurdu.

2009 ~ Yüce Diriliş Partisi'nin 1. Olağan Kongresi'nde genel başkan seçildi.

2011 ~ "Cumhurbaşkanlığı Ödülü"ne layık görüldü.

2011 ~ *Diriliş Işığı Gazetesi* adıyla internet formatında bir gazete çıkarmaya başladı.

2013 ~ Partisinin 2. Olağan Kongresi'nde ikinci kez genel başkan seçildi.

2016 ~ Partisinin 3. Olağan Kongresi'nde yeniden genel başkan seçildi.

Ek-2: Toplum, Millet ve Devlet Kavramlarının Karakoç'un Eserlerinde Dağılımı

Karakoç'un 1960'lı yıllarda *Diriliş Dergisi* ile siyaset düşüncesi üzerine yazmaya başladığı kabul edildiğinde toplum, millet ve devlet gibi kavramların eserlerinde yoğun bir şekilde işlendiği görülür. Aşağıda hazırladığımız tasnif hem tezimizde istifade ettiğimiz kaynakların genel bir görüntüsünü verme, hem de Karakoç'un mevzubahis kavramlarla ilgili düşüncelerini araştırarak kişilere kolaylık sağlama amacını gütmektedir. Bu çerçevede Karakoç'un toplumla ilgili düşüncelerini şu eserlerden bağımsız ele almak mümkün değildir:

Çağ ve İlham I-II-III-IV,

Çıkış Yolu I-II-III

Diriliş Mustusu

Diriliş Neslinin Amentüsü

Düşünceler I Kavramlar

Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I-II-III

Günlük Yazılar II-IV

İnsanlığın Dirilişi

İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü

İslâm

İslâm'ın Dirilişi

Kıyamet Aşısı

Makamda

Unutuş ve Hatırlayış

Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I ve II

Karakoç'un toplum ve devlet görüşünü anlamada anahtar bir rol üstlenen millet kavramı ile ilgili şu eserlerine müracaat edilmelidir:

Çağ ve İlham II-III-IV

Çıkış Yolu I-II-III

Dirilişin Çevresinde

Düşünceler I Kavramlar

Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II-III

Günlük Yazılar II-III-IV

İslâm

Tarihin Yol Ağzında

Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I-II

Karakoç'un siyaset düşüncesinde en ayrıntılı ele aldığı kavram hiç şüphesiz devlet mefhumudur. Onun devlet görüşünü anlamak için ise şu eserlerine bakılmalıdır:

Çağ ve İlham III-IV

Çıkış Yolu I-II-III

Diriliş Neslinin Amentüsü

Düşünceler I-II

Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I

Gündönümü

Günlük Yazılar I-II-III-IV

Makamda

Varolma Savaşı

Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I

Şair ve düşünür Sezai Karakoç ülkemizin son dönemde yetiştirdiği nadir simalardan birisidir. Hem şiirleri hem de yazılarıyla tarih, metafizik, sanat, ahlâk, edebiyat, felsefe ve siyaset gibi muhtelif konularda kalem oynatan Karakoç'un eserleri her okumada düşünce dünyamızda yeni ufuklar açacaktır. Bu bağlamda Karakoç üzerinden siyaset düşüncesini bir bütün halinde okumak ve yeni fikirler ortaya koymak isteyenler yukarıda ismi geçen eserleri dikkate almak zorundadırlar.

ÖZ GEÇMİŞ

Adı, Soyadı	İrfan KARADENİZ		
Doğum Yeri ve Yılı	Çayırılı / 1989		
Medeni Durumu	Evli		
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	İngilizce / Orta		
Öğrenim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lisans	2008	2012	Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans	2015	2017	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Doktora			
Çalıştığı Kurum (/lar)		Başlama - Ayrılma Yılı	
1. Milli Eğitim Müdürlüğü		2012	2015
2. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi		2015	-
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayınlar	Ed. M. Nurullah Turan-İrfan Karadeniz-Enver Şahin, <i>Türkiye’de İslam Felsefesi Araştırmalarının Seyri Kazanımlar Öncelikler Sorunlar</i> , Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, No: 15, 2016.		
Aldığı Ödüller			
Diğer			
İletişim (eposta)	irfan.karadeniz@erdogan.edu.tr		